

ГЛАСАРЫЙ БАЛОНСКАГА ПРАЦЭСУ

Аўтары: *Сяргей Ветохін*

Уладзімір Дунаеў

Вольга Крыжаноўская

Таццяна Кузіна

Александра Кузьміч

Анатоль Макараў

Пераклад: *Аксана Семянькевіч*

Рэдактар і ўкладальнік: *Павел Церашковіч*

Мінск 2016

Уводзіны

У маі 2015 года Рэспубліка Беларусь уступіла ў Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі (ЕПВА), якая была ўтвораная на працягу 16 гадоў рэалізацыі Балонскага працэсу. Умовай далучэння да ЕПВА стала імплементацыя Дарожнай карты рэфармавання вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Выкананне яе палажэнняў азначае, ў тым ліку, засваенне тэрміналогіі Балонскага працэсу. Аднак, на сённяшні дзень у Беларусі няма адпаведнай даведачнай літаратуры па гэтай тэме. Выданне гласарыя Балонскага працэсу, на думку аўтараў, паспрыяе замацаванню пазіцый беларускай мовы ў сферы вышэйшай адукацыі. Змест артыкулаў суаднесены з беларускім досведам выкарыстання балонскіх інструментаў і патрабаваннямі Дарожнай карты. Прадстаўлены тэкст змяшчае 39 базавых тэрмінаў Балонскага працэсу. У далейшым праца над слоўнікам будзе працягнутая.

Спіс тэрмінаў

А	5
Акадэмічная свабода	5
Акадэмічная ступень (academic degree)	5
Акадэмічныя каштоўнасці	6
Акрэдытацыя	7
Б	9
Бакалаўр (Bachelor/Bachelor's degree)	9
Бакалаўрыят (Undergraduate)	11
Балонская дэкларацыя (Bologna Declaration)	11
Балонскі працэс / Еўрапейская прастора вышэйшай адукацыі (Bologna process /European Area of Higher education, EAHE)	12
В	17
Вынікі навучання (Learning Outcomes)	17
Вялікая хартыя універсітэтаў (Magna Charta Universitatum)	19
Д	20
Дадатак да дыплама (Diploma Supplement, DS)	20
Дактарантура (Doctorate/ Doctoral studie)	21
Доктар/ Доктарская ступень (Doctor/ Doctor degree)	23
Дарожная карта рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі (Road Map for Higher Education Reform in Belarus)	24
Дублінскія дэскрыптары (Dublin Descriptors)	25
Е	28
Еўрапейскі камітэт прафсаюзаў адукацыі Інтэрнацыяналу адукацыі (European Trade Union Committee for Education, ETUCE)	28
Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі (ENQA)	28

Еўрапейская асацыяцыя універсітэтаў, EAU (European University Association, EUA)....	30
Еўрапейская асацыяцыя устаноў вышэйшай адукацыі, EAUHA (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE)	30
Еўрапейская сетка нацыянальных інфармацыйных цэнтраў у Еўрапейскім рэгіёне / нацыянальных інфармацыйных цэнтраў па акадэмічным прызнанні ў Еўрапейскім Саюзе – ENIC/NARIC Network	31
Еўрапейская сістэма пераводу/пераносу і назапашвання крэдытаў (European credit transfer and accumulation system, ECTS)	32
Еўрапейскі саюз студэнтаў (ECC) / European students union (ESU).....	35
I	36
Індывідуальныя адукацыйныя траекторыі (Flexible learning paths)	36
Інстытуцыйная (універсітэцкая) аўтаномія	37
Інтэрнацыянал адукацыі (Education International).....	38
K.....	39
Кампетэнтнасны падыход (Competency-based-approaches).....	39
Канферэнцыі міністраў адукацыі ЕПВА (Міністэрскія канферэнцыі, Ministerial Conferences).....	42
Кампетэнцыі (Competences)	44
Кансультацыйная група 2 «Падтрымка беларускай Дарожнай карты» (Advisory group 2 on the “Support for the Belarus Roadmap”, AG2)	47
Кваліфікацыя (Qualification)	47
Крэдыт (Credit).....	49
Л	51
Лісабонская канвенцыя аб прызнанні кваліфікацый	51
M.....	52
Магістратура (Graduate, Master's programs)	52
Магістр (Master-Degree).....	52
Міжнародная акадэмічная мабільнасць (International Academic Mobility)	53
Модуль (Module).....	56
H	58
Навучанне на працягу ўсяго жыцця (Lifelong learning, LLL)	58
Назіральная група па Балонскім працэсе, НГБП (Bologna Follow-Up Group, BFUG).....	58
П	61
Праграма (адукацыйная) (Programme (educational)	61
Праект TUNING / Настройка адукацыйных структур у Еўропе	62
Працавыдаткі / нагрузка (Workload).....	66
Прызнанне вынікаў адукацыі.....	67
P	69

Рамка кваліфікацый (Qualification framework)	69
Рэестр агенцтваў па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі	72
С	74
Сацыяльнае вымярэнне вышэйшай адукацыі (social dimension in higher education) ...	74
Сістэма забеспячэння якасці	75
Стандарты і рэкамендацыі забеспячэння якасці Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (The Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG)	76
Студэнцкі ўдзел (student participation, student involvement)	77
Ф	78
Фармальнае, нефармальнае і інфармальнае навучанне (formal learning, non-formal learning)	78
Ц	79
Цыклы навучання (Cycles)	79

А

Акадэмічная свабода

Тэрмін **акадэмічная свабода** ўпершыню спецыяльна згадваецца ў якасці прынцыпу ці асновы Балонскага працэсу ў Лонданскім камюніке ў 2007 г. Разам з тым, ужо ў **Балонскай дэкларацыі** 1999 г. утрымліваецца адсылка да асноватворнай ролі гэтай **акадэмічнай каштоўнасці**, абвешчанай у Magna Charta Universitatum.

Хаця ў Балонскіх дакументах тэрмін **акадэмічная свабода** не вызначаецца асобнай дэфініцыяй, існуе пэўны кансэнсус адносна яго зместу, адлюстраваны ў шэрагу міжнародных дакументаў, уключаючы Рэкамендацыю ЮНЕСКА аб статусе выкладчыцкіх кадраў вышэйшых навучальных устаноў.

Акадэмічная свабода акадэмічнага персаналу – гэта неабмежаванае ніякай дактрынай права на свабоду выкладання і абмеркавання, свабоду правядзення даследаванняў, распаўсюджвання і публікацыі іх вынікаў, свабоднае выяўленне сваіх меркаванняў адносна ўстановаў ці сістэм, у якіх працуе персанал, свабоду ад інстытуцыйнай цензуры і свабоду ўдзелу ў прафесійных ці прадстаўнічых акадэмічных органах. Усе выкладчыцкія кадры ўстановаў адукацыі павінны мець права выконваць свае абавязкі без усякай дыскрымінацыі, не асцерагаючыся ніякіх рэпрэсіўных дзеянняў з боку дзяржавы ці з любога іншага боку.

Акадэмічная свабода студэнтаў з’яўляецца іх правам на ўдзел у фарміраванні зместу адукацыі, на свабоду выяўлення сваіх меркаванняў, на дасяжнасць інфармацыі, на ўдзел у кіраванні ўстановай адукацыі, на стварэнне грамадскіх арганізацый і ўдзел у іх, на свабодны выезд за мяжу і бесперашкодны зварот.

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь гарантыі **а. с.** у сістэме вышэйшай адукацыі Беларусі трактуюцца як заканадаўчае замацаванне прынцыпаў Magna Charta Universitatum і Рэкамендацый Савета Еўропы Rec/CM(2012)7 у адносінах адказнасці дзяржавы за забеспячэнне акадэмічнай свабоды і інстытуцыйнай аўтаноміі (гл. **Акадэмічныя каштоўнасці**).

Крыніцы:

1. На шляху да еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі: адказы на выклікі глабалізаванага свету. Камюніке Канферэнцыі Міністраў, адказных за вышэйшую адукацыю, у Лондане 18 мая 2007 г. - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/ehea/London_2007.pdf
2. Рэкамендацыя ЮНЕСКА/МАП аб статусе выкладчыцкіх кадраў устаноў вышэйшай адукацыі, прынятая 11 лістапада 1997 года на Генеральнай канферэнцыі ААН па пытаннях адукацыі, навукі і культуры (ЮНЕСКА).

Уладзімір Дунаеў

Акадэмічная ступень (academic degree)

Акадэмічная ступень з’яўляецца кваліфікацыяй, якая прысуджаецца пасля паспяховага завяршэння курса навучання ва ўстановах вышэйшай адукацыі, як правіла, у каледжах або

універсітэтах. Гэтыя ўстановы, як правіла, прысуджаюць ступені на розных узроўнях вышэйшай адукацыі, у тым ліку ступень бакалаўра, магістра і доктара, часта разам з іншымі сертыфікатамі акадэмічных і прафесійных ступеняў.

Ступені, што прысуджаюцца ў розных краінах, істотна адрозніваюцца па назвах, патрабаванням да кваліфікацыі, працэдуры прысуджэння і / або зацвярджэння. У еўрапейскіх краінах, якія далучыліся да Балонскага працэсу, ажыццяўляецца гарманізацыя наменклатуры ступеняў у рамках ступені бакалаўра (ці ліцэнцыята - у Францыі), магістра, доктара.

Крыніцы:

1. The FreeDictionary. - Рэжым доступу:
<http://www.thefreedictionary.com/academic+degree>
2. Dictionary. - Рэжым доступу: <http://www.dictionary.com/browse/degree?&o=100074&s=t>

Вольга Крыжаноўская

Акадэмічныя каштоўнасці

Тэрмін **акадэмічныя каштоўнасці** ўпершыню з'яўляецца ў афіцыйным Балонскім слоўніку пасля Берлінскага саміту 2003 г. У камюніке саміту з дапамогай гэтага тэрміна спецыяльна падкрэслівалася, што Балонскі рух прытрымліваецца разумення вышэйшай адукацыі як з'явы выключнай значнасці для грамадства ў цэлым, а не проста гандлю паслугамі. Хаця тэрмін **акадэмічныя каштоўнасці** не вызначаецца асобнай дэфініцыяй у Балонскіх дакументах, яго разумеюць як **інстытуцыйную (універсітэцкую) аўтаномію, акадэмічную свабоду**, роўнасць магчымасцяў атрымаць вышэйшую адукацыю і дэмакратычныя прынцыпы кіравання вышэйшай школай.

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь імплементацыя фундаментальных акадэмічных каштоўнасцяў у сістэму вышэйшай адукацыі Беларусі разумеецца як заканадаўчае замацаванне прынцыпаў **Magna Charta Universitatum** і Рэкамендацый Савета Еўропы Rec/CM(2012)7 у адносінах адказнасці дзяржавы за забеспячэнне акадэмічнай свабоды і інстытуцыйнай аўтаноміі.

Імплементацыя ў заканадаўства асноўных прынцыпаў **Magna Charta Universitatum** прадугледжвае забеспячэнне:

- незалежнасці ўніверсітэтаў ад палітычнай і эканамічнай улады;
- неадлучнасці навучальнага працэсу ва ўніверсітэтах ад даследчыцкай дзейнасці;
- свабоды выкладання, даследаванняў і навучання;
- узаемнага спазнання і ўзаемадзеяння розных культур.

Рэкамендацыі Савета Еўропы змяшчаюць:

1. Гарантыі правоў інстытуцый і індывідаў на абарону ад знешняга ўмяшальніцтва з боку ўладаў і інш. Персаналу і студэнтам павінна быць забяспечана свабода навучаць, вучыцца і даследаваць без страху дысцыплінарных мераў, звальнення ці іншых формаў пакарання.

2. Замацаванне ў заканадаўстве **інстытуцыйнай аўтаноміі** ў поўным аб'ёме: арганізацыйнай, фінансавай, кадравай і акадэмічнай.
3. Замацаванне ў заканадаўстве механізма сталага маніторынгу імплементацыі фундаментальных каштоўнасцяў.
4. Замацаванне ў законе механізма дыялогу і раўнапраўнага партнёрства ўстаноў вышэйшай адукацыі і дзяржаўнай улады ў распрацоўцы стратэгіі развіцця вышэйшай адукацыі. Рэкамендацыйны характар прапановаў дзяржорганаў адносна такіх стратэгіі. Права кіраўніцтва ўстаноў вышэйшай адукацыі самастойна вызначаць уласныя місію і прыярытэты.
5. Забарона на абмежаванне акадэмічнай свабоды персаналу ўстаноў вышэйшай адукацыі спасылкамі на статус дзяржаўнага службоўца ці падобны да такога статус.
6. Замацаванне ў заканадаўстве калегіяльных формаў кіравання ўстаноў вышэйшай адукацыі. Пераразмеркаванне паўнамоцтваў на карысць калегіяльных органаў кіравання ўстаноў вышэйшай адукацыі.
7. Замацаванне ў заканадаўстве нормаў, якія заахвочваюць прыцягненне сродкаў не з дзяржаўных крыніц для фінансавання ўстаноў вышэйшай адукацыі (падатковыя льготы і інш.).
8. Замацаванне ў заканадаўстве права ўстаноў вышэйшай адукацыі самастойна распараджацца фінансавымі сродкамі незалежна ад іх крыніцы і ў адпаведнасці з мэтамі, прынятымі калегіяльнымі органамі кіравання ўстаноў вышэйшай адукацыі.
9. Абавязковае распаўсюджванне ўсіх гэтых нормаў на ўсе ўстановы вышэйшай адукацыі незалежна ад формы ўласнасці.
10. Заканадаўчае замацаванне абавязацельстваў дзяржаўных органаў заахвочваць ажыццяўленне міжнароднай палітыкі, якая патрабуе **інстытуцыйнай аўтаноміі і акадэмічнай свабоды**.

Крыніцы:

1. Стварэнне агульнаеўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі. Камюніке Канферэнцыі Міністраў, адказных за Вышэйшую адукацыю, у Берліне 19 верасня 2003 г. - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/ehea/Berline_2003.pdf
2. Magna Charta Universitatum (Вялікая хартыя еўрапейскіх універсітэтаў (Балонья, Італія, 18 верасня 1988 г.)). - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/ehea/Magna_Charta_Universitatum.pdf
3. Рэкамендацыя CM/Rec(2012)7 Камітэта міністраў дзяржавам-членам аб адказнасці органаў дзяржаўнага кіравання за забеспячэнне акадэмічнай свабоды і інстытуцыйнай аўтаноміі (Прынята Камітэтам міністраў 20 чэрвеня 2012 г. на 1146 пасяджэнні намеснікаў міністраў). - Рэжым доступу: <http://bologna.by.org/index.php/2016-04-11-14-03-5/documents-ehea/3-rekomendatsiya-cm-rec-2012-7-komiteta-ministrov-gosudarstv-am-chlenam-ob-otvetstvennosti-organov-gosudarstvennogo-upravleniya-za-obespechenie-akademicheskoi-svobody-i-institutsionalnoj-avtonomii>

Уладзімір Дунаеў

Акрэдытацыя

Акрэдытацыя -- перыядычная ацэнка і прызнанне вышэйшых навучальных устаноў або адукацыйных праграм адпаведнымі пэўным крытэрыям і стандартам. Установам адукацыі, як правіла, неабходны дазвол на выдачу сертыфікатаў, дыпламаў і на прысуджэнне ступеняў. Для

атрымання такога дазволу ўстановы вышэйшай адукацыі павінны прайсці праз **акрэдытацыю**. Напрыклад, універсітэтам неабходны дазвол на прысуджэнне ступеняў (**бакалаўра, магістра, доктара**), і яны атрымліваюць яго ад нацыянальных упаўнаважаных органаў, якія гарантуюць давер да дакументаў, якія выдаюцца гэтымі ўніверсітэтамі.

Такім чынам, **акрэдытацыя** забяспечвае фармальнае прызнанне ўстановы вышэйшай адукацыі ці яго праграм навучання ў сферы правамоцнасці агенцтва, якое займаецца **акрэдытацыяй**. У выніку ўстанова вышэйшай адукацыі атрымлівае магчымасць выдаваць выпускнікам пэўныя дакументы, прызнаваць вынікі навучання ў іншых месцах, ажыццяўляць назапашванне і перавод крэдытаў, атрыманых у іншых установах адукацыі, атрымліваць фінансаванне, напрыклад, з дзяржаўных фондаў.

Як правіла, **акрэдытацыя** прадугледжвае правядзенне пэўнай працэдуры, звязанай з забеспячэннем якасці, задача якой – устанавіць, ці адпавядае праграма ці, ўстанова вышэйшай адукацыі, ў цэлым акадэмічным і прафесійным стандартам, на падставе якіх працуе орган **акрэдытацыі**. Працэс **акрэдытацыі** завяршаецца прыняццем адпаведнага фармальнага рашэння, якое можа быць станоўчым, умоўна станоўчым або адмоўным. Звычайна **акрэдытацыя** сапраўдная на працягу пэўнага тэрміну. Адмоўнае рашэнне можа быць перагледжана пры паўторнай **акрэдытацыі** пасля пэўнага часу.

Часта працэсу **акрэдытацыі** папярэднічае правядзенне самаацэнкі або ацэнкі з боку стэйххолдараў і ліквідацыя выяўленых недахопаў.

У апошні час у межах **Балонскага працэсу** вітаецца прыцягненне да **акрэдытацыі** замежных спецыялістаў і агенцтваў, а таксама ўдзел нацыянальных агенцтваў у міжнародных асацыяцыях і рэгістрах, якія ажыццяўляюць пэўны кантроль дзейнасці такіх агенцтваў.

У **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА)** для каардынацыі дзеянняў нацыянальных агенцтваў па **акрэдытацыі** заснавана **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці ў вышэйшай адукацыі (ENQA)**, якая распаўсюджвае сярод агенцтваў-членаў актуальную інфармацыю, прыклады добрай практыкі, аказвае экспертную падтрымку.

Крыніцы:

1. Vlăsceanu L., et al., Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions, Papers on Higher Education, UNESCO-CEPES 2004. - Рэжым доступу: <http://www.coe.int/en/web/youth-portfolio/glossary>
2. Glossary on the Bologna Process. - Рэжым доступу: http://bologna.owwz.de/glossar.html?&no_cache=1&L=2&tx_sfbolognaglossar_pi1%5Buid%5D=1&tx_sfbolognaglossar_pi1%5Bs%5D=RU

Сяргей Ветохін

Б

Бакалаўр (Bachelor/Bachelor's degree)

Бакалаўр (ад лац. *Artium Baccalaureus*, A.B. B.A. Бакалаўр мастацтваў) з'яўляецца акадэмічнай ступенню, якая прысуджаецца пасля першага цыкла вышэйшай адукацыі (*Undergraduate*). Тэрмін "**бакалаўр**" з'яўляецца адным з асноўных у тэрміналогіі **Балонскага працэсу**.

На Балонскім семінары ў Хельсінкі (2001)[1] былі сфармуляваны агульныя крытэрыі ўзроўню бакалаўра. У 2004 г. у Санкт-Пецярбургу адбыўся Балонскі семінар [2], на якім было адзначана, што праграмы **бакалаўрыята** павінны забяспечваць шырокія кампетэнцыі на базе сфармуляваных дэскрыптараў. Ступень **бакалаўра** павінна быць дастаткова гнуткай, улічваць нацыянальную разнастайнасць, адпавядаць патрабаванням празрыстасці, параўнальнасці, супастаўляльнасці і сумяшчальнасці. Некаторыя краіны замест назвы "**бакалаўр**" могуць выкарыстоўваць іншы тэрмін для першай ступені (*Bakkalaureus* ці *Lizentiat*).

Адукацыйныя праграмы першага цыкла ў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** закліканы мець розную арыентацыю і розныя профілі з мэтай адпавядаць усёй разнастайнасці індывідуальных і акадэмічных патрабаванняў. Ступень **бакалаўра** павінна быць запатрабаванай на еўрапейскім рынку працы як кваліфікацыя адпаведнага ўзроўню. Па профілях (накіраванасці) адрозніваюцца наступныя тыпы **бакалаўраў**: бакалаўр-прафесіянал; бакалаўр з агульным базісам, падмуркам для шырокага спектра прафесійных кар'ер; бакалаўр як універсальная ступень з выходам на рынак працы, але з дастатковым узроўнем падрыхтоўкі для далейшай адукацыі; бакалаўр прамежкавага тыпу, г. зн. прыступка да асваення магістарскіх праграм з сур'ёзнай навуковай базай.

Акрамя таго, праграмы першага цыкла, паводле **Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні** (1997 г.), павінны забяспечваць доступ да праграм другога цыкла [3].

Для дасягнення гэтых мэтаў на семінары (Санкт-Пецярбург, 2004 г.) быў прапанаваны шэраг крытэрыяў для вызначэння еўрапейскай ступені бакалаўрскага узроўню:

Ступень бакалаўрскага ўзроўню – кваліфікацыя вышэйшай адукацыі, якая складаецца з колькасці крэдытаў у межах ад 180 да 240 (ECTS). Для атрымання ступені патрабуецца звычайна ад трох да чатырох гадоў стацыянарнага навучання. Ступень **бакалаўра** адыгрывае важную ролю ў парадыгме **навучання на працягу ўсяго жыцця**, і навыкі ўмення вучыцца павінны быць неад'емнай часткай любой ступені бакалаўрскага узроўню.

Ступень **бакалаўра**, якую часта называюць першай ступенню, можа атрымлівацца як у традыцыйных універсітэтах, так і ў прафесійна-арыентаваных установах вышэйшай адукацыі. Праграмы **бакалаўрыята** могуць і павінны мець розныя арыентацыі і розныя профілі, для таго каб прыстасаваць разнастайнасць індывідуальных і акадэмічных запатрабаванняў да рынку працы.

Для павышэння празрыстасці важна, каб канкрэтныя арыентацыі, профіль і вынікі навучання пэўнай кваліфікацыі бакалаўра былі ўключаны ў яе назву і патлумачаны ў **Дадатку да дыплама (DS)**, які выдаецца студэнту. Інфармацыя пра розныя адукацыйныя праграмы павінна быць празрыстай, каб дазволіць студэнтам зрабіць усвядомлены выбар.

Нават ступені **бакалаўра**, якія служаць у якасці прамежкавай кваліфікацыі падрыхтоўкі студэнтаў для далейшага навучання, павінны быць заснаваны на належнай адукацыйнай праграме. Іх не варта разглядаць толькі як частку больш працяглага навучальнага плана, бо

некаторыя студэнты, магчыма, пажадаюць змяніць напрамак ці выбраць адукацыйную праграму ці спецыялізацыю, прапанаваную іншай установай адукацыі.

У адпаведнасці з усеахопнай **Рамкай кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** [4] ступень **бакалаўра** прысуджаецца студэнтам:

якія прадэманстравалі веды і разуменне ў галіне вывучэння, сфарміраваныя на аснове агульнай сярэдняй адукацыі і якія, як правіла, адпавядаюць узроўню, падтрыманаму перадавымі падручнікамі;

могуць прымяняць свае веды і разуменне такім спосабам, які сведчыць аб прафесійным падыходзе да працоўнай дзейнасці або прафесіі, і маюць кампетэнцыі, якія звычайна дэманструюцца шляхам фарміравання і абгрунтавання довадаў і вырашэння праблем у межах галіны вывучэння;

здольныя ажыццяўляць збор і інтэрпрэтацыю адпаведных дадзеных (звычайна ў межах галіны вывучэння) для разваг з улікам адпаведных сацыяльных, навуковых або этычных пытанняў;

могуць перадаваць інфармацыю, ідэі, праблемы і рашэнні як спецыялістам, так і аўдыторыі неспецыялістаў;

развілі навыкі навучання, неабходныя для працягу навучання з высокай ступенню аўтаноміі.

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14 – 15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА)**, прадугледжваецца, што Беларусь возьме на сябе абавязацельства «... па ўвядзенні першай ступені (180 – 240 крэдытаў ECTS) і па адпаведнаму пазтапнаму згортванні наяўнай 5-гадовай ступені бакалаўра і, як вынік, па вымярэнні вучэбнай нагрузкі студэнтаў у крэдытах ECTS адпаведна з вызначэннямі перагледжанага Кіраўніцтва карыстальнікаў ECTS (ECTS Users' Guide)». [5]

Крыніцы:

1. The Bologna Process. Seminar on Bachelor-Level Degrees, February, 16–17, 2001.- Рэжым доступу: http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/europa/bologna/seminar_bachelor_degrees.pdf
2. The Official Bologna Seminar on “Bachelor’s Degree: What Is It?”, November 25–26, 2004. – Рэжым доступу: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/sem_2003_2005.pdf
3. The Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region 1997. Lisbon, 11 April 1997. – Рэжым доступу: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13522&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
4. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Copenhagen, 2005. – Рэжым доступу: http://ecahe.eu/w/images/7/76/A_Framework_for_Qualifications_for_the_European_Higher_Education_Area.pdf
5. Дарожная карта па правядзенні Беларускай рэформы сістэмы вышэйшай адукацыі. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Бакалаўрыят (Undergraduate)

Бакалаўрыят (Undergraduate) у краінах Балонскага працэсу з'яўляецца першым цыклам вышэйшай адукацыі. Пасля паспяховага завяршэння адукацыйных праграм, з якіх складаецца бакалаўрыят, прысуджаецца першая акадэмічная ступень, як правіла, ступень бакалаўра.

Вольга Крыжаноўская

Балонская дэкларацыя (Bologna Declaration)

Балонская Дэкларацыя -- пагадненне аб міжнародным супрацоўніцтве ў галіне вышэйшай адукацыі, якое запачаткавала Балонскі працэс. Яна была падпісана міністрамі адукацыі 29 еўрапейскіх краін у 1999 годзе ў г. Балонья (Італія).

Балонская Дэкларацыя абвясціла на бліzkую перспектыву наступныя асноўныя мэты для **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**:

увядзенне дакладна вызначаных і супастаўляльных акадэмічных ступеняў, а таксама двухэтапнай структуры;

прыняцце сістэмы **крэдытаў**, аналагічнай сістэме ECTS;

стымуляванне **акадэмічнай мабільнасці**;

развіццё еўрапейскага супрацоўніцтва ў галіне кантролю якасці і пашырэнне еўрапейскіх аспектаў вышэйшай адукацыі.

Балонскай дэкларацыі папярэднічалі такія агульнаеўрапейскія дакументы, як Хартыя ўніверсітэтаў (**Magna Charta Universitatum**), прынятая ў 1288 г. рэктарамі еўрапейскіх універсітэтаў, і Сарбонская дэкларацыя 1998 г., падпісаная міністрамі адукацыі Францыі, Італіі, Германіі і Злучанага Каралеўства.

Сарбонская дэкларацыя «Аб гарманізацыі еўрапейскай архітэктury вышэйшай адукацыі» падкрэслівае цэнтральную ролю вышэйшых навучальных устаноў у культурным развіцці Еўропы. Асаблівае значэнне надаецца стварэнню **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**, што садзейнічала б павышэнню мабільнасці грамадзян, пашырэнню перспектываў іх працаўладкавання і развіццю кантынгенту ў цэлым. Асноўныя палажэнні Сарбонскай дэкларацыі ўлучаюць пытанні міжнароднага прызнання, празрыстасці ступеняў і кваліфікацый; ступеністасці вышэйшай адукацыі; падрыхтаванасці **магістраў і дактароў** да навукова-даследчай дзейнасці.

Балонская дэкларацыя стала наступным важным крокам на шляху да еўрапейскай інтэграцыі ў галіне вышэйшай адукацыі. Яна ініцыявала шырокамаштабныя рэформы ў сферы вышэйшай адукацыі, накіраваныя на: прыняцце сістэмы зразумелых і супастаўляльных ступеняў, у тым ліку праз укараненне **Дадатку да дыплама**; прыняцце сістэмы, заснаванай на двух асноўных цыклах; укараненне сістэмы **крэдытаў**, сумяшчальных з ECTS; пашырэнне мабільнасці студэнтаў і выкладчыкаў; садзейнічанне еўрапейскаму супрацоўніцтву ў забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі.

У **Балонскай дэкларацыі** была абвешчана мэта – павышэнне міжнароднай канкурэнтаздольнасці і прывабнасці еўрапейскай вышэйшай адукацыі. За першае дзесяцігоддзе колькасць краін, далучаных да **Балонскай дэкларацыі**, узрасло з 29 да 46. У 2010 г. да **Балонскага працэсу** далучыўся Казахстан, у 2015 г. – Беларусь.

Гл. Балонскі працэс.

Крыніцы:

1. Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system (Sorbonne Joint Declaration). - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100203/sorbonne-declaration-1998.html>
2. The European Higher Education Area Joint Declaration of European Ministers of Education (The Bologna Declaration of 19 June 1999). - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100210/ministerial-conference-bologna-1999.html>
3. Болонский процесс: нарастающая динамика и многообразие (документы международных форумов и мнения европейских экспертов)/Под ред. В.И. Байденко. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002.
4. Макаров А.В. Болонский процесс: европейское пространство высшего образования: учеб. пособие/ А.В.Макаров. - Минск: РИВШ, 2015.

Анатолі Макараў

Балонскі працэс / Еўрапейская прастора вышэйшай адукацыі (Bologna process /European Area of Higher education, ЕАНЕ)

Балонскі працэс / Еўрапейская прастора вышэйшай адукацыі, ЕПВА -- самая глыбокая за ўсю гісторыю структурная і зместавая трансфармацыя вышэйшай адукацыі ў Еўропе, накіраваная на стварэнне **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА)**. **Балонскі працэс** быў запачаткаваны падпісаннем **Балонскай дэкларацыі** у 1999 годзе. У яе падрыхтоўцы ўдзельнічалі Еўрапейская камісія, Савет Еўропы, еўрапейскія асацыяцыі ўніверсітэтаў, рэктараў і студэнтаў. Рэалізацыя рэформаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з камюніке канферэнцый міністраў, адказных за вышэйшую адукацыю, якія праводзіліся ў першае дзесяцігоддзе праз кожныя два гады.

На Балонскай канферэнцыі (1999), запачаткаваўшай **Балонскі працэс**, было вызначана шэсць асноўных ліній яго развіцця, зафіксаваных у **Балонскай дэкларацыі** [1].

На Пражскай канферэнцыі (2001) у шэрагу з шасцю асноўнымі лініямі развіцця Балонскага працэсу, вызначанымі ў Балонскай дэкларацыі (супастаўляльныя кваліфікацыі і іх прызнанне; пераход на двухцыклавую сістэму, укараненне ECTS, мабільнасць, забеспячэнне якасці, узмацненне еўрапейскага вымярэння ў вышэйшай адукацыі), былі разгледжаны новыя напрамкі супрацоўніцтва: адукацыя на працягу ўсяго жыцця, актывізацыя ролі вышэйшых навучальных устаноў і студэнцтва ў ажыццяўленні балонскіх пераўтварэнняў, павышэнне прывабнасці і канкурэнтаздольнасці еўрапейскай вышэйшай адукацыі [2].

Берлінская канферэнцыя (2003) прыняла рашэнне стварыць **Еўрапейскую даследчыцкую прастору** і наладзіць яе ўзаемадзеянне з **Еўрапейскай прасторай вышэйшай адукацыі (ЕПВА)** як новую лінію развіцця **Балонскага працэсу**. Было падкрэслена, што ступені першага і другога цыклаў павінны мець розную арыентацыю і профілі. З мэтай пашырэння мабільнасці і спрашчэння працэдуры прызнання дакументаў аб вышэйшай адукацыі была пастаўлена мэта – пачынаючы з 2005 г. выдаваць выпускнікам еўрапейскіх ВНУ **Дадатак да дыплама** [3].

На Бергенскай канферэнцыі (2005) была прынята Усеахопная структура кваліфікацый для ЕПВА, якая складалася з трох цыклаў (у тым ліку ў нацыянальных кантэкстах дапускаліся прамежавыя кваліфікацыі), універсальныя дэскрыптары для кожнага цыкла на базе вынікаў навучання і кампетэнцый, а таксама дыяпазон заліковых адзінак для першага і другога цыклаў. Было прынята абавязацельства стварыць да 2010 г. нацыянальныя структуры кваліфікацый, сумяшчальныя з Усеахопнай структурай кваліфікацый для ЕПВА. У Бергене ўхвалілі ідэю **Еўрапейскага рэгістра агенцтваў забеспячэння якасці** на базе нацыянальнай экспертызы. Была звернута ўвага на праблему сацыяльнага вымярэння ў сістэме вышэйшай адукацыі: пашырэнне доступу да вышэйшай адукацыі, забеспячэнне сацыяльна-эканамічных умоваў для навучання студэнтаў, садзейнічанне ім з боку ўладаў і ВНУ [4].

На Лонданскай канферэнцыі (2007) адзначаны прагрэс на шляху стварэння ЕПВА. Важным дасягненнем з'яўляецца пачатак пераходу ад навучання, якое кіруецца выкладчыкам, да студэнтацэнтраванай вышэйшай адукацыі. Падведзены вынікі па асноўных напрамках развіцця **Балонскага працэсу** і вызначаны прыярытэты на 2009 год: мабільнасць, сацыяльнае вымярэнне, працаўладкаванасць, рэалізацыя стратэгіі **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА)** ў глабальным маштабе [5].

Падводзячы вынікі, міністры, адказныя за вышэйшую адукацыю, заявілі на канферэнцыі ў Левене / Лувен-ла-Неве (2009 г.): «За апошнія дзесяць гадоў мы сфарміравалі **Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі**, дамагаючыся таго, каб яна трывала ўкаранілася ў інтэлектуальнай, навуковай і культурнай спадчыне і памкненнях Еўропы».

Прыярытэтнымі напрамкамі развіцця **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** да 2020 г. былі названы: дасягненне раўнапраўя ў атрыманні вышэйшай адукацыі; **адукацыя на працягу ўсяго жыцця**; працаўладкаванасць выпускнікоў; студэнтацэнтраванае навучанне; сувязь вышэйшай адукацыі з навуковымі даследаваннямі і інавацыямі; міжнародная адкрытасць **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**; пашырэнне мабільнасці студэнтаў і навукоўцаў; збор інфармацыі і забеспячэнне яе празрыстасці, паляпшэнне дзяржаўнага фінансавання і пошук новых крыніц; удасканаленне арганізацыйнай структуры кіравання **Балонскім працэсам**. На Канферэнцыі прызналі наяўную арганізацыйную структуру **Балонскага працэсу**, заснаваную на супрацоўніцтве ўрадаў і акадэмічнага супольніцтва, адпаведнай пастаўленым мэтам. Было прынята рашэнне аб тым, што ў будучым **Балонскі працэс** будзе сумесна ўзначальвацца краінай-старшынёй у Еўрасаюзе і краінай, якая не ўваходзіць у ЕС [6].

Камюніке і іншыя афіцыйныя дакументы, прынятыя на канферэнцыях еўрапейскіх міністраў адукацыі, якія прайшлі ў Бухарэсце (2012г.) і ў Ерэване (2015 г.) дапоўнілі дзесяць «ліній дзеяння» Балонскага працэсу іншымі актуальнымі напрамкамі дзейнасці краін-удзельніц «балонскага клуба», а таксама вызначылі адпаведныя механізмы і прынцыпы іх рэалізацыі [7,8].

У іх ліку:

уклучэнне **«адукацыі на працягу ўсяго жыцця»** ў інтэграваную даўгапланавую стратэгію вышэйшых навучальных устаноў;

ператварэнне студэнтаў ў кампетэнтных, актыўных і раўнапраўных партнёраў на ўсіх этапах **Балонскага працэсу**;

улік сацыяльных аспектаў вышэйшай адукацыі;

вызначэнне доктарскай ступені як трэцяга балонскага цыкла вышэйшай адукацыі і прынцыпаў укаранення структураваных доктарскіх праграм;

забеспячэнне якасці на інстытуцыйным, нацыянальным і еўрапейскім узроўнях;

павышэнне якасці і значнасці навучання і выкладання на аснове гнуткіх, кампетэнтнасна-арыентаваных навучальных праграм з дакладным апісаннем вынікаў і метадаў навучання і ацэнкі ведаў;

спрыянне працаўладкаванню выпускнікоў ва ўмовах хуткіх зменаў на рынку працы, фарміраванне адэкватных кампетэнцый для далейшага кар'ернага росту;

фарміраванне інклюзіўных сістэм і навучальных праграм для розных слаёў насельніцтва, у тым ліку і бесперапынная адукацыя;

далейшае якаснае ажыццяўленне ўзгодненых раней структурных рэформаў для кансалідацыі ЕПВА і яе паспяховага функцыянавання;

ўзмацненне мабільнасці для лепшага навучання, павышэння занятасці студэнтаў і пашырэння трансмежнага супрацоўніцтва ў межах ЕПВА;

уклучэнне кваліфікацыі кароткага цыкла ў структуру агульнай рамкі кваліфікацыі для ЕПВА;

гарантыі працаўладкавання выпускнікоў у дзяржаўным сектары ў адпаведнасці з кваліфікацыйнымі патрабаваннямі;

ліквідацыя перашкодаў для прызнання раней атрыманай адукацыі, у тым ліку за кошт перагляду нацыянальных рамак кваліфікацый;

упэўніцца, што кваліфікацыі з іншых краін ЕПВА распазнаюцца аўтаматычна на тым жа ўзроўні, што і адпаведныя нацыянальныя рамкі кваліфікацый.

У Ерэванскім камюніке канферэнцыі еўрапейскіх міністраў адукацыі адзначаны вынікі важных дырэктывных мер, прынятых пры падрыхтоўцы да гэтага саміта:

перагледжаны **Стандарты і кіраўніцтвы па забеспячэнні якасці ў Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ESG)**;

еўрапейскі падыход да забеспячэння якасці сумесных праграм;

перагледжана Еўрапейская сістэма пераводу і назапашвання **крэдытаў** як афіцыйнага дакумента **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**.

У Ерэванскім камюніке таксама акрэслена пазіцыя адносна Беларусі: «Міністры ўхваляюць заяўку Беларусі аб уступленні ў ЕПВА і, ў прыватнасці, яе абавязальства па ажыццяўленні рэформаў, якія дазваляць праз 16 гадоў пасля запуску Балонскага працэсу зрабіць сваю сістэму вышэйшай адукацыі сумяшчальнай з сістэмамі іншых краін-удзельніц ЕПВА. На гэтай падставе Міністры вітаюць Беларусь як члена Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі і чакаюць супрацоўніцтва з нацыянальнымі органамі ўлады і зацікаўленымі бакамі, каб ажыццявіць рэформы, устаноўленыя Назіральнай групай Балонскага працэсу і ўключаныя ва ўзгодненую дарожную карту, якая была прапанавана краіне пры далучэнні да Балонскага працэсу. Міністры просяць Назіральную групу Балонскага працэсу зрабіць даклад аб рэалізацыі дарожнай карты на канферэнцыі міністраў 2018 года».

Афіцыйная пазіцыя беларускага боку прэзентавана ў артыкуле міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь М.А. Жураўкова «Аб імплементацыі інструментаў Еўрапейскай прасторы вышэйшай

адукцыі», апублікаваным у часопісе «Вышэйшая школа», 2015 № 5 [9]. У прыватнасці адзначаецца, што «ўступленне Рэспублікі Беларусь у Балонскі працэс дае магчымасць далейшага развіцця сістэмы вышэйшай адукацыі з улікам практыкі аб'яднанай Еўропы і з выкарыстаннем яе магчымасцяў. Пры гэтым першаснымі павінны заставацца нацыянальныя інтарэсы». Сістэмная мадэрнізацыя вышэйшай адукацыі прадугледжвае занясенне зменаў і дапаўненняў у нарматыўную прававую базу, якая дзейнічае зараз. У межах шырокай грамадскай дыскусіі ў 2014-2015гг. Міністэрства адукацыі сфарміравала адпаведны пакет зменаў і дапаўненняў у Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адукацыі. На сучасным этапе пераглядаецца нарматыўна-прававая рэгламентацыя адносінаў у адукацыйнай сферы, што дазволіць пераразмеркаваць паўнамоцтвы і адказнасць у сферы вышэйшай адукацыі на карысць УВА. Аб'ём кампанента УВА ў навучальных планах будзе павялічаны з 30 % да 50 %.

Сярод іншых навацыяў варта вылучыць наступныя [9]:

прынята канцэптуальнае рашэнне аб пераходзе да шматузроўневай мадэлі вышэйшай адукацыі з прысваеннем акадэмічных ступеняў бакалаўра і магістра і адпаведнай кваліфікацыі;

прапануецца сфармуляваць такія патрабаванні ў межах **кампетэнтнаснага падыходу**, дзе кваліфікацыя выпускніка ацэньваецца з пункту гледжання аб'ёму навучальнай праграмы і/ці колькасці крэдытаў, узроўню вынікаў навучання, набытых **кампетэнцый**, зместу навучальнага плана і іншых фактараў;

мяркуецца з удзелам Міністэрства адукацыі інтэнсіфікаваць завяршэнне распрацоўкі Нацыянальнай рамкі кваліфікацый з арыентацыяй на Еўрапейскую рамку кваліфікацый і прымяненнем Дублінскіх дэскрыптараў.

Адначасова Міністэрствам адукацыі і Рэспубліканскім саветам рэктараў ажыццяўляецца, з улікам вышэйназваных кантэкстаў, абнаўленне нарматыўна-метадычнай базы ў галіне стандартызацыі вышэйшай адукацыі, пераходу на прыкладныя навучальныя планы і прыкладныя навучальныя праграмы, перагляду складу **кампетэнцый** падрыхтоўкі выпускнікоў з улікам укаранення трохцыклавой сістэмы вышэйшай адукацыі і надання ВНУ права самастойна ўводзіць прафіляваныя адукацыйныя праграмы і інш. [10,11,12].

Для **Балонскага працэсу** як такога характэрнымі з'яўляюцца разнастайнасць балонскіх рэформаў у нацыянальных, культурных, адукацыйных кантэкстах, дынаміка іх узростання, а таксама развіццё яго канцэптуальна-метадалагічнага і нарматыўна-метадычнага суправаджэння.

Балонскі працэс патрабуе сістэмнага і цэласнага свайго ажыццяўлення. Яму ўласцівая пэўная супярэчлівасць (напрыклад, павышэнне канкурэнтаздольнасці і ўзмацненне супрацоўніцтва) і нелінейны характар рэалізацыі (рух у балонскім напрамку адбываецца ў розных сістэмах з рознай глыбінёй, хуткасцю і ахопам). Акрамя таго, **Балонскі працэс** сам нараджае выклікі, рызыкі і пагрозы і сутыкаецца з выклікамі, у тым ліку з камерцыялізацыяй вышэйшай адукацыі, пагрозай няякаснай транснацыянальнай вышэйшай адукацыі і інш. У **Балонскім працэсе** ўдзельнічаюць многія суб'екты, што, безумоўна, ускладняе правядзенне балонскіх пераўтварэнняў.

Гл. **Балонская дэкларацыя**

Крыніцы:

1. The European Higher Education Area Joint Declaration of European Ministers of Education (The Bologna Declaration of 19 June 1999). - Рэжым доступу:
<http://www.ehea.info/cid100210/ministerial-conference-bologna-1999.html>

2. Towards European Higher Education Area. Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education. Prague, 2001. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100256/ministerial-conference-prague-2001.html?menu=1>
3. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education. Berlin, 2003. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100938/ministerial-conference-berlin-2003.html>
4. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Bergen, 2005. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101762/ministerial-conference-bergen-2005.html>
5. Towards European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. London Communiqué, 2007. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101763/ministerial-conference-london-2007.html>
6. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101040/ministerial-conference-leuven-louvain-la-neuve-2009.html>
7. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bucharest, 2012. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101043/ministerial-conference-bucharest-2012.html>
8. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Yerevan, 2015. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101764/yerevan.html>
Неофіцыйны пераклад на рускай мове. - Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/?p=2116>
9. Журавков М.А. Об имплементации инструментов Европейского пространства высшего образования//Вышэйшая школа. 2015. № 3.
10. Журавков М.А., Гайсенюк В.А., Романюк С.И., Артемьева С.М. Обновление национальных стандартов высшего образования – проблемы и задачи // Вышэйшая школа. 2016. № 4.
11. Решение № 1 от 16 июня 2016г. О формировании и внедрении квалификационных рамок с учетом вхождения Республики Беларусь в Европейское пространство высшего образования. - Рэжым доступу: <http://srrb.niks.by/>
12. Решение № 2 от 16 июня 2016г. О разработке типовой учебно-планирующей документации нового поколения (образовательных стандартов и примерных учебных планов). - Рэжым доступу: <http://srrb.niks.by/>
13. Болонский процесс: итоги десятилетия/Под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В.И. Байденко. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2011.
14. Макаров А.В. Болонский процесс: европейское пространство высшего образования: учеб. пособие/ А.В.Макаров. Минск: РИВШ, 2015.

Анатолі Макараў

В

Вынікі навучання (Learning Outcomes)

Вынікі навучання – гэта сцверджанне адносна таго, што чалавек ведае, разумее і здольны рабіць пасля завяршэння працэсу навучання [1,2]. Рэальныя кампетэнцыі «могуць, безумоўна, выходзіць за межы ўсталяваных вынікаў навучання» [1,3].

У адпаведнасці з Еўрапейскай рамкай кваліфікацый для **навучання на працягу ўсяго жыцця** «**вынікі навучання** – гэта сцверджанні адносна таго, што навучэнец ведае, разумее і здольны рабіць пасля завяршэння працэсу навучання, якія вызначаюцца з пункту гледжання ведаў, навыкаў/уменняў і **кампетэнцый**» [4, стр.11].

Для **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** характэрна тэндэнцыя структуравання адукацыйных праграм з пункту гледжання і вынікаў навучання, і кампетэнцый. Большасць краін кіруюцца дзвюма вышэйназванымі неантаганістычнымі мадэлямі вызначэння вынікаў навучання, адна з якіх сыходзіць з усеахопнай **Рамкі кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** (QF-EHEA) (што студэнт павінен ведаць, разумець і ўмець рабіць), а другая ўзята з EQF («ведаў, навыкаў/уменняў і кампетэнцый»).

Дасягненне вынікаў навучання павінна ацэньвацца з дапамогай працэдур, заснаваных на дакладных і празрыстых крытэрыях.

Вынікі навучання адносяцца як да асобных кампанентаў **адукацыйнай праграмы**, так і да праграмы цалкам.

Пры апісанні **вынікаў навучання** павінны брацца пад увагу чатыры асноўныя мэты вышэйшай адукацыі: падрыхтоўка да паспяховага ўваходжання на рынак працы; падрыхтоўка да жыцця і выпрацоўка актыўнай грамадзянскай пазіцыі; асабавае развіццё; развіццё і падтрымка шырокай базы перадавых ведаў [4].

Пры фармуляванні вынікаў навучання па адукацыйнай праграме мэтазгодна арыентавацца на наступныя прынцыпы, якія ўжо пацвердзілі сваю карыснасць:

Вынікі навучання павінны адэкватна адлюстроўваць кантэкст, узровень, маштабы і змест праграмы;

Фармулёўкі **вынікаў навучання** павінны быць кароткімі і не вельмі падрабязнымі.

Вынікі навучання павінны быць узаемна ўзгоднены;

Вынікі навучання павінны быць зразумелыя і верыфікаваныя ў частцы дасягненняў студэнта пасля завяршэння праграмы;

Вынікі навучання павінны быць дасягальныя ў межах указанага аб'ёму **працавыдаткаў**;

Вынікі навучання павінны быць звязаныя з адпаведнымі відамі навучальнай дзейнасці, метадамі і крытэрыямі ацэнкі.

Не існуе жорсткіх правілаў адносна ідэальнай колькасці **вынікаў навучання** на ўзроўні праграмы. Вопыт паказвае, што мэтазгодным з'яўляецца ўказанне 10-12 **вынікаў навучання** [1, стр. 12].

Роля **вынікаў навучання** з'яўляецца вызначальнай у прызнанні вышэйшай адукацыі і адукацыі на працягу ўсяго жыцця, што абумоўлівае неабходнасць распрацоўкі стратэгіі іх фарміравання. У Еўрапейскай **рамцы кваліфікацый для навучання на працягу ўсяго жыцця** (EQF-LLL) кожны з узроўняў адукацыі апісваецца наборам дэскрыптараў, якія дэманструюць вынікі

навучання, адносныя да кваліфікацыі гэтага ўзроўню, якія супастаўляюцца з **Рамкай кваліфікацый** Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (QF-EHEA) [5, стр. 12-14].

Падыходы, заснаваныя на **выніках навучання**, дазваляюць ацэньваць веды, навыкі/уменні і кампетэнцыі, атрыманыя ў адрозных ад фармальнай вышэйшай адукацыі кантэкстах (нефармальнае і інфармальнае навучанне), прысвойваць за іх **крэдыты** і, такім чынам, прызнаваць іх для мэтай прысуджэння кваліфікацыі.

Згодна з ECTS **вынікі навучання** па **адукацыйнай праграме** павінны быць уключаны ў Каталог курсаў (Course Catalogue) і ў **Дадатак да дыплама** (Diploma Supplement)[1].

Вынікі навучання звычайна выражаюцца ў тэрмінах **кампетэнцый**. Пры ўжыванні тэрмінаў «**кампетэнцыі**» і «**вынікі навучання**» часта назіраецца змешванне гэтых паняццяў. У Кіраўніцтве карыстальніка ECTS (2 версія) з гэтай нагоды адзначалася: «...**Вынікі навучання** – гэта наборы **кампетэнцый**, якія выяўляюць, што менавіта студэнт будзе ведаць, разумець ці будзе здольны рабіць пасля завяршэння працэсу навучання... **Вынікі навучання** могуць адносіцца да перыяду навучання ... або да асобнай курсавой адзінкі ці модуля. **Вынікі навучання** вызначаюць патрабаванні для прысуджэння **крэдытаў** і фарміруюцца прафесарска-выкладчыцкім складам. Рэальныя кампетэнцыі «могуць, безумоўна, выходзіць за межы ўсталяваных вынікаў навучання ...» [1].

У абноўленым варыянце «Кіраўніцтва па выкарыстанні сістэмы пераносу і назапашвання заліковых адзінак (ECTS)», які быў прэзентаваны ў якасці афіцыйнага дакумента на саміце Еўрапейскіх міністраў вышэйшай адукацыі ў 2015 г. у Ерэване, адзначаецца, што «вынікі навучання адлюстроўваюць узровень кампетэнцыі, засвоенай студэнтам і пацверджанай адзнакай». Гэта «апісанне таго, што навучэнец будзе ведаць, разумець і быць здольным рабіць пасля паспяховага завяршэння працэсу навучання» (Ibidi). Яны фармулююцца акадэмічным персаналам з удзелам студэнтаў і іншых зацікаўленых бакоў. Для ацэнкі гэтыя апісанні павінны быць верыфікаванымі. У гэтым жа дакуменце даюцца рэкамендацыі па фармулёўцы **вынікаў навучання** па адукацыйнай праграме [2].

У праектных версіях беларускіх стандартаў вышэйшай адукацыі пакалення 3+ даецца наступнае азначэнне **вынікаў адукацыі: кампетэнцыі**, набытыя па заканчэнні працэсу навучання або яго часткі, атрыманыя на аснове засвоеных ведаў, уменняў [6].

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14 – 15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА), прадугледжваецца, што Беларусь рапрацуе план імплементацыі ECTS «... з улікам прыярытэтнасці **вынікаў навучання** (learning outcomes), структуры навучальных планаў, іх рэалізацыі, ацэнкі і прымянення для праграм мабільнасці» [7].

Гл. **Кампетэнцыя, Праект TUNING**

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
2. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf ; - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>
3. Bologna Seminar on 'Development of a Common Understanding of Learning Outcomes and ECTS'. Final Report and Recommendations. Porto, Portugal, 19-20 June 2008. – Рэжым доступу: http://skktg.vdu.lt/downloads/seminaro_medziaga_100622-23/final_report_and_recomendations.pdf

4. Improving the Recognition System of Degrees and Study Credit Points in the European Higher Education Area. Bologna Seminar on Recognition, University of Latvia, Riga, Latvia, December 3–4, 2004. – Рэжым доступу: http://www.aic.lv/rigaseminar/documents/Background_AR_fin.pdf
5. The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. - Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf
6. Проект Макетов образовательных стандартов высшего образования первой ступени (бакалавриат) и второй ступени (магистратуры). – Минск, 2016 <http://www.nihe.bsu.by/index.php/ru/norm-doc>
7. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Вольга Крыжаноўская, Анатолі Макараў

Вялікая хартыя універсітэтаў (Magna Charta Universitatum)

Вялікая хартыя універсітэтаў -- дакумент, які змяшчае прынцыпы акадэмічнай свабоды і універсітэцкай аўтаноміі ў якасці норм належнага кіравання (good governance) і развіцця універсітэтаў у будучыні.

У Хартыі дэкларуецца, што акадэмічная свабода з'яўляецца асновай незалежнага пошуку ісціны і перашкодай для празмернага ўмяшання ўрада і груп інтарэсаў, а інстытуцыянальная аўтаномія з'яўляецца неабходнай умовай для эфектыўнага і дзейснага функцыянавання сучасных універсітэтаў. Таксама ў дакуменце замацаваны неаддзельнасць выкладання і даследчай дзейнасці і неабходнасць мабільнасці выкладчыкаў і студэнтаў.

Падпісваючы Хартыю, універсітэты пацвярджаюць далучэнне да міжнароднай супольнасці, падзяляюць аднолькавыя акадэмічныя каштоўнасці і мэты.

Хартыя была падпісана кіраўнікамі 388 універсітэтаў 10 верасня 1988г. ў Балонскім універсітэце. У цяперашні час да яе далучылася 805 універсітэтаў з 85 краін.

Ўключэнне прынцыпаў Вялікай хартыі універсітэтаў у заканадаўства з'яўляецца адным з палажэнняў Дарожнай карты рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі. Да 2017 года толькі адзін беларускі ВНУ - міжнародны ўніверсітэт "MITCO" - далучыўся да Вялікай хартыі універсітэтаў.

Крыніцы:

1. The Magna Carta Observatory. – Рэжым доступу: <http://www.magna-charta.org/>

Таццяна Кузіна

Д

Дадатак да дыплама (Diploma Supplement, DS)

Дадатак да дыплама з'яўляецца дакументам, які дадаецца да дыплама, выданага вышэйшай навучальнай установай у адпаведнасці з мадэллю, распрацаванай Еўрапейскай камісіяй, Саветам Еўропы і ЮНЕСКА/СЕПЕС. Мэтай **Дадатка** з'яўляецца забеспячэнне дастатковых незалежных дадзеных для паляпшэння міжнароднай “празрыстасці” і справядлівага акадэмічнага і прафесійнага прызнання кваліфікацый (дыпламаў, ступеняў, сертыфікатаў і г. д.). **Дадатак** распрацаваны такім чынам, каб забяспечыць апісанне характару, узроўню, кантэксту, зместу і статусу навучання, пройдзенага і паспяхова завершанага асобай, пайменаванай у арыгінале дыплама, да якога ён дадаецца. **Дадатак да дыплама** можа быць вызвалены ад якіх-небудзь ацэнкавых меркаванняў, заяваў аб эквівалентнасці ці прапановаў аб прызнанні. Інфармацыя павінна давацца па ўсіх раздзелах **Дадатка**. У выпадку, калі інфармацыя не даецца, патрабуецца назваць прычыну яе адсутнасці [2].

Дадатак дапамагае растлумачыць дыплом, які часта можа быць зразумелы толькі ў межах адпаведнай краіны. Цалкам запойнены **Дадатак да дыплама** і ўся неабходная інфармацыя, змешчаная ў ім, дазваляе зрабіць правільную ацэнку любой ступені ці кваліфікацыі [1].

Дадатак да дыплама адносіцца да ліку найважнейшых інструментаў рэалізацыі **Балонскага працэсу**. Была зацверджана структура **Дадатка да дыплама** [3] і распрацаваны асноўныя прынцыпы і агульныя правілы яго складання [4].

Дадатак да дыплама складаецца з васьмі раздзелаў, якія змяшчаюць:

інфармацыю аб уладальніку **кваліфікацыі** (прозвішча, імя, дата нараджэння і інш.);

інфармацыю аб атрыманай **кваліфікацыі** (назва кваліфікацыі, асноўная галіна навучання і г. д.);

інфармацыю аб узроўні **кваліфікацыі** (першай ці другой ступені, працягласць праграмы і г. д.);

інфармацыю аб змесце і атрыманых выніках (форма навучання, інфармацыя аб выніках і г.д.);

інфармацыю аб функцыях **кваліфікацыі** (доступ да працягу навучання, прафесійны статус);

дадатковую інфармацыю (аб выпускніках і/ці праграме);

пасведчанне **Дадатка** (дата выдачы, подпіс, пасада, афіцыйная пячатка);

інфармацыю аб нацыянальнай сістэме адукацыі (тыпы ўстаноў, віды праграм і ступеняў і г.д.) [3].

На Берлінскай канферэнцыі міністраў вышэйшай адукацыі еўрапейскіх краін (2003) была пастаўлена мэта паўсюдна ўвесці з 2005 года **Дадатак да дыплама**, які павінен выдавацца выпускнікам аўтаматычна і бясплатна і быць выдадзены на шырока распаўсюджанай еўрапейскай мове [5].

У дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14 – 15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА), прадугледжваецца, што Беларусь распрацуе «Да канца 2017 г. ... план забеспячэння

аўтаматычнай бясплатнай выдачы **Дадатка да дыплама** (Diploma Supplement) у фармаце, распрацаваным Саветам Еўропы, Еўрапейскай камісіяй і ЮНЕСКА, на распаўсюджанай мове (іншай, чым на рускай)» [6].

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide European Credit Transfer and Accumulation System and The Diploma Supplement. Brussels, Education and Culture DG of the European Commission, 14 February 2005.– Рэжым доступу: <http://www.unist.hr/Portals/0/docs/nastava/ects-users-guide.pdf>
2. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
3. Outline structure for the Diploma Supplement. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/higher-education/doc/ds_en.pdf
4. Guidance for Completion of the Diploma Supplement. – Рэжым доступу: <https://www.epnuffic.nl/en/files/documents/guidance-for-completion-of-the-diploma-supplement.pdf>
5. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. - P.5. – Рэжым доступу: <http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2013/03/BerlinCommuniqué1.pdf>
6. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Вольга Крыжанойская

Дактарантура (Doctorate/ Doctoral studie)

Дактарантура (Doctorate/ Doctoral studies, ад. лац. docere, «вучыць») з'яўляецца ў адпаведнасці з усеахопнай Рамкай кваліфікацый **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** трэцім цыклам вышэйшай адукацыі. Гэта арганізацыйная структура ва ўніверсітэтах краін **Балонскага працэсу**, якая забяспечвае рэалізацыю доктарскіх праграм, пасля паспяховага завяршэння якіх атрымліваюць акадэмічную ступень доктара («PhD» або «Dr») [1].

На Берлінскай канферэнцыі (2003) [2] было прынята рашэнне накіраваць высілкі на стварэнне **Еўрапейскай даследчыцкай прасторы** (European Research Area – ERA) і яе ўзаемадзеянне з **Еўрапейскай прасторай вышэйшай адукацыі** як новай лініі развіцця **Балонскага працэсу**. Гэтым была падкрэслена ключавая ў сучасных умовах роля доктарскіх праграм і даследчыцкай падрыхтоўкі.

У Берлінскім камюніке (2003) [2] доктарскі цыкл быў уключаны ў рэформу структуры ступеняў у якасці трэцяга цыкла, быў зроблены акцэнт на важнасці навуковых даследаванняў, навучання даследчыцкім метадам і падтрымкі міждысцыплінарнасці для павышэння якасці еўрапейскай вышэйшай адукацыі.

На Бергенскай канферэнцыі (2005) таксама была адзначана актуальнасць міждысцыплінарнай падрыхтоўкі дактарантаў на аснове структураваных праграм, што адпавядае больш шырокім

запатрабаваннем рынку занятасці. У Бергенскім камюніке (2005) гаворыцца, што «кваліфікацыі доктарскага ўзроўню павінны быць цалкам узгодненыя з усеахопнай Рамкай **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** з выкарыстаннем *вынікаў навучання* на аснове **кампетэнтнаснага падыходу**. Асноўным кампанентам доктарскай падрыхтоўкі павінна з'яўляцца прасоўванне ведаў праз арыгінальнае даследаванне». Акрамя таго, у Бергенскім камюніке (2005) указваецца на «неабходнасць структуравання доктарскіх праграм і празрыстасці кантролю і ацэнкі» і адзначаецца, што «нармальнае напружанне трэцяга цыкла ў большасці краін будзе адпавядаць 3-4 гадам стацыянарнага навучання» [3].

Доктарскія школы атрымалі шырокае развіццё ва ўсёй **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** і зараз існуюць у большасці сістэмаў вышэйшай адукацыі. У шмат якіх выпадках доктарскія школы забяспечваюць падрыхтоўку дактароў у межах адной дысцыпліны ці групы сумежных дысцыплін. Такім чынам, асобныя спецыялізацыі дактарантаў суправаджаюцца міждысцыплінарнай навучальнай праграмай, накіраванай на распрацоўку агульных кампетэнцый. У шэрагу краін праграмы трэцяга цыкла могуць весці да прамысловых і бізнес-арыентаваных доктарскіх ступеняў (Данія), прафесійных доктарскіх ступеняў (Ірландыя, Румынія і Вялікабрытанія) або да атрымання ступені доктара навук у галіне мастацтва (Швецыя) [4].

Існуе значнае супадзенне паняццяў «структураваная праграма» і «доктарская школа». Дадзеныя Савета **Еўрапейскай асацыяцыі ўніверсітэтаў** (EUA) указваюць на існаванне агульнага разумення таго, што ўстановы адукацыі павінны актыўна ўдзельнічаць у распрацоўцы структураваных праграм, якія выходзяць за межы традыцыйнай мадэлі «кіраўнік (майстар) – вучань (студэнт)». Канцэпцыі, безумоўна, могуць мяняцца, але агульная мэта павелічэння інстытуцыйнай адказнасці за доктарскую адукацыю ўласціва ўсяму кантыненту.

Паводле дадзеных «The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report» [4], усе краіны, якія распрацавалі кваліфікацыйныя рамкі, уключылі ў іх дактарантуру. Інфармацыя, змешчаная ў гэтай справаздачы, таксама паказвае, што ў дактарантуры расце выкарыстанне ECTS.

На балонскім семінары ў Зальцбургу [5] абмяркоўваліся праблемы і выклікі, звязаныя з доктарскім курсам. Адной з галоўных высноваў была тая, што дактаранты – не проста студэнты, а даследчыкі, хоць і знаходзяцца толькі на пачатковым этапе сваёй кар'еры. Яны павінны быць прызнаныя носьбітамі ўнёску ў стварэнне новых ведаў.

Асаблівасці большасці сучасных рэформаў дактарантуры ў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** можна вызначыць наступным чынам: павышэнне арыентаванасці, кіравальнасці, інтэграванасці, больш навучання прафесійна запатрабаваным навыкам, а таксама больш інстытуцыйных структур, якія забяспечваюць міждысцыплінарны абмен і дастатковую прапанову па навучанні. Гэтыя рэчы як найлепш адпавядаюць духу балонскіх рэформаў.

Крыніцы:

1. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Copenhagen, 2005. – Рэжым доступу: http://ecahe.eu/w/images/7/76/A_Framework_for_Qualifications_for_the_European_Higher_Education_Area.pdf

2. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – Рэжым доступу: <http://www.enga.eu/wp-content/uploads/2013/03/BerlinCommuniqué1.pdf>
3. The European Higher Education Area — Achieving the Goals: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005.- Рэжым доступу: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/Bologna_reports.pdf
4. The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report. Рэжым доступу: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/138EN.pdf
5. The European Higher Education Area - Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005. – Рэжым доступу: http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/52/0/2005_Bergen_Communique_english_5805_20.pdf

Вольга Крыжаноўская

Доктар/ Докторская ступень (Doctor/ Doctor degree)

Доктар/ Докторская ступень (Doctor / ад лац. doctoris «настаўнік»/ Doctor degree, ад старажытнай формулы “ліцэнзія на права навучання”) з’яўляецца акадэмічнай ступенню, якая прысуджаецца ўніверсітэтамі пасля завяршэння трэцяга цыкла вышэйшай адукацыі (Postgraduate) і прызнаецца на міжнародным узроўні як навуковая, акадэмічная кваліфікацыя, якая дае права яе ўладальніку на выкладанне, навуковую дзейнасць у сваёй галіне або на працу ў канкрэтнай прафесіі.

У адпаведнасці з усеахопнай Рамкай кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі ступень доктара прысуджаецца студэнтам, якія:

прадэманстравалі сістэмнае разуменне галіны вывучэння і засваення навыкаў і метадаў даследавання, звязаных з гэтай галіной;

прадэманстравалі здольнасць задумваць, распрацоўваць, укараняць і адаптаваць сур’ёзны працэс даследавання з навуковай цэласнасцю;

зрабілі ўнёсак шляхам арыгінальнага даследавання, якое пашырае межы ведаў, шляхам правядзення значнай даследчыцкай працы, матэрыялы якой заслугоўваюць публікацыі ў нацыянальных або міжнародных рэфераваных крыніцах;

здольныя да крытычнага аналізу, ацэнкі і сінтэзу новых і складаных ідэй;

умеюць кантактаваць з калегамі, шырокімі навуковымі коламі і грамадствам у цэлым у сваёй галіне ведаў;

змогуць садзейнічаць у межах акадэмічных і прафесійных кантэкстаў тэхналагічнаму, сацыяльнаму і культурнаму развіццю грамадства, заснаванаму на ведах [1].

Крыніцы:

1. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Copenhagen, 2005. - Рэжым доступу: <http://ecahe>.

[eu/w/
images/7/76/A Framework for Qualifications for the European Higher Education Area.p
df](http://eu.w/images/7/76/A_Framework_for_Qualifications_for_the_European_Higher_Education_Area.pdf)

Вольга Крыжаноўская

Дарожная карта рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі (Road Map for Higher Education Reform in Belarus)

Дарожная карта рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі -- дакумент, які змяшчае план рэформы вышэйшай адукацыі Беларусі, якая неабходна для паўнаважнага ўваходжання краіны ў ЕПВА. Дарожная карта была прынятая беларускімі ўладамі 14-15 мая 2015 г. у Ерэване падчас Канферэнцыі міністраў адукацыі ЕПВА. Прадпісанне рэалізацыі Дарожнай карты замацавана ў Ерэванскім камюніке -- выніковым дакуменце канферэнцыі.

Дарожная карта змяшчае наступныя раздзелы:

Структурныя рэформы:

сістэма кваліфікацый: крокі па ўкараненні нацыянальнай рамкі кваліфікацый;

забеспячэнне якасці: меры па стварэнні незалежнага агенцтва забеспячэння якасці ў адпаведнасці з Еўрапейскімі стандартамі і кіраўніцтвамі;

прызнанне: адпаведнасць практыкі і заканадаўства Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый;

інструменты забеспячэння празрыстасці: ECTS, прыярытэтнасці вынікаў навучання, Дадатак да дыплама.

Мабільнасць навукова-педагагічнага персаналу і студэнтаў і інтэрнацыяналізацыя: стварэнне плана забеспячэння, развіцця і дыверсіфікацыі міжнароднай мабільнасці выкладчыкаў і студэнтаў; павелічэнне тэрмінаў паездак у ЕПВА, для якіх не патрэбны дазвол міністэрства адукацыі.

Бесперапынная адукацыя і сацыяльнае вымярэнне вышэйшай адукацыі: план прызнання папярэдняга навучання, адмена абавязковага размеркавання, адсутнасць дыскрымінацыі пры прадастаўленні фінансавай дапамогі.

Фундаментальныя каштоўнасці ЕПВА: ўкараненне ў заканадаўства прынцыпаў Вялікай хартыі універсітэтаў і рэкамендацый Савета Еўропы Rec / CM (2012) 7, свабоднае стварэнне арганізацый.

Таксама Дарожная карта рэгламентуе прадастаўленне беларускай бокам неабходнай інфармацыі, падтрыманні камунікацыі і замацоўвае за кансультатывнай групай AG2, абавязкі па адсочванню працэсу імплементацыі і падрыхтоўцы выніковай справаздачы да Канферэнцыі міністраў адукацыі ЕПВА ў Парыжы ў 2018 г.

Крыніцы:

1. Дарожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

2. Ерэванскае камюніке. Камюніке Канферэнцыі міністраў Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (Ерэван, Армения, 14-15 мая 2015 г.). - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/titovich/Erevan_rus.pdf

Таццяна Кузіна

Дублінскія дэскрыптары (Dublin Descriptors)

Дублінскія дэскрыптары з'яўляюцца наўмысна агульнымі апісаннямі тыповых чаканняў ці ўзроўняў **кампетэнцый**, якія адносяцца да дасягненняў і ўменняў па кожным Балонскім цыкле, што дазваляе не толькі выкарыстоўваць іх для шырокага спектра дысцыплінаў, але і ўлічваць асаблівасці сістэмаў адукацыі ў розных краінах.

Дублінскія дэскрыптары для **бакалаўраў** і **магістраў** былі ўпершыню прапанаваны ў сакавіку 2012 года міжнароднай групай экспертаў, якая назвала сябе «Сумесная ініцыятыва якасці (Joint Quality Initiative (JQI))» [1]. Сустрэча JQI у Дубліне 23 сакавіка 2004 года ўнесла альтэрнатыўныя загаловкі для лепшага разумення «**Дублінскіх дэскрыптараў**» у кантэксце Берлінскага камюніке і іх магчымага выкарыстання ў будучым, а таксама быў прапанаваны набор агульных дэскрыптараў для кваліфікацыі трэцяга цыкла. У кастрычніку 2004 года JQI у Дубліне былі прапанаваны дэскрыптары кароткага цыкла вышэйшай адукацыі (у рамках першага цыкла).

Дублінскія дэскрыптары былі прыняты да Еўрапейскай кваліфікацыйнай рамкі і прывязаны па родавым прынцыпе да адпаведнай ступені кваліфікацыі (**бакалаўр – магістр – доктар**) [2].

Дэскрыптары агульнага ўзроўню распрацаваны для «кароткага цыкла ў рамках першага цыкла», першага, другога і трэцяга цыклаў. Яны складаюцца з набору крытэрыяў, сфармуляванага з пункту гледжання ўзроўню кампетэнтнасці, што дазваляе адрозніваць у шырокім і агульным выглядзе розныя цыклы [2].

Дэскрыптар узроўню складаецца з наступных пяці кампанентаў: Ведаў і разумення (Knowledge and understanding); Прымянення ведаў і разумення (Applying knowledge and understanding); фарміравання меркавання (Making judgements); Камунікацыі (Communication); Навыкаў навучання (Learning skills...).

Кваліфікацыі, якія абазначаюць завяршэнне вышэйшай адукацыі «кароткага цыкла ў рамках першага цыкла» прысуджаюцца студэнтам, якія:

прадэманстравалі ведаў і разуменне ў галіне навучання, сфарміраваныя на аснове агульнай сярэдняй адукацыі ў выніку навучання па прасунутых падручніках; такія ведаў забяспечваюць аснову для працы ці прафесіі, развіцця асобы і далейшага навучання для завяршэння першага цыкла;

могуць прымяняць свае ведаў і разуменне ў прафесійных кантэкстах;

здольныя ідэнтыфікаваць і выкарыстоўваць дадзеныя, каб сфармуляваць адказы на дакладна вызначаныя канкрэтныя і абстрактныя праблемы;

могуць перадаваць уласнае разуменне, навыкі і дзеянні калегам свайго ўзроўню, кіраўнікам і кліентам;

маюць навыкі для далейшага навучання з пэўнай ступенню аўтаноміі.

Кваліфікацыі, якія абазначаюць завяршэнне вышэйшай адукацыі першага цыкла, прысуджаюцца студэнтам, якія:

прадэманстравалі веды і разуменне ў галіне навучання, якія былі сфарміраваны на базе агульнай сярэдняй адукацыі ў выніку навучання па перадавых падручніках і якія адпавядаюць ўзроўню, што мае аспекты, звязаныя з найбольш перадавымі ведамі ў галіне навучання;

могуць прымяняць свае веды і разуменне спосабам, які сведчыць аб прафесійным падыходзе да працоўнай дзейнасці ці прафесіі, і маюць кампетэнцыі, якія звычайна дэманструюцца шляхам фарміравання і абгрунтавання довадаў і вырашэння праблемаў у межах галіны навучання;

здольныя ажыццяўляць збор і інтэрпрэтацыю адпаведных дадзеных (звычайна ў межах галіны навучання) для фарміравання меркаванняў з улікам адпаведных сацыяльных, навуковых ці этычных пытанняў;

могуць перадаваць інфармацыю, ідэі, праблемы і рашэнні як спецыялістам, так і аўдыторыі неспецыялістаў;

развілі навыкі навучання, неабходныя для працягу навучання з высокай ступенню аўтаноміі.

Кваліфікацыі, якія абазначаюць завяршэнне вышэйшай адукацыі другога цыкла, прысуджаюцца студэнтам, якія:

прадэманстравалі веды і разуменне, якія выходзяць за межы і/ці паглыбляюць тыя, якія звычайна звязаны з узроўнем бакалаўра, што дае магчымасць для праяўлення арыгінальнасці ў распрацоўцы і/ці прымяненні ідэй, часта ў рамках даследчыцкага кантэксту;

могуць прымяняць свае веды і разуменне, а таксама здольнасць вырашэння праблемаў у новым або незнаёмым асяроддзі ў межах больш шырокіх (ці мультыдысцыплінарных) кантэкстаў, звязаных з іх галіной навучання;

здольны інтэграваць веды і спраўляцца са складанасцямі, фармуляваць меркаванні на аснове няпоўнай ці абмежаванай інфармацыі з улікам сацыяльнай і этычнай адказнасці;

могуць паведамляць свае высновы, а таксама веды і тлумачэнні спецыялістам і аўдыторыі неспецыялістаў дакладна і адназначна;

маюць навыкі навучання, што дазваляе ім працягваць навучанне з высокай ступенню самастойнасці або аўтаноміі.

Кваліфікацыі, якія абазначаюць завяршэнне вышэйшай адукацыі трэцяга цыкла, прысуджаюцца студэнтам, якія:

прадэманстравалі сістэмнае разуменне галіны навучання і засваення навыкаў і метадаў даследавання, звязаных з гэтай галіной;

прадэманстравалі здольнасць задумваць, распрацоўваць, укараняць і адаптаваць сур'ёзны працэс даследавання з навуковай цэласнасцю;

зрабілі ўнёсак шляхам арыгінальнага даследавання, якое пашырае межы ведаў, шляхам правядзення значнай даследчыцкай працы, матэрыялы якой заслугоўваюць публікацыі ў нацыянальных ці міжнародных рэфераваных крыніцах;

здольныя да крытычнага аналізу, да ацэнкі і сінтэзу новых і складаных ідэй;

могуць кантактаваць з калегамі, шырокай навуковай супольнасцю і грамадствам цалкам у сваёй галіне ведаў;

змогуць садзейнічаць у межах акадэмічных і прафесійных кантэкстаў тэхналагічнаму, сацыяльнаму ці культурнаму развіццю грамадства, заснаванаму на ведах.

Крыніцы:

1. Joint Quality Initiative. – Рэжым доступу: <http://ecahe.eu/assets/uploads/2016/01/Joint-Quality-Initiative-short-history.pdf>
2. Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards. A report from a Joint Quality Initiative informal group (contributors to the document are provided in the Annex). 18 October 2004. -- Рэжым доступу: https://www.uni-due.de/imperia/md/content/bologna/dublin_descriptors.pdf

Вольга Крыжаноўская

Е

Еўрапейскі камітэт прафсаюзаў адукацыі Інтэрнацыяналу адукацыі (European Trade Union Committee for Education, ETUCE)

Еўрапейскі камітэт прафсаюзаў адукацыі Інтэрнацыяналу адукацыі -- рэгіянальная структура Інтэрнацыяналу адукацыі ў Еўропе, якая абараняе інтарэсы настаўнікаў перад Еўрапейскай камісіяй. ETUCE ўяўляе парадку 11 мільёнаў работнікаў адукацыі з больш чым 130 прафсаюзаў у 48 краінах Еўропы. Камітэт быў заснаваны ў 1977г., з 2010 года з'яўляецца часткай Інтэрнацыяналу адукацыі.

У склад ETUCE уваходзяць нацыянальныя прафсаюзы работнікаў адукацыі, уключаючы дашкольную, пачатковую, агульную і сярэднюю адукацыю, а таксама прафесійна-тэхнічнае адукацыю і навукова-даследчую дзейнасць. ETUCE таксама ўваходзіць у Еўрапейскую канфедэрацыю прафсаюзаў (ETUC).

Камітэт садзейнічае прасоўванню і рэалізацыі мэтай Інтэрнацыяналу адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне, кансультуе выканаўчы савет Інтэрнацыяналу адукацыі па пытаннях палітыкі ў Еўрапейскім рэгіёне, спрыяе развіццю моцных незалежных і дэмакратычных прафсаюзаў работнікаў адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне, прадстаўляе інтарэсы арганізацый-членаў у рамках ЕС, вызначае падыходы ў дачыненні да Рады Еўропы і іншых еўрапейскіх міждзяржаўных органаў, выступае ў якасці сацыяльнага партнёра работнікаў адукацыі ў ходзе правядзення сацыяльнага дыялогу ЕС і інш.

Камітэт прадстаўлены ў складзе Кансультатывнай групы 2 «Падтрымка беларускай Дарожнай карты» НГБП (AG2).

Крыніцы:

1. European Trade Union Committee for Education (ETUCE). – Рэжым доступу:
<https://www.csee-etuce.org/ru/>

Таццяна Кузіна

Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі (ENQA)

Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі (ENQA) з'яўляецца парасонавай арганізацыяй, якая выяўляе інтарэсы арганізацый краін-удзельніц **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**, якія займаюцца забеспячэннем якасці ў гэтых дзяржавах. **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** развівае еўрапейскую кааперацыю ў гэтай сферы, распаўсюджвае інфармацыю, аказвае экспертную падтрымку яе членам і стэйхолдарам, для таго каб абменьвацца прыкладамі добрай практыкі і паглыбляць еўрапейскае вымярэнне ў галіне забеспячэння якасці.

Ідэя стварэння асацыяцыі запачаткаваная Еўрапейскім пілотным праектам па ацэнцы якасці вышэйшай адукацыі (1994 -- 1995 г.), які прадэманстраваў каштоўнасць сумеснага выкарыстання і развіцця вопыту ў галіне забеспячэння якасці.

У адпаведнасці з Балонскай дэкларацыяй і рэкамендацыяй Савета Еўропы № 98/561/ЕС ад 24 верасня 1998 г. па еўрапейскім супрацоўніцтве ў забеспячэнні якасці ў вышэйшай адукацыі, **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** была заснавана ў

2000 г. як Еўрапейская сетка па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі для развіцця еўрапейскага супрацоўніцтва ў галіне забеспячэння якасці.

У 2004 г. сетка была трансфармаваная ў **Еўрапейскую асацыяцыю па забеспячэнні якасці ў вышэйшай адукацыі (ENQA)**.

Місіяй **Еўрапейскай асацыяцыі па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** з'яўляецца стымуляванне развіцця сістэмы забеспячэння якасці шляхам прадстаўлення агенцтваў – яе членаў на міжнародным узроўні, падтрымкі іх на нацыянальным узроўні і аказання ім комплексных паслуг і сеткавых магчымасцяў. **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** садзейнічае павышэнню якасці і развіццю культуры якасці ў вышэйшай адукацыі.

Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі робіць значны ўнёсак у **Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі**, у якой студэнты маюць доступ да высакаякаснай адукацыі і могуць атрымаць **кваліфікацыі**, паважаныя ва ўсім свеце.

Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі адкрытая для разнастайных сістэм вышэйшай адукацыі і падыходаў у галіне забеспячэння якасці і прытрымліваецца наступных каштоўнасцяў:

Празрыстасць: **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** публікуе свае правілы, працэдуры і крытэрыі для прыняцця рашэнняў і справаздач.

Незалежнасць: **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** актыўна прапагандуе апэратыўную незалежнасць агенцтваў па забеспячэнні якасці і падтрымлівае аўтаномію вышэйшых навучальных устаноў.

Супрацоўніцтва: **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** у працы абапіраецца на кансультацыі са сваімі членамі і філіяламі, еўрапейскімі партнёрамі і іншымі асацыяцыямі.

Непрадузятасць: **Еўрапейская асацыяцыя па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі** працуе непрадузята ў справядлівай, сумленнай, бесстаронняй, аб'ектыўнай і прафесійнай манеры.

Каб стаць членам Асацыяцыі, агенцтва павінна выканаць шэраг умоваў, у тым ліку пагадзіцца на перыядычны аўдыт і працаваць на аснове **Еўрапейскіх стандартаў і рэкамендацый (ESG)**.

Зараз у асацыяцыю ўваходзяць 46 агенцтваў з 19 краінаў на правах поўнага членства.

Крыніцы:

1. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). -- Рэжым доступу: <http://www.enqa.eu/>

Сяргей Ветохін

Еўрапейская асацыяцыя універсітэтаў, EAU (European University Association, EUA)

Еўрапейская асацыяцыя універсітэтаў -- аб'яднанне, якое прадстаўляе інтарэсы еўрапейскіх універсітэтаў і нацыянальных канферэнцый рэктараў 47 краін Еўропы.

Еўрапейская асацыяцыя універсітэтаў ўдзельнічае ў абмеркаванні і прыняцці рашэнняў па праблемах, якія аказваюць уплыў на працу нацыянальных асацыяцый універсітэтаў, так і асобных універсітэтаў-членаў EAU, а таксама інфармуе сваіх членаў пра змест гэтых дэбатаў. Асацыяцыя садзейнічае ўзмацненню ролі універсітэтаў у фарміраванні еўрапейскага грамадства ведаў і развіццю кантактаў паміж нацыянальнымі канферэнцыямі рэктараў, арганізацыямі, асацыяцыямі.

Прыярытэтнымі напрамкамі дзейнасці EAU з'яўляюцца: удзел у пабудове ЕПВА; даследаванні і інавацыі; інтэрнацыяналізацыя адукацыі і даследаванняў; павышэнне якасці еўрапейскіх універсітэтаў; кіраванне, аўтаномія і фінансаванне універсітэтаў.

Свае мэты EAU рэалізуе праз павышэнне кампетэнцый універсітэтаў, удзел у праектах, накіраваных на распрацоўку стратэгіі і палітыкі; удаканаленне кіравання арганізацыямі з дапамогай праграм абмену перадавым вопытам; развіццё інтэрнацыяналізацыі універсітэтаў праз узмацненне супрацоўніцтва паміж яе членамі і ўсталяванне дыялогу з партнёрскімі арганізацыямі ў іншых рэгіёнах.

EAU была ўтвораная ў сакавіку 2001г. у выніку аб'яднання Асацыяцыі еўрапейскіх універсітэтаў і Канферэнцыі рэктараў Еўрапейскага саюза. Зарэгістраваная ў Брусэлі як няўрадавая сяброўская арганізацыя.

З 1999 года EAU рыхтуе даклады Trends аб выніках ў рэалізацыі задач Балонскага працэсу. З 2001 г. з'яўляецца кансультатыўным членам НГБП. Таксама разам з ENQA, ESU і EURASHE ўваходзіць у групу E4 (E4 Group) - партнёрства асацыяцый, якія ўдзельнічаюць у працэсе забеспячэння якасці. Сумесна з Балонскім універсітэтам з'яўляецца заснавальнікам Абсерваторыі Вялікай Хартыі універсітэтаў.

З беларускіх ВНУ поўнымі членамі EAU з'яўляюцца: Беларускі дзяржаўны універсітэт, Беларускі нацыянальны тэхналагічны універсітэт, Гродзенскі дзяржаўны універсітэт імя Я.Купалы.

Крыніцы:

1. European University Association (EUA). -- Рэжым доступу: <http://www.eua.be/>

Таццяна Кузіна

Еўрапейская асацыяцыя устаноў вышэйшай адукацыі, EAUBA (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE)

Еўрапейская асацыяцыя устаноў вышэйшай адукацыі -- супольнасць еўрапейскіх універсітэтаў, якія прапануюць прафесійна арыентаваныя праграмы і праводзяць прыкладныя даследаванні ў рамках Балонскіх цыклаў. Асацыяцыя прадстаўляе інтарэсы універсітэтаў прыкладных навук і універсітэцкіх каледжы. Таксама ў склад Асацыяцыі уваходзяць нацыянальныя і сектаральныя асацыяцыі устаноў вышэйшай адукацыі і асобныя інстытуцыі.

Еўрапейская асацыяцыя устаноў вышэйшай адукацыі была ўтворана ў 1990 г. і зарэгістравана ў Брусэлі як некамерцыйная міжнародная асацыяцыя.

Місія Асацыяцыі складаецца ў прасоўванні інтарэсаў прафесійнага вышэйшай адукацыі і профільных ВНУ з краін-членаў ЕПВА, якія прызнаюцца або фінансуюцца дзяржавай.

Мэты Асацыяцыі:

- ўносіць ўклад у стварэнне ЕПВА і ЕДП праз уплыў на працэс прыняцця палітычных рашэнняў у сферы прафесійнай вышэйшай адукацыі на еўрапейскім узроўні;
- прадстаўляць агульныя інтарэсы членаў як на еўрапейскім узроўні, так і па-за ЕПВА;
- прасоўваць прафесійную вышэйшую адукацыю ў рамках ЕПВА і ЕДП;
- прадастаўляць членам Асацыяцыі платформу для камунікацыі і абмену думкамі адносна перспектыв развіцця вышэйшай адукацыі;
- развіваць супрацоўніцтва паміж членамі Асацыяцыі;
- садзейнічаць супрацоўніцтву ў галіне вышэйшай адукацыі шляхам ўстанаўлення сувязяў з арганізацыямі, якія маюць аналагічныя мэты.

Асацыяцыя прадстаўляе інтарэсы сваіх членаў, у прыватнасці, пры еўрапейскіх інстытутах, вядзе даследаванні і рыхтуе аналітычныя дакументы, праводзіць канферэнцыі і іншыя мерапрыемствы для членаў і партнёраў, распаўсюджвае інфармацыю, удзельнічае ў праектах.

з 2001г. Еўрапейская асацыяцыя устаноў вышэйшай адукацыі з'яўляецца кансультатыўным членам НГБП. Таксама разам з ENQA, ECC, EAU ўваходзіць у групу E4 (E4 Group) - партнёрства асацыяцый, якія ўдзельнічаюць у працэсе забеспячэння якасці.

Крыніцы:

1. European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE). -- Рэжым доступу: <https://www.eurashe.eu/>

Таццяна Кузіна

Еўрапейская сетка нацыянальных інфармацыйных цэнтраў у Еўрапейскім рэгіёне / нацыянальных інфармацыйных цэнтраў па акадэмічным прызнанні ў Еўрапейскім Саюзе – ENIC/NARIC Network

Для рэалізацыі Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні і ў цэлым для распрацоўкі палітыкі і практыкі прызнання кваліфікацый Савет Еўропы і ЮНЕСКА заснавалі Сетку ENIC, прызначаную для падтрымкі акадэмічнага прызнання і мабільнасці. Савет Еўропы і ЮНЕСКА сумесна забяспечваюць працу Сакратарыята для Сеткі ENIC. Сетка ENIC цесна супрацоўнічае з Сеткай NARIC Еўрапейскага Саюза.

Сетка ENIC складаецца з нацыянальных інфармацыйных цэнтраў Бакоў Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні. Нацыянальныя цэнтры ENIC з'яўляюцца органамі, створанымі нацыянальнымі ўладамі. Кампетэнцыі нацыянальных цэнтраў могуць адрознівацца, але, як правіла, яны даюць інфармацыю аб:

- прызнанні замежных дыпламаў, ступеняў і іншых кваліфікацый;
- сістэмах адукацыі ў замежных краінах і ва ўласнай краіне;
- магчымасцях навучання за мяжой, у тым ліку аб крэдытах, аплаце, стыпендыях, а таксама даюць рэкамендацыі па практычных пытаннях мабільнасці і эквівалентнасці.

Сетка NARIC з'яўляецца ініцыятывай Еўрапейскай камісіі і была створаная ў 1984 г. Сетка накіравана на паляпшэнне акадэмічнага прызнання дыпламаў і перыядаў навучання ў дзяржавах-членах Еўрапейскага Саюза, Еўрапейскай эканамічнай зоны і Турцыі. Сетка з'яўляецца часткай Супольнасці праграмаў навучання на працягу ўсяго жыцця (LLP), якая стымулюе **мабільнасць** студэнтаў і персаналу паміж вышэйшымі навучальнымі ўстановамі ў гэтых краінах.

Усе краіны-ўдзельніцы заснавалі нацыянальныя цэнтры, мэтай якіх з'яўляецца садзейнічанне мабільнасці студэнтаў, выкладчыкаў і даследчыкаў шляхам распаўсюджвання аўтарытэтных парадаў і інфармацыі адносна акадэмічнага прызнання дыпламаў і перыядаў навучання, праведзеных у іншых дзяржавах. Асноўнымі спажывцамі такой паслугі з'яўляюцца вышэйшыя навучальныя ўстановы, студэнты, бацькі, настаўнікі і патэнцыйныя працадаўцы.

Статус і аб'ём працы пэўных NARIC могуць адрознівацца. У большасці краінаў-удзельніц вышэйшыя навучальныя ўстановы з'яўляюцца аўтаномнымі ў прыняцці рашэнняў аб прыёме замежных студэнтаў і вызваленні іх ад часткі дысцыплін на падставе адукацыі, атрыманай за мяжой. Таму большасць цэнтраў NARIC не прымаюць рашэнняў, але прапануюць інфармацыю па запых і даюць кансультацыі і парады па замежных сістэмах адукацыі і **кваліфікацыі**.

Крыніцы:

1. The ENIC Network (European Network of Information Centres). -- Рэжым доступу:

<http://www.enic-naric.net/welcome-to-the-enic-naric-website.aspx>

Сяргей Ветохін

Еўрапейская сістэма пераводу/пераносу і назапашвання крэдытаў (European credit transfer and accumulation system, ECTS)

Еўрапейская сістэма пераводу/пераносу і назапашвання крэдытаў з'яўляецца студэнтацэнтраванай (learner-centred) сістэмай перадачы/пераносу крэдытаў. Гэта сістэматызаваны спосаб апісання праграм вышэйшай адукацыі шляхам прысвойвання **крэдытаў** яго кампанентам (модулям, курсам, узроўню, працы над дысертацыяй і інш.), для таго каб: зрабіць праграмы навучання празрыстымі і простымі для чытання і ўспрымання, а таксама супастаўляльнымі для ўсіх студэнтаў, сваіх і замежных; заахвочваць мабільнасць студэнтаў і прызнанне – фармальнай, нефармальнай і інфармальнай адукацыі/навучання; дапамагчы ўніверсітэтам арганізаваць і перагледзець свае адукацыйныя праграмы [8].

Еўрапейская сістэма пераводу/пераносу і назапашвання крэдытаў (ECTS) была створана ў 1989 г. у якасці пілотнай схемы ў межах праграмы Erasmus для забеспячэння прызнання перыядаў навучання студэнтаў за мяжой. Далей **ECTS** была узгаданая ў 1999 г. у **Балонскай дэкларацыі** ў кантэксце крэдытнага пераносу “як належнага сродку спрыяння буйнамаштабнай студэнцкай мабільнасці” з мэтай прызначэння **крэдытаў** замежным студэнтам. У **Балонскай дэкларацыі** сцвярджаецца, што крэдыты таксама могуць “быць набытымі ў кантэкстах вышэйшай адукацыі, уключаючы і з бесперапынным навучаннем, пры ўмове, што яны прызнаюцца зацікаўленымі ўніверсітэтамі, якія прымаюць студэнтаў” (1999) [1]. У Пражскім камюніке (2001) **ESTC** ужо разглядалася як сістэма, якая забяспечвае не толькі перанос, але і назапашванне **крэдытаў**, у тым ліку і на працягу ўсяго жыцця пры ўмове, калі яны прызнаюцца ўніверсітэтамі, што прымаюць студэнтаў [2]. У Берлінскім камюніке 2003 года яшчэ раз было падкрэслена, што **ESTC** павінна быць выкарыстана не толькі для пераносу, але

і для назапашвання крэдытаў [3], а ў Бергене ў 2005 г. ужо дамовіліся аб прыкладных крэдытных дыяпазонах для першых двух цыклаў [4].

ECTS з'яўляецца сістэмай крэдытаў, якая выкарыстоўваецца ў *Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі*, куды ўваходзяць усе дзяржавы-ўдзельніцы *Балонскага працэсу*. У некаторых краінах **ECTS** зацверджана заканадаўствам як нацыянальная сістэма.

ECTS з'яўляецца інструментам, які дапамагае распрацоўваць, апісваць і рэалізоўваць праграмы навучання, дазваляе інтэграваць розныя тыпы навучання на працягу ўсяго жыцця з улікам перспектывы навучання, прысуджаць кваліфікацыі вышэйшай адукацыі, а таксама спрыяе мабільнасці студэнтаў шляхам спрашчэння працэсу прызнання кваліфікацый і пераходаў навучання.

ECTS можа прымяняцца да ўсіх адукацыйных праграм, незалежна ад спосабу навучання (ва аўдыторыі, у дыстанцыйным фармаце) або формы навучання (вочнай, завочнай), а таксама ад навучання ў розных кантэкстах (*фармальнае, нефармальнае і інфармальнае навучанне*).

ECTS базуецца на навучальнай нагрузцы (працавыдатках) студэнтаў, неабходнай для дасягнення мэтай праграмы з пункту гледжання вынікаў навучання. У аснове **ECTS** – *крэдыты*, якія прызначаюцца за асобныя курсы ці *модулі*. Пры вызначэнні колькасці *крэдытаў* арыентуюцца на чаканыя працавыдаткі студэнтаў, якія павінны залічвацца за паспяховае засваенне. Асобы, якія могуць прадэманстраваць аналагічныя вынікі навучання, атрыманыя ў іншых установах адукацыі, могуць атрымаць прызнанне, крэдыты і ступені ад органаў, якія іх прысуджаюць. Нагрузка студэнта па праграме навучання ў *Балонскім працэсе* складаецца ў большасці выпадкаў з 1500 – 1800 гадзін на год, і ў гэтым выпадку адзін крэдыт роўны прыкладна 25 – 30 працоўным гадзінам. Паводле сістэмы **ECTS** навучальны год пры навучанні па поўным навучальным дні адпавядае 60 *крэдытам* [5-8].

У апошнія гады крэдытныя сістэмы зазналі значныя змены. Калі раней размеркаванне *крэдытаў* ажыццяўлялася на аснове кантактных гадзін «настаўнік – вучань» і *крэдыты* прысвойваліся сыходзячы з *нагрузкі*, выкананай студэнтам, то зараз назіраецца тэндэнцыя да размеркавання крэдытаў на аснове як *нагрузкі* студэнта, так і вынікаў навучання, пры распрацоўцы і рэалізацыі адукацыйных праграм пераносіцца акцэнт з традыцыйных падыходаў, у цэнтры якіх знаходзіцца выкладчык, на падыходы, заснаваныя на патрабаваннях і чаканнях студэнтаў.

Крэдыты ECTS з'яўляюцца адным з ключавых элементаў *Рамкі кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі* [9], супастаўляльнай з *Еўрапейскай рамкай кваліфікацый для навучання на працягу ўсяго жыцця* [10]. Выкарыстанне **ECTS** у спалучэнні з рамкай кваліфікацый, заснаванай на выніках навучання, робіць *праграмы* і *кваліфікацыі* больш празрыстымі і спрашчае прызнанне *кваліфікацый*.

Выкарыстанне сістэмы *крэдытаў ECTS* абавязана на шэраг пацвярджальных дакументаў, што забяспечвае якасць гэтага выкарыстання (Каталог курсаў (Course Catalogue), Пагадненне аб навучанні (Learning Agreement), дадзеныя аб навучанні/Акадэмічная даведка (Transcript of Records) і Сертыфікат аб стажыроўцы на працоўным месцы (Work Placement Certificate)). **ECTS** таксама спрыяе празрыстасці ў іншых дакументах, такіх, як *Дадатак да дыплама* (Diploma Supplement) [6-8].

Падчас балонскіх рэформаў **ECTS** была дадаткова забяспечана функцыяй акумуляцыі (назапашвання). Нягледзячы на далучэнне да функцыі перадачы функцыі назапашвання сістэма захавала кароткую абрэвіятуру – **ECTS**.

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14 – 15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА)**, прадугледжваецца, што Беларусь возьме на сябе абавязальства “... па вымярэнні навучальнай нагрукі студэнтаў у крэдытах **ECTS** згодна з вызначэннямі перагледжанага Кіраўніцтва карыстальнікаў **ECTS** (ECTS Users' Guide)” і распрацуе “да канца 2015 г. ... план імплементацыі да канца 2017 г. ECTS у адпаведнасці з перагледжаным Кіраўніцтвам карыстальнікаў (ECTS Users' Guide)...» [11].

Крыніцы:

1. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. – Рэжым доступу: http://www.eurashe.eu/library/bologna_1999_bologna-declaration-pdf/
2. Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education, Prague, 19 May 2001. – Рэжым доступу: http://media.ehea.info/file/2001_Prague/44/2/2001_Prague_Communique_English_5534_42.pdf
3. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – Рэжым доступу: <http://www.enga.eu/wp-content/uploads/2013/03/BerlinCommunique1.pdf>
4. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005. – Рэжым доступу: http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/63/0/050519_Stocktaking_McKenna_580630.pdf
5. Seminar on Recognition and Credit Systems (ECTS and ECTS compatible for Higher Education in the Context of Lifelong Learning. Prague, 2003. – Рэжым доступу: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Bol_semin/Prag_LLL/Prq_recom.pdf
6. ECTS Users' Guide European Credit Transfer and Accumulation System and The Diploma Supplement. Brussels, Education and Culture DG of the European Commission, 14 February 2005. – Рэжым доступу: <http://www.unist.hr/Portals/0/docs/nastava/ects-users-guide.pdf>
7. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
8. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>
9. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Published by: Ministry of Science, Technology and Innovation Bredgade 43 DK-1260 Copenhagen K. – Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/050218_QF_EHEA.pdf
10. The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. – Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf
11. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Вольга Крыжанойская

Еўрапейскі саюз студэнтаў (ЕСС) / European students union (ESU)

Еўрапейскі саюз студэнтаў (ЕСС) – гэта парасонавая арганізацыя для 44 Нацыянальных саюзаў студэнтаў з 38 краін, чыя мэта – прадстаўляць і прасоўваць адукацыйныя, сацыяльныя, эканамічныя і культурныя інтарэсы студэнтаў на еўрапейскім узроўні ў адпаведных органах, найперш Еўрапейскім Саюзе, Bologna Follow Up Group, Савеце Еўропы і UNESCO. Да 2009 г. арганізацыя называлася Нацыянальныя саюзы студэнтаў у Еўропе (ESIB). Дзейнасць арганізацыі заключаецца ў адукацыі і інфармаванні прадстаўнікоў студэнтаў па пытаннях палітыкі ў галіне вышэйшай адукацыі на еўрапейскім узроўні, арганізацыі семінараў, трэнінгаў, кампаній, канферэнцый і даследаванняў па адпаведных тэматыках.

Галоўны кіраўнічы орган **Еўрапейскага саюзу студэнтаў (ЕСС)** – Савет, які складаецца з прадстаўнікоў усіх арганізацый-членаў (кожная краіна мае не больш за 2 галасы) і прызначае рэпрэзентатывыя органы: Выканаўчы Камітэт, каардынатары па пытаннях правоў чалавека і салідарнасці, сяброўства, роўнасці, склад і лідары працоўных груп.

У 2001 г. Міністэрская канферэнцыя ў Празе адзначыла ў сваім камюніке ролю Нацыянальных студэнцкіх саюзаў Еўропы (HCCE, National Unions of Students in Europe, ESIB) і заахвоціла іх удзел у далейшай працы над рэалізацыяй Балонскага працэсу, у 2009 г. была створаная Bologna Follow-Up Group, куды ўвайшла ў тым ліку і ESIB.

У 2006 г. ESIB разам з **Еўрапейскай асацыяцыяй універсітэтаў (EUA)**, **Еўрапейскай асацыяцыяй па забеспячэнні якасці ў вышэйшай адукацыі (ENQA)**, **Еўрапейскай асацыяцыяй ўстановаў вышэйшай адукацыі (EURASHE)** арганізавала першы Еўрапейскі форум па забеспячэнні якасці адукацыі, дзе абмяркоўваліся еўрапейскія дасягненні ў гэтай сферы, у 2009 г. – распрацавалі “Стандарты і рэкамендацыі па забеспячэнні якасці адукацыі”.

Беларусь у ЕЗС прадстаўляе Таварыства Беларускіх Студэнтаў (з 1999 г.), у 2016 Братэрства арганізатары студэнцкага самакіравання падала заяўку на ўдзел у якасці другога прадстаўніка краіны.

Крыніцы:

1. European Student Union (ESU). - Рэжым доступу: www.esu-online.org
2. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area.
- Рэжым доступу: http://www.engq.eu/wp-content/uploads/2013/06/ESG_3edition-2.pdf

Александра Кузьміч

Індывідуальныя адукацыйныя траекторыі (Flexible learning paths)

Індывідуальныя адукацыйныя траекторыі – гэта выбраныя самімі навучэнцамі гнуткія шляхі навучання, якія дазваляюць паслядоўна назапашваць веды і набываць пажаданы набор **кампетэнцый** [1].

Гнуткія шляхі навучання адносяцца да любой сітуацыі, у якой выпускнік атрымаў кваліфікацыю нестандартным спосабам навучання, сфарміраваным самім студэнтам і адрозным ад традыцыйнага плана навучання. Гнуткім шляхам навучання можа быць:

доступ і допуск да праграмы навучання не на аснове стандартных патрабаванняў з пункту гледжання сыходнай **кваліфікацыі** (напрыклад, сертыфіката аб заканчэнні сярэдняй школы);

вызваленне ад часткі праграмы, заснаванай на атрыманай папярэдняй **кваліфікацыі** або папярэднім перыядзе навучання;

вызваленне ад часткі праграмы або праграмы цалкам на аснове неформальнага ці інфармальнага навучання;

перавод/перанос **крэдытаў** падчас выканання **праграмы** навучання (напрыклад, з дапамогай праграмы абмену);

дыстанцыйнае навучанне [2].

Важную ролю ў фарміраванні **індывідуальных адукацыйных траекторый** адыгрывае і гнуткая структура **праграмы** навучання, неабходная для магчымасці выбару ў студэнтаў і задавальнення іх запатрабаванняў і чаканняў ад **праграмы**. Гнуткая арганізацыя навучання, выкладання і ацэнкі, у тым ліку гнуткі расклад і большая колькасць магчымасцяў для самастойнага навучання, важныя з пункту гледжання фарміравання **індывідуальных адукацыйных траекторый**. Яна пашырае выбар відаў навучальнай дзейнасці; дае магчымасці студэнтам з рознымі профілямі ці запатрабаваннямі (напрыклад, людзям з абмежаванымі магчымасцямі). Інтэграцыя ІТ-тэхналогій у вышэйшую адукацыю значна ўплывае на падыходы да навучання і выкладання. Прысвойванне **крэдытаў** вынікам навучання, засвоеным з дапамогай новых формаў рэалізацыі праграм, якія сталі магчымымі дзякуючы ІТ-тэхналогіям, базуюцца на тых жа прынцыпах, што і прысвойванне крэдытаў вынікам навучання ў традыцыйных адукацыйных элементах.

Індывідуальная траекторыя навучання можа быць складзена з дапамогай інстытуцыйных кіраўніцтваў і інструкцый (уключаючы прызнанне папярэдняга навучання і вопыту), і розныя траекторыі навучання могуць у выніку прыводзіць да атрымання аднолькавай кваліфікацыі. Па сутнасці, канцэпцыя “**індывідуальнай траекторыі навучання**” падкрэслівае выбар студэнта ў дасягненні пажаданых адукацыйных мэтаў [1].

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide 2015. – Рэжым доступу: en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf/ ;
2. ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>

3. Rauhvargers, A. and A. Rusakova, Improving recognition in the European Higher Education Area: an analysis of national action plans (Council of Europe higher education series No.12) (2010) Council of Europe 2010. - Цит. по European Area of Recognition – Glossary. – Рэжым доступу:
<http://www.eurorecognition.eu/emanual/glossary/glossary.aspx>

Вольга Крыжаноўская

Інстытуцыйная (універсітэцкая) аўтаномія

Інстытуцыйная (універсітэцкая) аўтаномія -- тэрмін, які выкарыстоўваецца ў большасці дакументаў, пачынаючы з **Балонскай дэкларацыі**, для абазначэння аднаго з фундаментальных прынцыпаў ці асноваў Балонскага працэсу. У **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** гэтая традыцыйная каштоўнасць мае дакладнае азначэнне, прапанаванае **Еўрапейскай асацыяцыяй універсітэтаў (EUA)**. **Інстытуцыйная (універсітэцкая) аўтаномія** вызначаецца як самастойнасць установы адукацыі ў вырашэнні арганізацыйных, фінансавых, кадравых і акадэмічных пытанняў. Гэтыя чатыры базавыя характарыстыкі **Інстытуцыйнай (універсітэцкай) аўтаноміі** вымяраюцца 30 індыкатарамі, якія адлюстроўваюць ступень самастойнасці ў пытаннях:

- выбрання органаў самакіравання і рэктара ўстановы вышэйшай адукацыі;
- фарміравання арганізацыйнай структуры, правілаў працоўнага і ўнутранага распарадку;
- вызначэння кадравай палітыкі, умоваў найму, прасоўвання, звальнення акадэмічнага і адміністрацыйнага персаналу, аплаты працы;
- адкрыцця новых адукацыйных праграм, зацвярджэння навучальных планаў, планаў навуковых даследаванняў і творчай працы;
- фарміравання плана прыёму на адукацыйныя праграмы;
- прыёму і адлічэння студэнтаў, а таксама права валодаць, карыстацца і распараджацца нерухомай і іншай маёмасцю;
- самастойна выкарыстоўваць фінансавыя рэсурсы, распараджацца бюджэтам і бюджэтнымі рэшткамі;
- прыцягваць на ўмовах платнасці і зваротнасці пазыковыя сродкі;
- самастойна ўсталёўваць памер аплаты адукацыйных паслуг;
- самастойна ствараць для рэалізацыі статутных мэтаў структурныя падраздзяленні са статусам юрыдычнай асобы і інш.

У балонскіх дакументах падкрэсліваецца таксама, што **аўтаномія** павінна быць заснаваная на адэкватным дзяржаўным фінансаванні ўніверсітэтаў, з аднаго боку, і, з другога боку, на іх падсправаздачнасці і адказнасці перад сваёй акадэмічнай супольнасцю, стэйкхолдарамі і грамадствам у цэлым.

Дарожная карта рефармавання вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь прадугледжвае замацаванне ў беларускай вышэйшай адукацыі і. а., дзякуючы імплементацыі ў заканадаўства Рэкамендацый Савета Еўропы Rec/CM(2012)7 і далучэння беларускіх універсітэтаў да Magna Charta Universitatum.

Крыніцы:

1. The Lisbon Declaration Europe's universities beyond 2010: Diversity with a common purpose. - Рэжым доступу: http://media.ehea.info/file/EUA_Convention_Lisbon_2007/74/4/EUA_Lisbon_Declaration_582744.pdf
2. University Autonomy in Europe II. The Scorecard. By Thomas Estermann, Terhi Nokkala & Monika Steinle, 2011. - Рэжым доступу: http://www.eua.be/Libraries/publications/University_Autonomy_in_Europe_II_-_The_Scorecard.pdf?sfvrsn=2

Уладзімір Дунаеў

Інтэрнацыянал адукацыі (Education International)

Інтэрнацыянал адукацыі -- міжнародная федэрацыя прафсаюзаў работнікаў адукацыі, якая прадстаўляе арганізацыі настаўнікаў і іншых работнікаў адукацыі. З'яўляецца найбуйнейшай у свеце федэрацыяй прафсаюзаў, прадстаўляючы больш за 32 мільёнаў работнікаў адукацыі ад, прыкладна, 400 прафсаюзаў з 170 краін свету.

Інтэрнацыянал адукацыі падтрымлівае прынцып усеагульнай даступнасці якаснай адукацыі, што фінансуецца дзяржавай; прасоўвае і прадстаўляе інтарэсы настаўнікаў і іншых работнікаў адукацыі на міжнародным узроўні; садзейнічае развіццю незалежных дэмакратычных арганізацый, якія прадстаўляюць настаўнікаў і іншых работнікаў адукацыі і умацоўвае салідарнасць і супрацоўніцтва паміж імі; выступае за роўнасць і справядлівасць у грамадстве.

У цяперашні час прыярытэтамі **Інтэрнацыяналу адукацыі** з'яўляюцца абарона нацыянальных сістэм адукацыі і работнікаў адукацыі ад наступстваў эканамічных крызісаў; павышэнне статусу настаўніцкай прафесіі, прадухіленне нападаў на прафсаюзаў і іх сяброў, абарона права на свабоду асацыяцыі; супрацьдзеянне расізму, ксенафобіі і ўсіх відах дыскрымінацыі праз прасоўванне правоў чалавека; развіццё і ўзмацненне арганізацый-членаў. **Інтэрнацыянал адукацыі** супрацоўнічае з іншымі глабальнымі федэрацыямі прафсаюзаў і роднаснымі арганізацыямі ў сферы ўмацавання салідарнасці.

Крыніцы:

1. Education International. - Рэжым доступу: <https://www.ei-ie.org/>

Таццяна Кузіна

К

Кампетэнтнасны падыход (Competency-based-approaches)

Кампетэнтнасны падыход -- метада мадэлявання і прадстаўлення вынікаў навучання, заснаваны на **кампетэнцыю**, як нормаў якасці адукацыі.

Канцэпцыя **кампетэнтнаснага падыходу** з'яўляецца асновай для распрацоўкі адукацыйных праграм і рухаючай сілай працэсу пераменаў у адукацыі і навучанні на працягу ўсяго жыцця, так як накіраваны на «дасягненні веды ў дзеянні», г. зн. рэалізацыі базы ведаў на практыцы. Такім чынам, **кампетэнтнасны падыход** з'яўляецца адыходам ад традыцыйнага адукацыі, калі адукацыйная праграма ў асноўным рэалізуецца такім чынам, што студэнты толькі прайграваюць тэарэтычныя веды і запамінаюць факты. **Кампетэнтнасны падыход** садзейнічае нарошчванню патэнцыялу чалавечых рэсурсаў.

Адукацыйныя праграмы і навучальныя курсы, якія базуюцца на **кампетэнцыю**, патрабуюць стараннага праектавання. Таму распрацоўнікам праграм могуць спатрэбіцца для гэтага новыя навыкі. У рамках **Балонскага працэсу** на гэта быў накіраваны агульнаеўрапейскі **праект TUNING** [1,2,3], які заклаў прынцыпы фарміравання **кампетэнтнаснага** падыходу і прапанаваў апісанне вынікаў навучання на аснове **кампетэнцый** ў асобных прадметных абласцях.

Кампетэнтнасны падыход прадугледжвае пераарыентацыю на студэнтацэнтраваны характар адукацыйнага працэсу з абавязковым выкарыстаннем **крэдытаў ECTS** як меры акадэмічных поспехаў студэнтаў і модульных тэхналогій арганізацыі адукацыйнага працэсу.

Тэрмін «**кампетэнтнасны падыход**» грунтуецца на тэрміне «**кампетэнцыя**» і цесна звязаны з тэрмінамі «**вынікі навучання**», «студэнтацэнтраваную адукацыю», «ECTS», «модулярызацыя» і інш. [4,5,6].

Кампетэнтнасны падыход мае шмат пераваг. У кантэксце **навучання на працягу ўсяго жыцця** яны ўключаюць у сябе:

студэнтацэнтраваны падыход і, такім чынам, ёсць вялікая верагоднасць задаволіць патрэбы навучэнцаў;

ўлік папярэдняга вопыту і наяўных узроўняў **кваліфікацый**;

больш шырокі ўдзел навучаюцца і, такім чынам, больш спрыяльны вопыт для іх, бо палягчае навучанне і дае штуршок да ведаў;

наданне адмысловага значэння прагрэсіі навыкаў / уменняў, стымулюючы жаданне для далейшага навучання і павышэння яго эфектыўнасці;

гнуткасць і аўтаномію ў структуры і змесце навучальнага плана, г.зн. ўдзельнікі навучання могуць вучыцца ва ўласным тэмпе, дасягаючы ўсіх або некаторых **кампетэнцый**;

навучанне, якое можа быць працягнута па-за прадугледжанага часу навучальнага курса;

больш лёгкаю адзнаку змены паводзін, якія з'яўляюцца вынікам навучання;

магчымасць працадаўцам выразна ацаніць моцныя і слабыя бакі свайго супрацоўніка;

тое, што агульныя недахопы не могуць быць кампенсаваныя адмысловымі перавагамі. Навучэнцы альбо лічацца кампетэнтнымі ў дадзенай галіне альбо не.

Гэты апошні пункт важны, бо ў традыцыйным адукацыі, а таксама ў некаторых навучальных курсах, навучэнцы могуць не мець навыкаў у некаторых абласцях, але атрымаць допуск іспыту, таму што яны добра робяць у іншых абласцях. У падыходзе, заснаваным на кампетэнцыю, усе названыя элементы павінны быць выкананы навучэнцам для таго, каб лічыцца кампетэнтным у гэтым навыку [7,8].

Кампетэнтнасны падыход да адукацыі дае магчымасць забяспечваць яго якасць і рэгуляваць працягласць навучання, дазваляючы скарачаць час для атрымання ступені / сертыфіката, так як ўлічвае ўсе набытыя крэдыты, дазваляе забяспечыць лёгкасць пераходу студэнтаў ад навучання да працы, а таксама знізіць агульную кошт адукацыйных праграм.

Кампетэнтнасны падыход таксама заключаецца ў развіцці ў студэнтаў набору ключавых кампетэнцый, якія вызначаюць яго паспяховую адаптацыю ў грамадстве і павышаюць канкурэнтаздольнасць выпускнікоў на рынку працы [9].

Рэалізацыя **кампетэнтнаснага падыходу** ў праектаванні беларускіх адукацыйных праграм вышэйшай адукацыі пачалася з распрацоўкі адукацыйных стандартаў другога пакалення. З 2008/2009 навучальнага года ва ўсіх ВНУ Рэспублікі Беларусь пачалі рэалізоўвацца адукацыйныя стандарты новага пакалення ў кампетэнтнасны фармаце па 378 спецыяльнасцях. Галоўнай адметнай асаблівасцю стандартаў вышэйшай адукацыі трэцяга пакалення таксама з'яўляецца **кампетэнтнасны падыход** [10,11]. З 2013/2014 навучальнага года ўстановы вышэйшай адукацыі прыступілі да рэалізацыі стандартаў першай ступені вышэйшай адукацыі трэцяга пакалення па 384 спецыяльнасцях. На агульнай метадалагічнай базе, у кампетэнтнасны фармаце былі таксама спраектаваны стандарты па цыкле сацыяльна-гуманітарных дысцыплін першай ступені вышэйшай адукацыі [12] і стандарты другой ступені вышэйшай адукацыі (**магістратуры**) [13].

Пры распрацоўцы кампетэнтнаснай мадэлі беларускіх стандартаў новагопоколения былі ў значнай ступені ўлічаны прынцыпы і вопыт Балонскага працэсу. У прыватнасці, у беларускіх стандартах быў выкарыстаны вопыт **праекта TUNING** па праектаванні вынікаў навучання ў тэрмінах універсальных і прадметна-спецыялізаваных **кампетэнцый**. Адначасова выкарыстоўваюцца адаптаваны вопыт распрацоўкі расійскіх і ўкраінскіх стандартаў у кампетэнтнасны фармаце.

Кампетэнтнасны падыход прадстаўлены ў беларускіх адукацыйных стандартах на розных узроўнях і ў розных кантэкстах. На тэрміналагічных узроўні ў стандартах даюцца наступныя тэрміны і азначэнні:

Кампетэнтнасць -- выражаная здольнасць прымяняць свае знання і ўменні.

Кампетэнцыя -- веды, ўменні, вопыт і асабістыя якасці, неабходныя для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.

Сацыяльна-асобавыя **кампетэнцыі** -- сукупнасць ведаў і ўменняў па сацыяльна-гуманітарных дысцыплінах, а таксама здольнасць выпускніка выкарыстоўваць іх для вырашэння і выканання грамадзянскіх і сацыяльна-прафесійных задач і функцый.

У якасці агульных мэтаў падрыхтоўкі спецыяліста ў Макет адукацыйнага стандарту вылучаюцца: фарміраванне і развіццё сацыяльна-прафесійнай, практыка-арыентаванай

кампетэнтнасці, якая дазваляе спалучаць акадэмічныя, сацыяльна-асобасныя і прафесійныя **кампетэнцыі** для вырашэння задач у сферы прафесійнай і сацыяльнай дзейнасці.

Наступны ўзровень рэалізацыі **кампетэнтнаснага падыходу** ў беларускіх стандартах вышэйшай адукацыі новага пакалення ўключае ў сябе фарміраванне трох груп **кампетэнцый**:

акадэмічных **кампетэнцый**, якія ўключаюць веды і ўменні па вывучаных вучэбных дысцыплінах,

уменне вучыцца; сацыяльна-асобасных кампетэнцый, якія ўключаюць культурна-каштоўнасныя арыентацыі,

веданне ідэалагічных, маральных каштоўнасцей грамадства і дзяржавы і ўменне прытрымлівацца ім;

прафесійных **кампетэнцый**, якія ўключаюць здольнасць вырашаць задачы, распрацоўваць планы і забяспечваць іх выкананне ў абранай сферы прафесійнай дзейнасці.

Далей кожная група **кампетэнцый** рэалізуецца на ўзроўні нарматыўных патрабаванняў па канкрэтных **кампетэнцый**. Наступная форма ўключэння **кампетэнтнаснага падыходу** ў адукацыйных стандартах прадстаўлена на ўзроўнях:

кампетэнтнаснага ўтрымання вывучаемых навучальных дысцыплін («ведаць», «ўмець», «валодаць»);

навукова-метадычнага забеспячэння навучальнага працэсу (распрацоўка і ўкараненне інавацыйных адукацыйных сістэм і тэхналогій, адэкватных **кампетэнтнаснага падыходу**);

дыягнаставання кампетэнцый студэнта / выпускніка (фонды ацэначных сродкаў, варыятыўныя ацэначныя тэхналогіі і да т.п.)

Прыведзены аналіз алгарытму рэалізацыі **кампетэнтнаснага падыходу** ў беларускіх стандартах новага пакалення дазваляюць экстрапаляваць вышэй азначаныя падыходы на працэс праектавання і рэалізацыі кампетэнтнаснага-арыентаваных мадэляў падрыхтоўкі выпускнікоў канкрэтных ўстаноў вышэйшай адукацыі.

У сувязі з гэтым, асабліва актуалізуецца праблема стварэння адэкватнага вучэбна-выхаваўчага асяроддзя, выпрацоўцы механізмаў па фарміраванні і развіцці кампетэнтнасных мадэляў і канкрэтных кампетэнцый студэнтаў / выпускнікоў у кожнай установе вышэйшай адукацыі. [14]

Гл. **Кампетэнцыя, Вынікі навучання**

Крыніцы:

1. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I-V, 2003-2008. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf
2. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I–V, 2003–2008. – Рэжым доступу: www.tuning.uni-deusto.org/tuningeu
3. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект TUNING) / Под ред. В.И. Байденко. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006.

4. Болонский процесс: результаты обучения и компетентностный подход (книга-приложение 1) / Под ред. В.И. Байденко. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2009.
5. Семинар «ECTS на базе результатов обучения и учебной нагрузки студентов». Москва, 2008.
6. Trend IV: European Universities Implementing Bologna. Reichert S., Tauch K., 2005 («Тенденции IV: Европейские университеты на пути осуществления болонских реформ» Райхерт С., Таух К. 2005.)
7. Stephen Blakemore. November 2008. A competency based approach to RedR's training and learning activities. – Рэжым доступу:
https://www.redr.org.uk/objects_store/redr_uk_competency_approach_sm_2_.pdf
8. Katie Larsen McClarty and Matthew N. Gaertner. Best practices for assessment in competency-based education. Center on higher education reform. AEI Series on Competency-Based Higher Education.- April 2015: - Рэжым доступу:
<https://www.luminafoundation.org/files/resources/measuring-mastery.pdf>
9. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning [Official Journal L 394 of 30.12.2006]. – Рэжым доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090> ;
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>
10. Макет образовательного стандарта высшего образования первой ступени. – Минск, 2013. – Рэжым доступу: <http://www.nihe.bsu.by/index.php/ru/norm-doc>.
11. Макаров, А.В., Федин, В.Т. Проектирование и реализация стандартов высшего образования. – Минск: РИВШ, 2013.
12. Образовательный стандарт «Высшее образование. Первая ступень. Цикл социально-гуманитарных дисциплин». Минск, 2014. – Рэжым доступу:
<http://www.nihe.bsu.by/index.php/ru/norm-doc>.
13. Макет образовательного стандарта высшего образования второй ступени (магистратуры). Минск, 2014. – Рэжым доступу:
<http://www.nihe.bsu.by/index.php/ru/norm-doc>.
14. Компетентностно-ориентированные образовательные программы вуза:
15. учеб. пособие/ А.В.Макаров, Ю.С.Перфильев, В.Т.Федин. - Минск: РИВШ, 2011.

Вольга Крыжаноўская, Анатолі Макараў

Канферэнцыі міністраў адукацыі ЕПВА (Міністэрскія канферэнцыі, Ministerial Conferences)

Канферэнцыі міністраў адукацыі краін ЕПВА праводзяцца кожныя 2 ці 3 гады з мэтай абмеркавання і ацэнкі прагрэсу рэалізацыі Балонскага працэсу і вызначэння прыярытэтаў яго рэалізацыі ў будучыні.

Міністры прымаюць рашэнні па ключавых аспектах ЕПВА, у тым ліку яго далейшае развіццё, абавязальнасці краін-членаў, разгляд заявак ад краін-кандыдатаў на ўступленне, а таксама іншыя асноўныя змены ў працэсе.

Рашэння міністраў фіксуюцца ў камюніке канферэнцый, якія з'яўляюцца нарматыўнымі дакументамі Балонскага працэсу.

Канферэнцыі арганізуююцца Назіральнай групай Балонскага працэсу (BFUG).

Дата і месца правядзення канферэнцыі	Парадак дня, асноўныя прыярытэты і рашэнні	Прынятыя дакументы
Балоння, Італія, 19 чэрвеня 1999	- курс на стварэнне ЕПВА - абавязальства каардынаваць адукацыйную палітыку: супастаўнасць ступеняў, Дадатак да дыплама, ўкараненне ECTS, садзейнічанне мабільнасці, супрацоўніцтва ў галіне забеспячэння якасці, еўрапейскае вымярэнне ў вышэйшай адукацыі; 29 краін-членаў	Балонская дэкларацыя: Зона Еўрапейскай вышэйшай адукацыі. Сумесная заява еўрапейскіх міністраў адукацыі
Прага, Чэхія, 19 Травень 2001	- павелічэнне колькасці краін-членаў да 33; - прывабнасць і канкурэнтаздольнасць ЕПВА.	Праскае камюніке. Да зоны Еўрапейскай вышэйшай адукацыі.
Берлін, Германія, 19 верасня 2003	- павелічэнне колькасці краін-членаў да 40; - адукацыю Еўрапейскага навуковага прастору; - забеспячэнне якаснага навучання.	Берлінскае камюніке. Стварэнне Еўрапейскага прастору вышэйшай адукацыі.
Берген, Нарвегія, 19-20 мая 2005	- даступнасць, сацыяльнае вымярэнне, мабільнасць; - павышэнне прывабнасці ЕПВА ў іншых частках свету.	Бергенскае камюніке. Еўрапейская прастора вышэйшай адукацыі: дасягненне мэтай.
Лондан, Вялікабрытанія, 17-18 мая 2007	- павелічэнне колькасці краін-членаў да 46; - мабільнасць, структура дыпламаў прызнанне, рамкі кваліфікацый, бесперапыннае навучанне, забеспячэнне якасці, дактаранты, сацыяльнае вымярэнне, ЕПВА ў глабальным кантэксце.	Лонданскае камюніке. Да Еўрапейскага прастору вышэйшай адукацыі: водгук на выклікі глабалізаванага свету.
Лёвэн / Лувен- Ла-Нев, Бельгія, 28-29 красавіка 2009	- планы на наступнае дзесяцігоддзе: грамадскі кантроль, бесперапыннае навучанне, працаўладкаванне, метады данясення да студэнта мэтай адукацыі; - міжнародная адкрытасць, мабільнасць навучэнцаў, навуковыя даследаванні і інавацыі, збор дадзеных, фінансаванне, інструменты і метады забеспячэння празрыстасці адукацыйнага працэсу; - змяненне механізму старшынства ў НГБП (сустаршынства краін ЕС / не ЕС)	Левенскае камюніке. Балонскі працэс 2020: Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі ў новым дзесяцігоддзі.
Будапешт / Вена, Венгрыя /	афіцыйная аб'ява аб стварэнні ЕПВА;	Будапешцка-Венская дэкларацыя аб стварэнні

Аўстрыя 11-12 сакавіка 2010	• павелічэнне колькасці краін-членаў да 47.	Еўрапейскага прасторы вышэйшай адукацыі.
Бухарэст, Румынія, 26-27 красавіка 2012	• якасная вышэйшая адукацыя для ўсіх; • павелічэнне магчымасцяў працаўладкавання; • павышэнне мабільнасці • ўдасканаленне збору дадзеных, павелічэнне празрыстасці	Бухарэсцкай камюніке. Максімальнае выкарыстанне нашага патэнцыялу: кансалідацыя Еўрапейскага прасторы вышэйшай адукацыі
Ерэван, Арменія, 14-15 мая 2015	• павелічэнне колькасці краін-членаў да 48: Беларусь стала членам ЕПВА; • прыняцце Дарожнай карты рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі; • забеспячэнне якасці, садзейнічанне працаўладкаванню, інклюзіўнасць адукацыі, структурныя рэформы	Ерэванскае камюніке Стандарты і кіраўніцтва па забеспячэнню якасці вышэйшай адукацыі ў ЕПВА (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG) Еўрапейскі падыход да забеспячэння якасці сумесных праграм (European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes) Кіраўніцтва па выкарыстанні еўрапейскай сістэмы пераносу і назапашвання заліковых адзінак (ECTS Users 'Guide)

Наступная канферэнцыя міністраў адукацыі ЕПВА пройдзе ў Парыжы ў 2018г. На ёй будзе разгледжаны даклад кансультатываўнай групы 2 (AG2) «Падтрымка беларускай Дарожнай карты» аб прагрэсе ў рэалізацыі Дарожнай карты рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі ў адпаведнасці з каштоўнасцямі, прынцыпам і мэтамі ЕПВА.

Крыніцы:

1. Ministerial Declarations and Communiqués. – Рэжым доступу:
<http://www.ehea.info/pid34363/ministerial-declarations-and-communiques.html>

Таццяна Кузіна

Кампетэнцыі (Competences)

Кампетэнцыі (Competences) - згодна з Балонскай тэрміналогіяй ўяўляюць сабой дынамічную камбінацыю характарыстык (якія адносяцца да ведання і яго ўжыванні, уменняў, навыкаў, здольнасцяў, каштоўнасцяў і асобных якасцяў), якая апісвае **вынікі навучання па адукацыйнай праграме**, гэта значыць тое, што неабходна выпускніку ВНУ для эфектыўнай прафесійнай дзейнасці, сацыяльнай актыўнасці і асобнага развіцця, якія ён абавязаны асвоіць і прадэманстраваць.

У **TUNING-праекце** паняцце **кампетэнцыі** ўключае веданне і разуменне (тэарэтычнае веданне акадэмічнай вобласці, здольнасць ведаць і разумець), веданне як дзейнічаць (практычнае і аператыўнае прымяненне ведаў да канкрэтных сітуацыях), веданне як быць (каштоўнасці як неад'емная частка спосабу ўспрымання і жыцця з іншымі ў сацыяльным кантэксце) [1, 3].

Развіццё **кампетэнцый** з'яўляецца мэтай **адукацыйных праграм**. **Кампетэнцыі** фармуюцца ў розных курсах адзінках і ацэньваюцца на розных этапах. **Кампетэнцыі** могуць падзяляцца на якія адносяцца да прадметнай вобласці (якія адлюстроўваюць спецыфіку ў галіне навучання) і універсальныя (агульныя для ўсіх ступеняў). **Кампетэнцыі** ў рамках **Балонскага працэсу** выступаюць як адна з галоўных апорных кропак характарыстыкі (апісанні) **кваліфікацый** (ступеняў, прыступак, узроўняў).

У дакументах **праекта TUNING** праводзіцца дакладнае размежаванне паміж вынікамі навучання і **кампетэнцыі** з тым, каб праводзіць адрозненне паміж ролямі найбольш значных гульцоў у працэсе навучання: прафесарска-выкладчыцкага складу і студэнтаў / навучэнцаў. У адпаведнасці з **праектам TUNING**, **вынікі навучання** выказваюць ўзровень **кампетэнцый**, засвоены студэнтам. **Вынікі навучання** фармулююцца выкладчыцкім складам, пераважна з улікам меркавання як студэнтаў, так і працадаўцаў. У рамках гэтага праекта выкладчыкамі, студэнтамі і працадаўцамі былі праведзены сумесныя кансультацыі аб **кампетэнцыі**, якія яны чакаюць ад выпускнікоў [1,2,3,4].

Кампетэнцыі маюць пазітыўнае значэнне для:

забеспячэння далейшай празрыстасці акадэмічных і прафесійных профіляў ступеняў (адукацыйных праграм) і ўзмацнення акцэнта на вынікі;

развіцця новай парадигмы студентацэнтраванай адукацыі;

павышэння працаўладкавання выпускнікоў і іх грамадзянскасць культуры;

фарміравання больш адэкватнага мовы для кансультацый з зацікаўленымі коламі.

Еўрапейская рамка кваліфікацый для навучання на працягу ўсяго жыцця (EQF-LLL) вызначае **кампетэнцыі** як даказаную здольнасць выкарыстоўваць веды, навыкі і асабістыя, сацыяльныя і / або метадалагічныя здольнасці, у працоўных або навучальных сітуацыях, у прафесійным і асабістым развіцці. У кантэксце **Еўрапейскай рамкі кваліфікацый**, **кампетэнцыя** апісваецца ў тэрмінах адказнасці і аўтаноміі [5].

У 2006 годзе Еўрапарламент вылучыў наступныя восем ключавых **кампетэнцый** (key competences), якія неабходныя для навучання на працягу ўсяго жыцця:

камунікацыя на роднай мове (communication in the mother tongue);

камунікацыя на замежных мовах (communication in foreign languages);

матэматычная кампетэнтнасць і базавыя веды ў галіне навукі і тэхнікі (mathematical competence and basic competences in science and technology);

кампутарная кампетэнцыя / пісьменнасць (digital competence);

уменне вучыцца (learning to learn);

сацыяльныя і грамадзянскія кампетэнцыі (social and civic competences);

пачуццё ініцыятывы і прадпрымальніцтва (sense of initiative and entrepreneurship);

культурная дасведчанасць і творчае выраз (cultural awareness and expression) [6].

Ключавыя **кампетэнцыі** ў форме ведаў, навыкаў і адносін, якія адпавядаюць кожнаму кантэксту, маюць асноватворнае значэнне для кожнага чалавека ў грамадстве, заснаваным на ведах. Яны забяспечваюць дадатковую каштоўнасць для рынку працы, сацыяльнай згуртаванасці і актыўнай грамадзянскай пазіцыі, прапаноўваючы гнуткасць і прыстасоўвальнасць, задавальненне і матывацыю ў кантэксце навучання на працягу ўсяго жыцця.

Вопыт **Балонскага працэсу**, дасягнуты метадалагічны кансенсус па вызначэнні трэхкомпонентнай складу **кампетэнцый** ў рамках праекта «TUNING» былі выкарыстаныя пры распрацоўцы другога і трэцяга пакаленняў беларускіх стандартаў вышэйшай адукацыі спраектаваных ў кампетэнтнасны фармаце [7,8]. У макетах дзеючых адукацыйных стандартаў дадзены наступныя азначэнні:

Кампетэнцыя - веды, ўменні, вопыт і асабістыя якасці, неабходныя для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.

Кампетэнтнасць - выяўленая здольнасць прымяняць свае веды і ўменні (СТБ ISO 9000-2006).

См. **Праект TUNING (Налада адукацыйных структур), Кампетэнтнасны падыход**

Крыніцы:

1. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I–V, 2003–2008. - Рэжым доступу: www.tuning.unideusto.org/tuningeu;http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf
2. Tuning Educational Structures in Europe. Phase 4: Curricular Reform Taking Shape: Learning Outcomes and Competences in Higher Education. Brussels 16–17 June 2006.
3. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект TUNING) / Под ред. В.И. Байденко. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006.
4. Болонский процесс: результаты обучения и компетентностный подход (книга-приложение 1) / Под ред. В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009.
5. The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. - Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf
6. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning [Official Journal L 394 of 30.12.2006]. – Рэжым доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090>; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>
7. Макет образовательного стандарта первой ступени высшего образования. - Рэжым доступу: <http://www.nihe.bsu.by/index.php/ru/norm-doc>
8. Макаров, А.В., Федин, В.Т. Проектирование и реализация стандартов высшего образования. Минск : РИВШ, 2013.

Вольга Крыжанойская, Анатолі Макараў

Кансультатыўная група 2 «Падтрымка беларускай Дарожнай карты» (Advisory group 2 on the “Support for the Belarus Roadmap”, AG2)

Кансультатыўная група 2 «Падтрымка беларускай Дарожнай карты» створана ў рамках праграмы працы Назіральнай групы Балонскага працэсу на 2015-2018 гг. для імплементацыі Дарожнай карты рэформы вышэйшай адукацыі Беларусі (Дарожнай карты) у адпаведнасці з каштоўнасцямі, прынцыпамі і мэтамі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі ў супрацоўніцтве з дзяржаўнымі органамі Рэспублікі Беларусь. [1]

Асноўныя задачы *Кансультатыўнай групы 2*:

сумесна з дзяржаўнымі органамі Рэспублікі Беларусь адсочваць выкананне Дарожнай карты;

кантраляваць графік рэалізацыі рэформаў вышэйшай адукацыі на падставе этапаў, усталяваных у Дарожнай карце;

спрыяць рэалізацыі рэформаў, прапісаных у Дарожнай карце, і распрацоўцы асобных накірункаў адукацыйнай палітыкі;

падтрымліваць абмен вопытам і спрыяць супрацоўніцтву;

інфармаваць НГБП аб ходзе рэалізацыі Дарожнай карты да пачатку 2018г. Выніковая справаздача павінна адбыцца на пасяджэнні НГБП не пазней за студзень 2018.

Усяго запланавана 7 пасяджэнняў Кансультатыўнай групы. Першыя 3 прайшлі на працягу 2016 года ў Кішынёве, Мінску і Ватыкане. Чацвёртае пасяджэнне адбудзецца 23 – 25 студзеня 2016 г. у Берліне.

У склад Кансультатыўнай групы 2 уваходзяць прадстаўнікі Беларусі, Савета Еўропы, Еўрапейскай камісіі, Еўрапейскага саюза студэнтаў, Еўрапейскага камітэта прафсаюзаў адукацыі, Інтэрнацыяналу адукацыі (EI/ETUCE), Францыі, Германіі, Ісландыі, Святога Прастола, Латвіі, Літвы, Польшчы, Румыніі, Вялікабрытаніі. Сустаршынямі Кансультатыўнай групы 2 з’яўляюцца прадстаўнікі Германіі і Святога Прастола.

Крыніцы:

1. Advisory group on the “Support for the Belarus Roadmap”. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid105405/ag-support-for-the-belarus-roadmap-2015-2018.html>

Таццяна Кузіна

Кваліфікацыя (Qualification)

Кваліфікацыя (Qualification)- любая ступень, дыплом ці іншы сертыфікат, выдадзены кампетэнтным органам, якія сведчаць аб паспяховым завяршэнні афіцыйнай праграмы навучання.

Гэта азначэнне кваліфікацыі найбольш часта сустракаецца ў дакументах *Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі* [1-3].

Паняцце «**кваліфікацыя**» мае рознае нападўненне ў розных краінах. Яно можа абазначаць здольнасць выконваць канкрэтную працу ці задавальняць пэўныя патрабаванні, неабходныя на дадзеным працоўным месцы. Таксама гэты тэрмін можа абазначаць узровень адукацыі/навучання або здольнасць чалавека спраўляцца з прафесійнымі задачамі, што апісваецца і тэрмінам «**кампетэнцыя**».

Паводле шэрагу дакументаў тэрмін «**кваліфікацыя**» ахоплівае розныя аспекты [4, 5]. Сярод іх фармальная кваліфікацыя, якая азначае фармальны вынік (пасведчанне, дыплом або ступень) працэсу ацэнкі і пацвярджэння кампетэнтным органам таго, што асоба дасягнула вынікаў навучання па дадзеных стандартах і/ці валодае неабходнай **кампетэнцыяй** для выканання працы ў пэўнай галіне. **Кваліфікацыя** дае афіцыйнае прызнанне каштоўнасці вынікаў навучання на рынку працы і ў сферы адукацыі і прафесійнай падрыхтоўкі. **Кваліфікацыя** павінна даваць законнае права на прафесію (Арганізацыя эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця; Organisation for Economic Co-operation and Development).

Кваліфікацыя можа азначаць прафесійныя патрабаванні: веды, здольнасці і навыкі, неабходныя для выканання канкрэтных задач у адпаведнасці з патрабаваннямі да пэўнай пасады працаўніка (Міжнародная арганізацыя працы; International Labour Organization).

У Лісабонскай канвенцыі (1997) тэрмін «**кваліфікацыя**» трактуецца ў двух варыянтах:

кваліфікацыя вышэйшай адукацыі: любая ступень, дыплом ці іншае пасведчанне, выдадзеныя паўнамоцным органам, якія сведчаць аб паспяховым завяршэнні праграмы вышэйшай адукацыі;

кваліфікацыя, якая дае доступ да вышэйшай адукацыі: Любы дыплом або іншае пасведчанне, выдадзеныя кампетэнтным органам, якія сведчаць аб паспяховым завяршэнні праграмы навучання і даюць уладальніку права доступу да вышэйшай адукацыі [6].

Крыніцы:

1. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I-V, 2003-2008. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf
2. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
3. ECTS Users' Guide 2015. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf / <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>
4. Cedefop. Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. – Рэжым доступу: www.cedefop.europa.eu/files/4064_en.pdf
5. European Commission. (2008). The European qualifications framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. – Рэжым доступу: http://ecahe.eu/w/index.php/European_Qualifications_Framework
6. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. Adopted at Lisbon, 11 April 1997 (European Treaty Series No. 165). – Рэжым

доступу: http://www.unesco.org/education/studyingabroad/tools/conventions_e97_cover.shtml.

Вольга Крыжаноўская

Крэдыт (Credit)

Крэдыт — сродак колькаснага выражэння аб'ёму навучання, заснаванага на дасягнутых выніках навучання і звязанай з імі рабочай нагрузцы (працавыдатках) студэнтаў, неабходнай для дасягнення чаканых вынікаў навучання на пэўным узроўні [1]. **Крэдыт** з'яўляецца таксама інструментам, прызначаным для назапашвання вынікаў навучання, атрыманых падчас **фармальнага, нефармальнага і/ці інфармальнага навучання**, а таксама для спрашчэння перадачы/пераносу гэтых вынікаў ад аднаго параметра да другога для валідацыі/праверкі/ацэнкі і прызнання.

60 **крэдытаў** размяркоўваюцца па выніках навучання і звязаных з імі працавыдатках/навучальнай нагрузцы вочнага навучальнага года (full-time academic year) або яго эквівалента, якія звычайна ўключаюць у сябе шэраг адукацыйных кампанентаў, за якія прысвойваюцца крэдыты (на аснове вынікаў навучання і навучальнай нагрузкі). Крэдыты, як правіла, выражаюцца ў цэлых ліках [2-4].

Тэрмін «**крэдыт**» у ECTS непасрэдна звязаны з такімі працэсамі і актамі, як размеркаванне крэдытаў, прысуджэнне крэдытаў, назапашванне крэдытаў, перадача/перанос крэдытаў [5].

Размеркаванне **крэдытаў** у ECTS з'яўляецца працэсам прысвойвання колькасці крэдытаў для **кваліфікацыі**, адукацыйных праграм або асобных адукацыйных кампанентаў. **Крэдыты** выдзяляюцца для **кваліфікацыі** або **праграмы** ў адпаведнасці з нацыянальным заканадаўствам ці, у выпадку неабходнасці, добрай практыкай са спасылкай на нацыянальныя і/ці еўрапейскія структуры кваліфікацыі. Яны выдзяляюцца на адукацыйныя кампаненты, такія, як **навучальны курс, модуль**, дысертацыя, навучанне на працоўным месцы і стажыроўка на працоўным месцы, узяўшы за аснову 60 крэдытаў вочнага навучальнага года ў адпаведнасці з нагрузкай.

Прысуджэнне **крэдытаў** у ECTS з'яўляецца актам фармальнага прысуджэння студэнтам і іншым навучэнцам крэдытаў, усталяваных для кваліфікацыі і/ці яе кампанентаў пры ўмове дасягнення пэўных вынікаў навучання. Нацыянальныя органы ўлады павінны ўказаць, якія ўстановы маюць права прысуджаць **крэдыты** ECTS. **Крэдыты** прысуджаюцца кожнаму студэнту індывідуальна пасля завяршэння ім неабходных навучальных мерапрыемстваў і дасягнення пэўных вынікаў навучання, аб чым сведчыць адпаведная адзнака. Калі студэнты і іншыя навучэнцы дасягнулі вынікаў навучання ў іншых кантэкстах фармальнага, нефармальнага ці інфармальнага навучання або іншых часавых межах, **крэдыты** могуць прысуджацца шляхам ацэнкі і прызнання гэтых **вынікаў навучання**.

Назапашванне **крэдытаў** у ECTS з'яўляецца працэсам збору **крэдытаў**, прысуджаных за дасягненне вынікаў навучання ў фармальных кантэкстах або іншых навучальных мерапрыемствах, якія праводзяцца ў межах нефармальных ці інфармальных кантэкстаў. Студэнт можа назапашваць **крэдыты** для:

атрымання **кваліфікацыі** ў адпаведнасці з патрабаваннямі ўстановы, якая прысуджае ступені;

атрымання дакумента, які пацвярджае асабістыя дасягненні для працягу навучання.

Перадача/перанос **крэдытаў** з'яўляецца працэсам атрымання крэдытаў, атрыманых у адным кантэксце (праграма, установа) і прызнаных у іншым фармальным кантэксце з мэтай атрымання **кваліфікацыі**. **Крэдыты**, атрыманыя студэнтам у адной **праграме**, могуць перадавацца/пераносіцца для іх назапашвання ў межах іншай **праграмы**, якая рэалізуецца ў гэтай або іншай установе. Перадача/перанос **крэдытаў** з'яўляецца ключом да паспяховай акадэмічнай мабільнасці. Інстытуты, факультэты, кафедры могуць заключаць пагадненні, якія гарантуюць аўтаматычнае прызнанне і перадачу/перанос **крэдытаў**.

Крыніцы:

1. Glossary. – Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid105808/glossary.html>
2. ECTS Users' Guide European Credit Transfer and Accumulation System and The Diploma Supplement. Brussels, Education and Culture DG of the European Commission, 14 February 2005. – Рэжым доступу: <http://www.unist.hr/Portals/0/docs/nastava/ects-users-guide.pdf>
3. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
4. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I-V, 2003-2008. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf;
5. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf ; - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>

Вольга Крыжанойская

Л

Лісабонская канвенцыя аб прызнанні кваліфікацый

Лісабонская канвенцыя аб прызнанні кваліфікацый, якія адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне, распрацавана сумеснымі намаганнямі Савета Еўропы і ЮНЕСКА. Яна накіравана на ўпарадкаванне юрыдычных рамак на еўрапейскім узроўні і на замену ў перспектыве шасці канвенцый, прынятых раней у гэтай сферы Саветам Еўропы і ЮНЕСКА.

Лісабонская канвенцыя спрашчае прызнанне кваліфікацый, прысвоеных адной краінай, на тэрыторыі іншай. Яна абавязвае разглядаць адпаведныя запыты справядлівым чынам і ў разумных часавых межах. У прызнанні **кваліфікацыі** можа быць адмоўлена толькі ў тым выпадку, калі яна істотна адрозніваецца ад аналагічнай **кваліфікацыі** краіны, якая разглядае заяўку. Адказнасць за доказ таго, што **кваліфікацыя** не адпавядае адпаведным патрабаванням, ляжыць на адукацыйным органе гэтай краіны.

Камітэт Канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, датычных вышэйшай адукацыі ў еўрапейскім рэгіёне і **Еўрапейская сетка нацыянальных інфармацыйных цэнтраў**, якія займаюцца пытаннямі **акадэмічнай мабільнасці** і прызнання (сетка ENIC) абавязаны садзейнічаць імплементацыі **Лісабонскай канвенцыі** і кантраляваць выкананне яе палажэнняў.

На сучасным этапе абавязацельствы па выкананні **Лісабонскай канвенцыі** прынялі 53 краіны, у тым ліку 45 з 47 краін-членаў Савета Еўропы і 8 краін, якія не ўваходзяць у яго, уключаючы Святы прастол. ЗША і Канада падпісалі **Лісабонскую канвенцыю**, але юрыдычна на тэрыторыі гэтых краін яна ў сілу не ўступіла, але тым не менш у значнай ступені выконваецца на практыцы нацыянальнымі агенцтвамі.

Крыніцы:

1. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. -- Рэжым доступу: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/165?coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_languageId=ru_RU

Сяргей Вятыхін

М

Магістратура (Graduate, Master's programs)

Магістратура -- у краінах *Балонскага працэсу* з'яўляецца другім цыклам вышэйшай адукацыі і ўключае адукацыйныя *праграмы*, пры паспяховым завяршэнні якіх прысуджаецца другая акадэмічная ступень – ступень *магістра*.

Магістр (Master-Degree)

Магістр – кваліфікацыя, якая прысвойваецца ў *Балонскім працэсе* пасля паспяховага завяршэння другога цыкла вышэйшай адукацыі. Гэты цыкл можа ўключаць пэўную навуковую працу. Звычайна ступень *магістра* могуць атрымаць студэнты, якія ўжо маюць ступень першага цыкла вышэйшай адукацыі.

У *Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі* назіраецца вялікая разнастайнасць магістарскіх праграм з пункту гледжання іх працягласці, зместу і профіляў. Паводле Берлінскага камюніке (2003), большасць ступеняў і кваліфікацый узроўню *бакалаўра* даюць выпускніку права паступлення ў магістратуру [1].

Заходнееўрапейскае грамадства ўвесь час інтэнсіўна працуе па ўдасканаленні канцэптуальнага апарата і арганізацыйных мерапрыемстваў, звязаных з далейшым развіццём парадигмы «*бакалаўр – магістр*». У рэкамендацыях канферэнцый 2003 г. у Хельсінкі [2] і Капенгагене [3] гаворыцца аб тым, што праграмы *бакалаўрыята* і *магістратуры* павінны апісвацца адносна зместу, якасці і вынікаў навучання, а не толькі з пункту гледжання тэрміну навучання і іншых фармальнасцяў. Таксама адзначаецца, што праграмы магістарскага ўзроўню павінны валодаць дастатковай гнуткасцю, паколькі праграмы бакалаўрыята значна вар'іруюць.

Многія ўніверсітэты распрацоўваюць магістарскія праграмы як лагічны працяг праграм бакалаўрыята. Ёсць і самастойныя магістарскія праграмы. Нярэдка распрацоўваюцца міждысцыплінарныя магістарскія праграмы на стыку дысцыплін і ў новых галінах навукі і ведаў.

Працягласць навучання для атрымання ступені *магістра* звычайна ад аднаго да двух гадоў пры поўным (вочным) навучанні і вар'іруе ў залежнасці ад установы, краіны, тыпу ступені *магістра*. З пункту гледжання атрымання крэдытаў стандартызаваная еўрапейская сістэма вышэйшай адукацыі вылучае для магістарскіх праграм 90 – 120 *крэдытаў ECTS*.

У адпаведнасці з усеахопнай *Рамкай кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі* ступень *магістра* прысуджаецца студэнтам, якія:

прадэманстравалі веды і разуменне, заснаваныя на тых, якія звычайна звязаны з узроўнем бакалаўра (або выходзяць за межы бакалаўрыята ці паглыбляюць гэты ўзровень). Гэта дае падставы ці магчымасць для выяўлення арыгінальнасці ў распрацоўцы і/ці прымяненні ідэй, часта ў межах даследчыцкага кантэксту;

могуць прымяняць свае веды і разуменне, а таксама выяўляць здольнасць вырашэння праблем у новым ці незнаёмым асяроддзі ў межах больш шырокіх (ці мультыдысцыплінарных) кантэкстаў, звязаных з галіной вывучэння;

здольны інтэграваць веды і спраўляцца са складанасцямі, фармулююць меркаванні на аснове няпоўнай або абмежаванай інфармацыі з улікам сацыяльнай і этычнай адказнасці, звязанай з прымяненнем іх ведаў і меркаванняў;

могуць паведамляць пра свае высновы і тлумачэнні, на аснове якіх яны зроблены, спецыялістам і аўдыторыі неспецыялістаў дакладна і адназначна;

маюць навыкі навучання, што дазваляе ім працягваць навучанне з высокай ступенню самастойнасці або аўтаноміі [4].

Крыніцы:

1. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education Berlin, 19 September 2003. – Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf
2. The Bologna Process Conference on Master-level Degrees, Helsinki, Finland March 14 - 15, 2003. –Рэжым доступу: http://media.ehea.info/file/Master_degrees_Helsinki_2003/09/4/030314-15Helsinki_Results_576094.pdf
3. Qualification structures in European Higher Education. Final version. Danish Bologna Seminar 27-28th march 2003. Copenhagen. – Рэжым доступу: http://media.ehea.info/Qualification_structures_Copenhagen_2003/10/7/030327-28S_Adam_576107.pdf
4. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Copenhagen, 2005. – Рэжым доступу: http://ecahe.eu/w/images/7/76/A_Framework_for_Qualifications_for_the_European_Higher_Education_Area.pdf

Вольга Крыжаноўская

Міжнародная акадэмічная мабільнасць (International Academic Mobility)

Міжнародная акадэмічная мабільнасць -- перамяшчэнне чалавека, які звязаны з адукацыяй (абітурыента, студэнта, выкладчыка, даследчыка, акадэмічнага адміністратара) за мяжу для атрымання адукацыі, выкладання, правядзення даследаванняў, павышэння ўзроўню **кваліфікацыі**. Пасля дасягнення пастаўленай мэты, завяршэння тэрміну навучання або стажыроўкі, яе ўдзельнік вяртаецца ў сваю краіну.

У рамках міжнароднай акадэмічнай мабільнасці вылучаюць доўгатэрміновую і кароткатэрміновую формы. Пад доўгатэрміновай мабільнасцю разумеюць пераезд за мяжу з мэтай навучання па поўным **цыкле** аднаго або некалькіх узроўняў вышэйшай адукацыі. Такая форма мабільнасці прадугледжвае атрыманне адпаведнага дыплама або ступені (адсюль і англамоўнае вызначэнне degree mobility). Менавіта гэтая форма мабільнасці з'яўляецца найбольш масавай у сучасным свеце. Нярэдка гэтую форму мабільнасці яшчэ называюць "вертыкальнай".

Кароткатэрміновая мабільнасць азначае часовае навучанне ў замежнай вышэйшай навучальнай установе на працягу, як правіла, аднаго-двух семестраў. Курсы, вывучаныя за мяжой зачытваюцца ў ВНУ студэнта ў яго ўласнай краіне. Так як у **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** (ЕПВА) адзінкай вымярэння навучальнага курса з'яўляюцца **кредыты**

ECTS, гэтая форма мабільнасці таксама называецца крэдытнай (credit mobility). Найбольш вядомым праектам падтрымкі кароткатэрміновай мабільнасці стала праграма Еўрапейскага Саюза (ЕС) Эразмус. У 1987 -- 2013 гг. у ёй прыняло ўдзел каля трох мільёнаў студэнтаў. Да гэтага тыпу мабільнасці ставіцца часовы пераезд у іншыя краіны выкладчыкаў, даследчыкаў і акадэмічных адміністратараў. Кароткатэрміновую мабільнасць часта называюць "гарызантальнай".

Акадэмічная мабільнасць адрозніваецца так па кірунку перамяшчэння яе ўдзельнікаў. Ўязная акадэмічная мабільнасць з'яўляецца адным з паказчыкаў якасці вышэйшай адукацыі, яго прывабнасці на міжнародным рынку. Ва ўмовах росту колькасці вышэйшых навучальных устаноў і скарачэння насельніцтва ў шэрагу еўрапейскіх краін канкурэнцыя за прыцягненне патокаў уязной акадэмічнай мабільнасці пастаянна расце. Выязная акадэмічная мабільнасць можа сведчыць як аб імкненні атрымаць міжнародны вопыт, так і пра сур'ёзныя праблемы ў сістэме адукацыі той краіны, з якой выезджаюць студэнты. Нярэдка гэты тып мабільнасці разглядаецца як легальны канал міграцыі ў больш паспяховыя ў эканамічным, сацыяльным і палітычным дачыненні краіны.

У залежнасці ад таго, на якім узроўні арганізавана мабільнасць вылучаюць самастойную акадэмічную мабільнасць (free-movers) і інстытуцыйную акадэмічную мабільнасць (programme students). Інстытуцыйная мабільнасць можа ажыццяўляцца пры дапамозе міжнародных арганізацый, арганізацыямі краіны ўезду або выезду.

Бурнае развіццё дыстанцыйнага навучання ў апошнія дзесяцігоддзі выклікала падзел на фізічную і віртуальную мабільнасць. Пад віртуальнай мабільнасцю маюць на ўвазе навучанне або выкладанне ў навучальнай установе за межамі сваёй краіны без фізічнага перамяшчэння за мяжу. Віртуальная мабільнасць, як правіла, разглядаецца ў якасці дапаможнай формы, не замяняе фізічную.

Акадэмічнай мабільнасці традыцыйна разглядалася ў якасці ключавога прынцыпу і аднаго найважнейшых інструментаў пабудовы адзінай адукацыйнай прасторы Еўропы. У **Вялікай Хартыі Еўрапейскіх Універсітэтаў** (1988) "акадэмічная мабільнасць выкладчыкаў і студэнтаў" згаданая ў якасці аднаго сродкаў рэалізацыі фундаментальных прынцыпаў вышэйшай адукацыі.

У Сарбонскай дэкларацыі (1996) зафіксаваны механізм акадэмічнай мабільнасці, які на той час ужо пачаў функцыянаваць у рамках праграмы Эразмус: "Атрымліваючы вышэйшую адукацыю ... студэнты павінны мець магчымасць на працягу хаця б аднаго семестра навучацца ў еўрапейскіх універсітэтах за межамі сваёй краіны. Акрамя таго, выкладчыкі і навукова-даследчы прэсанал таксама павінны працаваць за мяжой, у іншых еўрапейскіх краінах".

У Балонскай дэкларацыі (1999) акадэмічная мабільнасць была вызначана ў якасці адной з шасці мэтай Балонскага працэсу: "Спрыяць мабільнасці за кошт пераадолення перашкод, эфектыўнаму ажыццяўленню свабоды перамяшчэння, надаючы асаблівую ўвагу доступу студэнтаў да навучальных устаноў і адпаведных паслуг; прызнанню і пацвярджэнню перыядаў, праведзеных у еўрапейскіх краінах выкладчыкамі, даследчыкамі і адміністрацыйным персаналам у мэтах навуковых даследаванняў, выкладання і перападрыхтоўкі, не парушаючы іх статусу і законных правоў".

Праскае камюніке (2001) акцэнтавала выключна важную ролю акадэмічнай мабільнасці, "якая дае студэнтам, выкладчыкам, навуковым і адміністрацыйным работнікам магчымасць далучыцца да багаццяў **Еўрапейскага прасторы вышэйшай адукацыі**, у тым ліку яе дэмакратычных каштоўнасці, разнастайнасць культур, моў і сістэм вышэйшай адукацыі".

У Берлінскім камюніке (2003) было падкрэслена, што: "Мабільнасць студэнтаў, выкладчыкаў і адміністрацыйных работнікаў адукацыі з'яўляецца асновай стварэння **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**".

Лювэнскае камюніке 2009 г. адзначала, што "мабільнасць павінна быць адметнай рысай еўрапейскага прасторы вышэйшай адукацыі" і паставіла задачу, што б да "2020 года па меншай меры 20% тых, хто атрымаў у еўрапейскай прасторы вышэйшую адукацыю, змаглі прайсці стажыроўку або даследаванне за мяжой "

У 2012 г. у Бухарэсце была прынятая "Стратэгія развіцця мабільнасці ў ЕПВА да 2020 года". Гэты дакумент пацвердзіў значэнне мабільнасці як адной з найважнейшых задач **Балонскага працэсу**, вызначыў ролю мабільнасці ў распаўсюдзе інавацый, забеспячэнні высокага ўзроўню якасці адукацыі, умацавання агульнаеўрапейскай ідэнтычнасці. "Стратэгія ..." прадугледжвала, што мабільнасць павінна ажыццяўляцца на ўсіх трох цыклах вышэйшай адукацыі і яе мінімальны аб'ём павінен быць эквівалентны 15 крэдытах ECTS ці тры месяцы навучання. Асаблівая ўвага была звернута на баланс уязной і выязной мабільнасці, супрацьдзеянне "уцечкі мазгоў". У прыватнасці, было прапанавана ствараць стыпендыяльныя праграмы, заахвочваюць вяртанне студэнтаў якія атрымалі адукацыю ў іншых краінах, стымуляваць грамадзян ЕС выкладаць і праводзіць даследаванні ў краінах, якія развіваюцца.

У адпаведнасці з рэкамендацыямі "Стратэгіі ..." былі распрацаваны нацыянальныя стратэгіі з рознымі падыходамі да дырэктыўнага ўзроўню мабільнасці 20% да 2020 г. У Люксембургу, напрыклад была пастаўлена задача дасягнення 100% мабільнасці студэнтаў на працягу першага цыкла навучання, у Аўстрыі, Даніі і Германіі - 50%. У Даніі была распрацавана спецыяльная праграма, стымулюючая кароткатэрміновую мабільнасць дацкіх студэнтаў у неангламоўных краінах, перш за ўсё ў Бразіліі, Кітаі, Індыі, Мексіцы і Паўднёвай Карэі. На такія стажыроўкі павінна накіроўвацца не менш за 15% студэнтаў.

Дарожная карта рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі ў галіне мабільнасці навукова-педагагічнага персаналу і студэнтаў і інтэрнацыяналізацыі прадугледжвае наступнае:

стварэнне плана забеспячэння, развіцця і дыверсіфікацыі міжнароднай мабільнасці выкладчыкаў і студэнтаў;

павелічэнне тэрмінаў паездак у ЕПВА, для якіх не патрэбны дазвол міністэрства адукацыі.

Крыніцы:

1. Magna Charta Universitatum - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/ehea/Magna_Carta_Universitatum.pdf
2. Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system (Sorbonne Joint Declaration). - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100203/sorbonne-declaration-1998.html>
3. The European Higher Education Area Joint Declaration of European Ministers of Education (The Bologna Declaration of 19 June 1999). - Рэжым доступу:
4. <http://www.ehea.info/cid100210/ministerial-conference-bologna-1999.html>
5. Towards European Higher Education Area. Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education. Prague, 2001. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100256/ministerial-conference-prague-2001.html?menu=1>

6. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education. Berlin, 2003. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid100938/ministerial-conference-berlin-2003.html>
7. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Bergen, 2005. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101762/ministerial-conference-bergen-2005.html>
8. Towards European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. London Communiqué, 2007. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101763/ministerial-conference-london-2007.html>
9. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101040/ministerial-conference-leuven-louvain-la-neuve-2009.html>
10. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bucharest, 2012. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid101043/ministerial-conference-bucharest-2012.html>

Павел Церашковіч

Модуль (Module)

Модуль (ад лацінскага *modulus* – мера) – структурны элемент/адзінка ў сістэме, у якой кожны курс нясе ў сабе аднолькавую колькасць **кредытаў** або іх кратны лік [2,3].

У адпаведнасці з правіламі 2005 года, модуль – гэта «самадастатковы, афіцыйна структураваны элемент **праграмы навучання**, які мае паслядоўны і вызначаны набор **вынікаў навучання**, выражаных у тэрмінах **кампетэнцый**, якія будуць атрыманы, і адпаведныя крытэрыі ацэнкі» [1].

Тэрмін «**модуль**» мае розныя значэнні ў розных краінах. У некаторых гэта адзінка курса; у іншых **модуль** – гэта група адзінак курса.

Тэрмін «**модуль**» шырока выкарыстоўваецца ў асноўных дакументах **Балонскага працэсу**. Ён цесна звязаны з **ECTS**, тэрмінамі «**вынікі навучання**», «**кампетэнцыі**» і інш. У межах **Балонскага працэсу** агульным з'яўляецца суадноснасць зместу **модуля** з **кампетэнцыямі**. Для кожнага **модуля** фармулюецца дакладная і вымяральная задача. Модуль фарміруецца з заняткаў не па адной, а, як правіла, па некалькіх навучальных курсах.

У еўрапейскай сістэме адукацыі па класіфікацыі **Праекта-TUNING** адрозніваюць наступныя тыпы **модуляў**: асноўныя (**модулі**, якія фарміруюць прафесійныя **кампетэнцыі**, г. зн. групы прадметаў, складнікаў ядра адпаведнай навукі), **модулі-падтрымкі** (**модулі**, якія дапаўняюць і падтрымліваюць вывучэнне асноўных **модуляў** у той ступені, якая дазваляе зрабіць яснымі вынікі), арганізацыйна-камунікатыўныя (**модулі** вывучэння замежных моў, **модулі**, якія фарміруюць навыкі працы ў групах, справаваго ліставання і інш., накіраваныя на самаадукацыю і самаарганізацыю), спецыялізаваныя (**модулі** прафілявання/непрафілявання/альтэрнатыўна-абавязковыя/электыўныя – звычайна спіс галінаў, з якіх студэнт можа выбраць адну або некалькі, што пашыраюць і паглыбляюць **кампетэнцыі** ў выбранай прафесійнай сферы) і пераносныя **модулі** (модулі пераносных навыкаў, напрыклад, вопыт працы, стажыроўкі,

праекты, дысертацыя, дзелавыя гульты ..., г.зн. сферы, закліканыя развіваць тыя **кампетэнцыі**, якія неабходны для набліжэння практыкі да тэорыі і якія заўсёды патрабуюцца на рынку працы) [4,5].

Размеркаванне **нагрузкі** па **модулях** у межах адукацыйнай **праграмы** выражаецца ў **крэдытах ECTS**. Як правіла, адзін **модуль** складаецца з 5 крэдытаў або кратнага 5 ліку (напрыклад, 10 ці 15). Нагрузка **модуля** заснавана на агульнай суме задач, якія студэнт павінен выканаць у межах праграмы навучання. Гэтыя задачы вызначаюцца сыходзячы з дасягнення **вынікаў навучання** і часу (часу працы), за якія студэнт павінен дасягнуць іх. Кожны **модуль** заснаваны на некалькіх адукацыйных мерапрыемствах. Яны могуць быць вызначаны з улікам наступных аспектаў: віды курсаў (лекцыя, семінар, даследчыцкі семінар і г. д.), віды навучальнай дзейнасці (наведванне лекцый, выкананне канкрэтных заданняў, напісанне артыкулаў і г. д.), віды ацэнкі (вусны экзамен, пісьмовы экзамен, вусная прэзентацыя і г. д.) [1].

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide European Credit Transfer and Accumulation System and The Diploma Supplement. Brussels, Education and Culture DG of the European Commission, 14 February 2005. – Рэжым доступу: <http://www.unist.hr/Portals/0/docs/nastava/ects-users-guide.pdf>
2. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
3. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf/ ; - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>
4. Tuning Educational Structures in Europe. Final Report, Phase 2, University of Deusto, University of Groningen, 2005. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUII_Final-Report_EN.pdf
5. Tuning Educational Structures in Europe. Final Report, Phase 1, University of Deusto, University of Groningen, 2003. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf

Вольга Крыжанойская

Н

Навучанне на працягу ўсяго жыцця (Lifelong learning, LLL)

Навучанне на працягу ўсяго жыцця -- уся дзейнасць па навучанні, якая ажыццяўляецца на працягу жыцця з мэтай удасканалення ведаў, уменняў і **кампетэнцый** у асобавым, грамадзянскім, грамадскім і/ці прафесійным аспекце [1].

Фармуляванне «**навучання на працягу ўсяго жыцця**» прадугледжвае шырокае вызначэнне бесперапыннага навучання, якое не абмяжоўваецца чыста эканамічнымі перспектывамі ці проста навучаннем для дарослых. Яно ўключае навучанне ад дашкольнага да навучання пасля выхаду на пенсію, г. зн. навучанне на працягу жыцця павінна ахопліваць увесь спектр фармальнага, нефармальнага і інфармальнага навучання, мэты навучання, у тым ліку актыўную грамадзянскую пазіцыю, самарэалізацыю і сацыяльную інтэграцыю, а таксама звязаныя з занятасцю аспекты. Прынцыпы, якія палягаюць у аснове навучання на працягу ўсяго жыцця і якія накіроўваюць яго эфектыўнае ажыццяўленне, падкрэсліваюць цэнтральную ролю навучэнца, важнасць роўных магчымасцяў, якасці і актуальнасці магчымасцяў для навучання [2].

Праграмы і паслугі, якія спрыяюць навучанню на працягу ўсяго жыцця ў межах сектара вышэйшай адукацыі, могуць сярод астатняга ўключаць: асноўныя адукацыйныя **праграмы**, бесперапыннае навучанне, вяртэнні заняткі, спецыяльныя **праграмы** для навучэнцаў па няпоўнай форме, доступ да бібліятэк/рэсурсаў установы адукацыі, дыстанцыйнае навучанне, трэнінгі, мэтавыя паслугі па прафарыентацыі і кансультаванні [1].

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide 2015. – Рэжым доступу: en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf; - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>
2. Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION. Brussels, 21.11.2001 COM(2001) 678 final. – Рэжым доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

Вольга Крыжаноўская

Назіральная група па Балонскім працэсе, НГБП (Bologna Follow-Up Group, BFUG)

Назіральная група па Балонскім працэсе, НГБП -- выканаўчая структура, якая курыруе **Балонскі працэс** у перыяд паміж міністэрскімі канферэнцыямі. Яе задачамі з'яўляюцца падрыхтоўка міністэрскіх канферэнцый, навукова-практычных форумаў (policy forums), выкананне даручэнняў міністраў і рашэнне іншых пытанняў, якія не патрабуюць іх умяшання.

Паўнапраўнымі членамі **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** з'яўляюцца 48 краін-членаў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** і Еўрапейская камісія.

Наступныя зацікаўленыя арганізацыі і інстытуцыі, якія маюць еўрапейскі ахоп і адыгрываюць важную ролю ў рэалізацыі **Балонскага працэсу**, з'яўляюцца членамі без права голасу ці кансультацыйнымі членамі:

1. [Савет Еўропы](#);
2. [ЮНЕСКА](#);
3. Міжнародная федэрацыя прафсаюзаў працаўнікоў адукацыі -- [Інтэрнацыянал адукацыі](#) (Education International);
4. [Еўрапейскі студэнцкі саюз](#) (European Students' Union, ESU);
5. [Еўрапейская асацыяцыя ўніверсітэтаў](#) (European University Association, EUA);
6. [Еўрапейская асацыяцыя ўстаноў вышэйшай адукацыі](#) (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE);
7. Канфедэрацыя еўрапейскага бізнесу [Бізнес Еўропа](#) (Business Europe);
8. [Еўрапейская асацыяцыя забеспячэння якасці вышэйшай адукацыі](#) (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA);
9. [Еўрапейскі рэгістр агенцтваў забеспячэння якасці](#) (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR)[1].

Для арганізацый, якія жадаюць супрацоўнічаць з **Назіральнай групай па Балонскім працэсе**, але не задавальняюць патрабаванням кансультацыйнага членства, у 2005 годзе быў уведзены статус “партнёр **НГБП**”. Партнёры **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** з'яўляюцца:

Еўрапейская асацыяцыя міжнароднай адукацыі (European Association for International Education, EAIE) – асацыяцыя прафесіяналаў у сферы інтэрнацыяналізацыі адукацыі;

Прафсаюз спецыялістаў і менеджараў (EUROCADRES);

Еўрапейскі савет дактарантаў і маладых навукоўцаў (European Council of Doctoral Candidates and Junior Researchers, EURODOC) – міжнародная федэрацыя нацыянальных асацыяцый кандыдатаў на доктара (PhD candidates) і маладых даследчыкаў;

Асацыяцыя еўрапейскіх даследчыкаў ([EUROSCIENCE](#)).

Да працы ў **Назіральнай групе па Балонскім працэсе** таксама могуць прыцягвацца тэхнічныя эксперты: статыстычная служба Еўрапейскага саюза [Еўрастат](#) (Eurostat), праект Еўрастудэнт ([Eurostudent](#)), які працуе з дадзенымі па сацыяльным вымярэнні еўрапейскай вышэйшай адукацыі, Еўрапейская інфармацыйная сетка ў галіне адукацыі ([Eurydice](#)), якая падтрымлівае супрацоўніцтва ў сферы бесперапыннай адукацыі.

Назіральная група па Балонскім працэсе узначальваецца дзвюма краінамі-сустаршынямі, якія мяняюцца кожныя 6 месяцаў: краінай-старшынёй Савета ЕС і краінай, якая не ўваходзіць у ЕС (ратацыя ў алфавітным парадку).

Краіна, якая прымае наступную міністэрскую канферэнцыю, з'яўляецца віцэ-старшынёй. У сярэдзіне 2018 года канферэнцыя адбудзецца ў Парыжы. Да гэтага тэрміну Францыя будзе з'яўляцца віцэ-старшынёй **НГБП**.

Сходы **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** склікаюцца не радзей як адзін раз на 6 месяцаў для кантролю выканання камюніке міністэрскіх канферэнцый і развіцця Балонскага працэсу.

Адміністрацыйную і апэратыўную падтрымку працы **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** ажыццяўляе яго сакратарыят. З 1 ліпеня 2015 года па 30 чэрвеня 2018 года працу

Сакратарыята забяспечвае Францыя як краіна-арганізатар наступнай міністэрскай канферэнцыі. Сакратарыят працуе як міжнародная структура і складаецца з супрацоўнікаў з краін-членаў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**.

У прамежак паміж сустрэчамі працу **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** курыруе савет. Гэта кансультацыйны орган старшыняў і сакратарыята. У склад савета ўваходзяць:

папярэднія, бягучыя і будучыя сустаршыні **НГБП**;

віцэ-старшыня **НГБП**;

Еўрапейская камісія;

чатыры кансультацыйныя члены **НГБП** (Савет Еўропы, [Еўрапейскі студэнцкі саюз](#), [Еўрапейская асацыяцыя ўніверсітэтаў](#), [Еўрапейская асацыяцыя ўстаноў вышэйшай адукацыі](#));

адзін з сустаршыняў кожнай рабочай і кансультацыйнай групы (гл. ніжэй).

Сустаршыні і віцэ-старшыня **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** таксама з'яўляюцца сустаршыняй і віцэ-старшыняй савета. Як правіла, пасяджэнне савета адбываецца не менш як за месяц да сходу **НГБП**. Пасяджэнне Савета прымае адна з краін-сустаршыняў.

Для больш дэталёвай прапрацоўкі асобных пытанняў **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** можа ствараць працоўныя групы (Working Groups, WG) і кансультацыйныя групы (Advisory Groups, AG). У склад груп могуць уваходзіць члены **НГБП**, эксперты, прапанаваныя нацыянальнымі дзяржаўнымі органамі, кансультацыйнымі членамі **НГБП**, і міжнародныя эксперты, прапанаваныя групай. **НГБП** ставіць задачы працоўным і кансультацыйным групам і вызначае, якія менавіта з іх рэкамендацый будуць прапанаваны міністрам. Пры неабходнасці **НГБП** можа прапанавать усім членам выказаць сваё меркаванне наконт рэкамендацый і справаздач, падрыхтаваных групамі.

У 2015 -- 2018 гг. у рамках **Назіральнай групы па Балонскім працэсе** функцыянуюць 3 працоўныя і 4 кансультацыйныя групы

Працоўныя групы:

працоўная група 1 (WG1): маніторынг;

працоўная група 2 (WG2): імплементацыя – спрыянне выкананню ўзгодненых ключавых абавязацельстваў;

працоўная група (WG3): новыя мэты – распрацоўка канцэпцыі новых мэтаў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**.

Кансультацыйныя групы:

кансультацыйная група 1 (AG1): міжнароднае супрацоўніцтва **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**;

кансультацыйная група 2 (AG2): падтрымка беларускай **Дарожнай карты**;

кансультацыйная група 3 (AG3): праблемы адсутнасці прагрэсу ў выкананні Балонскіх абавязацельстваў;

кансультацыйная група 4 (AG4): перагляд **Дадатку да дыплама**.

Крыніцы:

1. The Bologna Follow-Up Group: - Рэжым доступу:
<http://www.ehea.info/cid101754/bologna-process.html>

Таццяна Кузіна

П

Праграма (адукацыйная) (Programme (educational))

Праграма (адукацыйная) (Programme (educational)) – гэта набор адукацыйных элементаў, заснаваных на выніках навучання, які прызнаецца дастатковым для атрымання пэўнай кваліфікацыі.

Адукацыйны элемент – гэта цэласны вопыт навучання, які мае фармальную структуру (напрыклад, элемент курса, мадэль, стажыроўка). Адукацыйныя элементы праграмы выражаюцца ў адпаведных выніках навучання, і ёсць дакладная інфармацыя адносна ўзроўня гэтых элементаў, крэдытаў, рэалізацыі і ацэнкі.

З інстытуцыйнага пункту гледжання распрацоўка адукацыйнай праграмы азначае фарміраванне навучальнага плана (curriculum) і яго кампанентаў у крэдытах, апісанне вынікаў навучання і звязанай з імі працоўнай нагрузкі/працавыдаткаў, навучальных мерапрыемстваў, метадаў навучання і працэдур ацэнкі/крытэрыяў. Інстытуцыйная рамка крэдытаў павінна задавальняць патрабаванні розных праграм і падтрымліваць між- і мультыдысцыплінарныя падыходы. Тэрмін “адукацыйная праграма” адносіцца да ажыццяўлення навучальнай дзейнасці, у той час як навучальны план адносіцца да праектавання, арганізацыі і планавання гэтых мерапрыемстваў.

Пры распрацоўцы новай адукацыйнай праграмы, згодна з яе кантэкстам, перш за ўсё вызначаецца ўзровень кваліфікацыі на аснове адпаведнага нацыянальнага заканадаўства і рамак кваліфікацыі (еўрапейская, нацыянальная, галіновая, інстытуцыйная).

Установы вышэйшай адукацыі, якія карыстаюцца ECTS у якасці сістэмы крэдытаў, павінны мець інстытуцыйную рамку, якая карэлюе з нацыянальнымі і міжнароднымі рамкамі кваліфікацый. Інстытуцыйная рамка вызначае, якім чынам павінны выкарыстоўвацца крэдыты ECTS, як правіла, вызначаючы мінімальную колькасць крэдытаў для адукацыйнага кампанента з мэтай распрацоўкі міждысцыплінарных/мультыдысцыплінарных праграм (якія ствараюцца шляхам аб'яднання адукацыйных кампанентаў з розных навучальных курсаў).

Профіль уяўляе адрознівальныя асаблівасці праграмы. Ён паказвае на галіну(ы) вывучэння, узровень праграмы, асноўную накіраванасць, ключавыя вынікі навучання, асяроддзе навучання і асноўныя віды дзейнасці ў галіне навучання, выкладання і ацэнкі. Эфектыўны профіль праграмы дае студэнтам і зацікаўленым бакам дакладнае разуменне таго, якія агульныя і прадметныя кампетэнцыі будуць набытыя і які патэнцыял праграмы з пункту гледжання магчымасцяў працаўладкавання выпускнікоў. Для гэтага рэкамендуецца распрацоўваць профіль праграмы сумесна з адпаведнымі зацікаўленымі бакамі (напрыклад, экспертамі з акадэмічнай супольнасці, сацыяльнымі партнёрамі, працадаўцамі, выпускнікамі і прадстаўнікамі студэнцкай супольнасці) і прэзентаваць яго ў празрыстай і дакладнай форме. Профіль павінен быць часткай апісання праграмы, уключанай у Каталог курса.

Вынікі навучання па праграме заснаваныя на профілі праграмы і апісваюць тое, што студэнт будзе ведаць, разумець і ў умець рабіць пасля завяршэння праграмы. Вынікі навучання па праграме павінны быць уключаны ў Каталог курсаў і ў Дадатак да дыплама.

Профіль праграмы дзеліцца на адукацыйныя элементы, якія могуць складацца з аднаго ці некалькіх модуляў, з іншых відаў элементаў курса, навучання на працоўным месцы, клінічнай практыкі, даследчыцкіх праектаў, лабараторных прац і іншых відаў навучальнай дзейнасці. Яны могуць уключаць у сябе сацыяльную і грамадскую дзейнасць (напрыклад, цыютарства і

настаўніцтва), калі яны адпавядаюць вынікам навучання па праграме і выражаны ў заліковых адзінаках.

Пасля вызначэння складнікаў праграмы, павінна быць распрацавана яе агульная структура і вызначана колькасць крэдытаў, адпаведная кожнаму элементу і вызначаная на аснове вынікаў навучання і звязаных з імі працавыдаткаў з улікам таго, што 60 крэдытаў адпавядаюць аднаму акадэмічнаму году навучання па поўнай форме.

Патрабаванні да засваення адукацыйнай праграмы павінны быць дакладна сфармуляваныя, каб студэнты маглі паспяхова засвоіць праграму і атрымаць жаданыя кваліфікацыі.

Патрабаванні да засваення могуць уключаць у сябе, апроч іншага, перадумовы і рэкамендацыі. Правілы засваення могуць быць выражаны ў колькасці заліковых адзінакаў або ў дыяпазоне заліковых адзінакаў, усталяваных для розных этапаў навучання ў межах абранай праграмы (напрыклад, мінімальная колькасць заліковых адзінакаў, неабходных для пераходу з аднаго курса на іншы/ з аднаго семестра на наступны). Яны таксама могуць быць сфармуляваны ў падрабязным спісе правілаў адносна таго, якія элементы павінны і/ці могуць быць засвоены на якім этапе і на якім узроўні (напрыклад, абавязковыя курсы, факультатывы і падрыхтоўчыя курсы).

Незалежныя студэнты, якія пачынаюць навучанне па праграме фармальнай адукацыі, павінны атрымаць адпаведныя кансультацыі і тлумачэнні, якія дапамогуць ім паспяхова справіцца з патрабаваннямі праграмы. Пры неабходнасці, у рамках кансультавання студэнтам павінны быць патлумачаны магчымасці прызнання раней атрыманага навучання і вопыту. Гнуткая структура адукацыйных праграм дазваляе студэнтам рабіць выбар, у тым ліку за кошт доступу да новых формаў навучання і выкладання [1].

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf/ ; - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>

Вольга Крыжаноўская

Праект TUNING / Настройка адукацыйных структур у Еўропе

Праект TUNING / Настройка адукацыйных структур у Еўропе -- агульнаеўрапейскі праект, які рэалізуецца шырокімі акадэмічнымі коламі еўрапейскіх універсітэтаў пры ўзаемадзеянні з працоўнай сферай. Праект накіраваны на фарміраванне агульнай метадалогіі супастаўнасці і сумяшчальнасці ўзроўняў і зместу адукацыйных праграм у розных прадметных галінах для двухцыкловай (**бакалаўр/магістр**) балонскай сістэмы вышэйшай адукацыі ў Еўропе [1,2,3,4].

Праект TUNING з'яўляецца практычна равеснікам **Балонскага працэсу**. Гэта адзін з найважнейшых інструментаў мадэрнізацыі нацыянальных сістэм вышэйшай адукацыі ў межах **Балонскага працэсу**. Для Рэспублікі Беларусь вывучэнне яго асноўных палажэнняў з'яўляецца надзвычай важным і карысным, гэтаксама як і ўкараненне прымальных з іх з улікам адаптацыі да нацыянальнай сістэмы вышэйшай адукацыі.

У праекце вылучаны чатыры тэарэтыка-прыкладныя лініі дзеяння:

Лінія 1. Вынікі навучання: універсальныя кампетэнцыі;

Лінія 2. Прадметна-спецыялізаваныя кампетэнцыі;

Лінія 3. Новыя перспектывы **ECTS**;

Лінія 4. Падыходы да выкладання, навучання, ацэнкі, эфектыўнасці працы і якасці.

Праект TUNING заслугоўвае цікавасці па наступных прычынах:

у праекце прадэманстраваная магчымасць настройкі нацыянальных адукацыйных сістэм адна да адной;

праект дэманструе, што вышэйшыя навучальныя установы Еўропы шукаюць адказы на пытанні, якія датычацца двухузроўневай сістэмы вышэйшай адукацыі, укаранення **сістэмы заліковых адзінак ECTS** і яе інструментару, модульных адукацыйных **праграм**, новых элементаў планавання, распрацоўкі і ацэнкі **кваліфікацый** – вынікаў адукацыі і **кампетэнцый**;

у межах праекта сфарміравалася метадалогія выяўлення і класіфікацыі **кампетэнцый**;

у праекце абгрунтоўваецца неабходнасць новых патрабаванняў да метадыкі, адукацыйных тэхналогій, арганізацыйных формаў, выкладчыкаў і студэнтаў, ацэнкі дасягненняў апошніх;

праект абгрунтоўвае неабходнасць сумеснай працы вышэйшых навучальных устаноў, працадаўцаў і выпускнікоў для ідэнтыфікацыі **кампетэнцый** і праектавання зместу адукацыі.

Праект TUNING не прадугледжвае распрацоўку ўніверсальнага агульнаеўрапейскага навучальнага плана. Адна з асноўных задач праекта – садзейнічаць развіццю дакладна вызначаных і супастаўляльных ступеняў і палегчыць разуменне прыроды **бакалаўра** і **магістра** з пункту гледжання таго, што ўладальнікі ступеняў могуць рабіць. Пры гэтым маецца на ўвазе, што разнастайнасць вышэйшай адукацыі Еўропы з'яўляецца выключным набыткам, які вельмі важна захаваць. Кожная сістэма валодае пэўнай ступенню лагічнасці, ад якой нельга адмовіцца на карысць адной або некалькіх новых мадэляў.

У **праекце TUNING** дасягнуты метадалагічны кансэнсус адносна самога вызначэння кампетэнцый і адпаведных структурных кампанентаў. У **праекце TUNING** паняцце **кампетэнцый** складаецца з ведаў і разумення (тэарэтычныя веды акадэмічнай галіны, здольнасць ведаць і разумець), ведаў як дзейнічаць (практычнае і апэратыўнае прымяненне ведаў у канкрэтных сітуацыях), ведаў што рабіць (каштоўнасці як неад'емная частка спосабу ўспрымання і жыцця з іншымі ў сацыяльным кантэксце) [3].

Яшчэ адна важная рыса **праекта TUNING** заключаецца ў тым, што ступені разглядаюцца з пункту гледжання вынікаў навучання, і асабліва ў адносінах да **кампетэнцый**. У праекце вылучаны два тыпы кампетэнцый: агульныя (універсальныя) **кампетэнцыі** (інструментальныя, міжасабовыя і сістэмныя) і **кампетэнцыі**, якія адлюстроўваюць спецыфіку прафесійнай падрыхтоўкі. Аналіз важнасці ўніверсальных **кампетэнцый** адбываўся на падставе анкетавання рэспандэнтаў, якімі былі 5183 выпускнікі, 944 прадпрымальнікі, 998 прафесараў і выкладчыкаў вышэйшых навучальных устаноў. Было выбрана 30 універсальных **кампетэнцый**, якія былі ўнесеныя ў анкету **праекта TUNING**. Паводле анкетавання выяўлена моцная карэляцыя па ўсёй Еўропе паміж ацэнкамі, выстаўленымі працадаўцамі і выпускнікамі.

На думку гэтых дзвюх груп, а таксама на думку прафесараў і выкладчыкаў, найбольш значнымі з'явіліся наступныя пяць універсальных **кампетэнцый**:

базавыя веды ў розных галінах;
здольнасць вучыцца;
здольнасць да аналізу і сінтэзу;
здольнасць прымяняць веды на практыцы;
здольнасць адаптавацца да новых сітуацый.

У ліку іншых значных **кампетэнцый** былі вылучаныя: здольнасць нараджаць новыя ідэі; здольнасць працаваць у камандзе; веданне замежнай мовы; прыняцце адрозненняў і мультыкультурнасці і інш. [3].

Аналагічная праца была праведзена ў Рэспубліцы Беларусь [5]. У апытанні па анкеце **праекта TUNING** удзельнічалі 50 выпускнікоў і 63 прадстаўнікі прафесарска-выкладчыцкага складу энергетычнага факультэта Беларускага Нацыянальнага Тэхнічнага Універсітэту, а таксама 158 спецыялістаў-практыкаў электраэнергетычнай галіны.

Параўнальны аналіз паказвае падабенства меркаванняў акадэмічных колаў Еўропы і Рэспублікі Беларусь адносна найважнейшых універсальных кампетэнцый. Усе 5 кампетэнцый, аднесеныя да найважнейшых, супалі. Па найменш важных **кампетэнцыях** выказалі практычна аднадушнае меркаванне працадаўцы, выпускнікі і акадэмічныя колы як ў Еўропе, так і ў Рэспубліцы Беларусь [5].

Вынікі сацыялагічнага апытання ў **праекце TUNING** лічацца важнымі ў аспекце фарміравання вышэйшымі навучальнымі ўстановамі ўніверсальных **кампетэнцый**, якія забяспечваюцца кампетэнтнасна-арыентаванымі адукацыйнымі **праграмамі**.

Акрамя значнасці ўніверсальных **кампетэнцый**, у **праекце TUNING** сцвярджаецца важнасць фарміравання прадметна-спецыялізаваных (прафесійных) **кампетэнцый**. Гэтыя **кампетэнцыі** ў **праекце TUNING** называюцца **вынікамі навучання**. Яны вызначаюцца як фарміраванне таго, што будзе ведаць, разумець і будзе здольны дэманстраваць выпускнік пасля завяршэння праграмы навучання. Гэтыя вынікі базуюцца на пяці элементах (**Дублінскія дэскрыптары**): веданне; разуменне; прымяненне ведаў і разумення; здольнасць разважаць; камунікацыйныя навыкі.

Безадносна да назваў асобных дысцыплін для ўсіх тыпаў універсітэтаў пры фарміраванні праграм навучання у **праекце TUNING** вылучаны наступныя **модулі**:

асноўныя **модулі**, якія складаюць ядро адпаведнай навукі; модулі для падтрымкі асноўных **модуляў**;

модулі арганізацыйных і камунікацыйных навыкаў, на якія ёсць попыт на працягу доўгага часу, але якія пакуль не з'яўляюцца абавязковымі ў навучальных **праграмах**;

спецыялізаваныя (электыўныя) **модулі**, якія студэнт выбірае самастойна; модулі перанесеных навыкаў, закліканыя развіваць **кампетэнцыі**, неабходныя для набліжэння практыкі да тэорыі.

Яшчэ адна задача **праекта TUNING** заключалася ў стварэнні ўсеахопнай **Еўрапейскай структуры накаплення і пераносу крэдытаў (ECTS)**.

Мэта гэтай структуры:

забяспечыць усім зацікаўленым магчымасць разабрацца ва ўсёй разнастайнасці нацыянальных і мясцовых кваліфікацый еўрапейскай вышэйшай адукацыі;

забяспечыць дасяжнасць, гнуткасць, мабільнасць, прызнанасць і інтэграцыю еўрапейскіх сістэм вышэйшай адукацыі;

падтрымаць зместавую і арганізацыйную разнастайнасць праграм навучання;

палепшыць канкурэнтаздольнасць і эфектыўнасць еўрапейскай вышэйшай адукацыі.

Падрабязней з асноўнымі лініямі дзеяння **праекта TUNING** і ў цэлым Балонскага працэсу можна пазнаёміцца ў рускамоўных крыніцах [3,9].

Як адзначаюць еўрапейскія эксперты і працадаўцы, універсальныя кампетэнцыі ў сучасных умовах адыгрываюць не менш важную ролю ў падрыхтоўцы спецыяліста з вышэйшай адукацыяй любога профілю, чым прадметна-спецыялізаваныя (прафесійныя). Валоданне сучаснымі ўніверсальнымі **кампетэнцыямі** садзейнічае **мабільнасці** і працаўладкаванню выпускнікоў, працягу навучання на наступных узроўнях вышэйшай адукацыі, навучанню на працягу ўсяго жыцця.

У актуальных беларускіх стандартах вышэйшай адукацыі сацыяльна-асобовыя і акадэмічныя **кампетэнцыі** ў сваёй сукупнасці карэлююць з вышэйназванымі балонскімі ўніверсальнымі **кампетэнцыямі**, захоўваючы пры гэтым нацыянальныя прыярытэты і традыцыі вышэйшай адукацыі. На сучасным этапе праектавання беларускіх стандартаў пакалення 3+ ёсць сэнс яшчэ раз улічыць і пазычыць пазітыўны вопыт балонскага **праекта TUNING**. У гэтай сувязі значную цікавасць уяўляе вопыт **Балонскага працэсу**, назапашаны падчас рэалізацыі пан'еўрапейскага **праекта TUNING**. У выніку метадалагічных абгрунтаванняў, эмпірычных сацыялагічных даследаванняў і дасягнутага метадалагічнага і метадычнага кансэнсусу ў межах **праекта TUNING** для ўсіх удзельнікаў Балонскага праекта былі прыняты рэкамендацыі па вылучэнні ў адукацыйных **праграмах** дзвюх груп **кампетэнцый**: універсальных і прадметна-спецыялізаваных. У сваю чаргу была структураваная група ўніверсальных **кампетэнцый**, якая, згодна з рэкамендацыямі, складалася з 30 **кампетэнцый**, скампанаваных у тры падгрупы: інструментальныя, міжасабовыя і сістэмныя **кампетэнцыі** [4]. Рэкамендацыйны склад універсальных кампетэнцый паводле **праекта TUNING** з'яўляецца надзейнай дапамогай у праектаванні нацыянальных кампетэнтнасных мадэляў падрыхтоўкі выпускнікоў на ўзроўні адукацыйных стандартаў і выступае арыенцірам пры распрацоўцы кожнай установай вышэйшай адукацыі кампетэнтнасна-арыентаванага кампанента устаноў вышэйшых устаноў [5; 10].

Міжнародны вопыт таксама сведчыць аб неабходнасці прытрымлівацца пэўных правілаў пры праектаванні тых ці іншых мадэляў (сістэм) універсальных **кампетэнцый**. Да ліку найбольш важных і актуальных пры праектаванні беларускіх адукацыйных стандартаў пакалення 3+ варта аднесці патрабаванне да згортвання і дэкампазіцыі рознага складу кампетэнцый. У гэтай сувязі акцэнтуюем увагу на становішчы вопыце расійскіх універсітэтаў.

На сучасным этапе Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, узаемадзейнічаючы з вучэбна-метадычнымі аб'яднаннямі і вядучымі вышэйшых навучальных устаноў, вырацоўвае агульныя падыходы да аперацыяналізацыі складу ўніверсальных **кампетэнцый** на ўзроўнях **бакалаўрыята** і **магістратуры** ў праектах стандартаў пакалення 3+ з улікам вопыту **праекта TUNING** і ў кантэксце пераемнасці беларускіх адукацыйных практык [6,7,8].

Гл. **Кампетэнцыі, Кампетэнтнасны падыход, Модуль**

Крыніцы:

1. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I–V, 2003–2008. - Рэжым доступу: <http://tuning.unideusto.org>
2. Tuning Educational Structures in Europe. Final Report – Pilot Project, Gonzáles J., Wagenaar R. eds., Phase 2, University of Deusto, University of Groningen, 2005. - Рэжым доступу: <http://tuning.unideusto.org>

3. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект Tuning). Под ред. В.И. Байденко. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006.
4. Tuning Educational Structures in Europe. Phase 4: Curricular Reform Taking Shape: Learning Outcomes and Competences in Higher Education. Brussels 16–17 June 2006. - Рэжым доступу: file:///C:/Users/Home/Downloads/Combined_meeting_Tuning_Europe_and_Tuning_AL_morning_session.pdf
5. Федин, В.Т. Диагностирование компетенций выпускников вузов./ В.Т. Федин.– Минск: РИВШ, 2008; Федин, В.Т., Мойсейчук, Ю.К. Взгляд студентов, выпускников и преподавателей на актуальность различных компетенций //Тенденции в реформировании высшего образования, развитии стандартизации и образовательных стандартов высшей школы в странах СНГ. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2007.
6. Проект макета образовательного стандарта общего высшего образования (Бакалавриата) Минск: РИВШ, 2016. - Рэжым доступу: <http://srrb.niks.by/>
7. Проект макета образовательного стандарта углубленного высшего образования (Магистратуры) Минск: РИВШ, 2016. - Рэжым доступу: <http://srrb.niks.by/>
8. Макаров, А.В. Компетентностно-ориентированные модели подготовки выпускников УВО: Болонский контекст // Вышэйшая школа. 2015. № 5.
9. Макаров А.В. Болонский процесс: европейское пространство высшего образования: учеб. пособие/ А.В.Макаров. Минск: РИВШ, 2015.

Анатолі Макараў

Працавыдаткі / нагрузка (Workload)

Працавыдаткі / нагрузка – гэта колькаснае вымярэнне ўсіх відаў навучальнай дзейнасці, якое патрабуецца стандартнаму студэнту для рэалізацыі ўсіх відаў навучальнай дзейнасці, такіх як лекцыі, аўдыторныя заняткі, семінары, практычныя заняткі, праекты, стажыроўкі на працоўным месцы, самастойная праца, якая ўключае падрыхтоўку да здачы экзаменаў, пошук інфармацыі, правядзенне навуковых даследаванняў, неабходных для дасягнення чаканых **вынікаў навучання** ў рамках фармальнай адукацыі [1,2,4].

Адпаведнасць **працавыдаткаў** у аб'ёме 60 заліковых адзінак аднаму году поўнай формы навучання ў рамках фармальнай адукацыі, як правіла, замацавана заканадаўча на нацыянальным узроўні. У большасці выпадкаў **працавыдаткі** студэнтаў вар'іруюцца паміж 1500 – 1800 гадзінамі для акадэмічнага года, і, такім чынам, адна заліковая адзінка адпавядае 25 – 30 гадзінам. Трэба разумець, што размова ідзе пра тыповыя **працавыдаткі**, пры гэтым **працавыдаткі** індывідуальных студэнтаў па асваенні **вынікаў навучання** будуць адрознівацца.

Працавыдаткі з'яўляюцца асновай для вызначэння «вагі» элементаў праграмы ў тэрмінах крэдытаў. Канцэпцыя **працавыдаткаў/нагрузкі** таксама з'яўляецца асновай для сістэмы налічэння **крэдытаў** у рамках ECTS [1,2,4].

У **Праекце TUNING** даюцца рэкамендацыі па вызначэнні **працавыдаткаў**. Пры разліку аб'ёму самастойнай працы неабходна ўлічваць: падбор і пошук адпаведнага матэрыялу, яго вывучэнне і аналіз; напісанне артыкулаў і дакладаў; самастойную працу ў лабараторыях

установы адукацыі. Перавод **працавыдаткаў/нагрузкі ў крэдыты** не адбываецца аўтаматычна. Выкладчык павінен прыняць рашэнне аб ўзроўні складанасці матэрыялу для курсавога элемента, улічваючы і структуру навучальнага плана, і метады выкладання [3].

Перш чым ацэньваць **працавыдаткі** ў межах праграмы або яе элементаў, неабходна вызначыць вынікі навучання. Гэтыя вынікі навучання з'яўляюцца асновай для выбару адпаведных відаў навучальнай дзейнасці і для паслядоўнай ацэнкі **працавыдаткаў**, звязаных з іх выкананнем. Ацэнка **працавыдаткаў** павінна заўсёды пераглядацца на аснове маніторынгу і адваротнай сувязі са студэнтамі.

Крыніцы:

1. ECTS Users' Guide European Credit Transfer and Accumulation System and The Diploma Supplement. Brussels, Education and Culture DG of the European Commission, 14 February 2005. – Рэжым доступу: <http://www.unist.hr/Portals/0/docs/nastava/ects-users-guide.pdf>
2. ECTS Users' Guide. Final Version. Brussels, 6 February 2009. – Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf
3. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I-V, 2003-2008. – Рэжым доступу: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf;
4. ECTS Users' Guide 2015. – en - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf - ru - <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>

Вольга Крыжаноўская

Прызнанне вынікаў адукацыі

Рэспубліка Беларусь з'яўляецца бокам дзвюх еўрапейскіх канвенцый адносна **прызнання вынікаў вышэйшай адукацыі**: Канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, адносных да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне, 1997 г. (Лісабонская канвенцыя) і Канвенцыі аб прызнанні навучальных курсаў, дыпламаў аб вышэйшай адукацыі і навуковых ступеняў у дзяржавах рэгіёна Еўропы 1979 г. Ад імя Міністэрства адукацыі прызнанне ажыццяўляе Нацыянальны інфармацыйны цэнтр, які ўваходзіць у еўрапейскую сетку **ENIC** і з'яўляецца структурным падраздзяленнем Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы.

У адпаведнасці з Лісабонскай канвенцыяй, **прызнанне вынікаў вышэйшай адукацыі** – гэта “афіцыйнае пацверджанне паўнамоцным органам значнасці замежнай адукацыйнай кваліфікацыі ў мэтах доступу яе ўладальніка да адукацыйнай і/ці прафесійнай дзейнасці”. Такія органы ўпаўнаважваюцца часцей за ўсё міністэрствамі, адказнымі за адукацыю. У многіх краінах існуе некалькі органаў, якія абслугоўваюць розныя тэрыторыі або дзейнічаюць паралельна. Часам яны ажыццяўляюць толькі інфармацыйную падтрымку зацікаўленых бакоў, а функцыі прызнання выконваюць універсітэты. Пры гэтым, за выключэннем краін СНД, прызнанне ажыццяўляецца толькі ў акадэмічным сэнсе, а прафесійнае прызнанне аднесена да кампетэнцыі прадпрыемства.

Для атрымання прызнання часта недастаткова мець дыплом або іншы аналагічны дакумент: можа спатрэбіцца **дадатак да дыплама** (Diploma Supplement) і нават кароткае апісанне вывучаных дысцыплін, па якое даводзіцца звяртацца ва ўніверсітэт.

Лісабонская канвенцыя прадугледжвае асаблівыя ўмовы для **прызнання вынікаў адукацыі** бежанцаў, а таксама адукацыі, атрыманай нафармальным шляхам, і фрагментаў адукацыі ў выглядзе “перыядаў навучання”, напрыклад, уключанага навучання, якое атрымліваюць у межах міжнародных абменаў студэнтамі.

Раней **прызнанне вынікаў вышэйшай адукацыі** называлася тэрмінам “эквівалентнасць”.

Сяргей Вятыхін

Р

Рамка кваліфікацый (Qualification framework)

Рамка кваліфікацый з'яўляецца інструментам развіцця і класіфікацыі кваліфікацый (напрыклад, на нацыянальным ці галіновым узроўні) у адпаведнасці з наборам крытэрыяў (напрыклад, з выкарыстаннем дэскрыптараў), прымяняльных да канкрэтных узроўняў вынікаў навучання.

Рамка кваліфікацый можа быць выкарыстана для: усталявання нацыянальных стандартаў у адукацыі; вызначэння накірунку павышэння якасці адукацыі; стварэння сістэмы каардынацыі і/ці інтэграцыі кваліфікацый для забеспячэння магчымасці параўнання **кваліфікацый**, суадносячы іх; спрыяння забеспячэнню доступу да навучання, перадачы вынікаў навучання і прагрэсу ў працэсе навучання [1].

Рамка кваліфікацый у першую чаргу з'яўляецца афіцыйным дакументам, які дакладна вызначае кожную кваліфікацыю, уключаную ў яе. З пункту гледжання сістэмы – гэта мадэль мета-дадзеных, якая з'яўляецца ўсеахопнай асновай інтэграцыі кваліфікацый, прысвоеных разнастайнымі інстытуцыямі, у адзіную структуру. Яна складаецца з мноства агульных арыенціраў, уключаючы **вынікі навучання**, і падтрымліваецца цэлым шэрагам інструментаў і метадаў, незалежна ад сістэмы, у якой была набыта пэўная **кваліфікацыя**.

У 2003 годзе ў Берліне на праведзенай канферэнцыі Міністраў адукацыі краін-удзельніц **Балонскага працэсу** было прынята Камюніке, якое распачало распрацоўку «...структуры ўзгодненых і сувымерных/супастаўляльных кваліфікацый для сістэмы вышэйшай адукацыі, якая б імкнулася даць азначэнне кваліфікацыям, улічваючы паказчыкі аб'ёму працы, узроўню, вынікі навучання, кампетэнцыі і профіль», а таксама «абагуленай структуры кваліфікацый для агульнаеўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі» [2].

У кантэксце Балонскага працэсу ў 2005 г. у Бергене [3] еўрапейскія міністры адукацыі прынялі ўсеахопную **Рамку кваліфікацый** Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА) (A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area - QF – EHEA) [4], а таксама дамовіліся аб распрацоўцы да 2007 г. нацыянальных рамак кваліфікацый і аб іх укараненні да 2010 г. ва ўсіх краінах, якія падпісалі Балонскую дэкларацыю.

Рамка кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (QF-EHEA) з'яўляецца ўсеахопнай рамкай з высокім узроўнем агульнасці і складаецца з трох галоўных цыклаў вышэйшай адукацыі – бакалаўр, магістр, доктар (у тым ліку магчыма ўключэнне прамежкавых кваліфікацый у межах нацыянальных кантэкстаў), з дадатковымі ўмовамі для кароткага цыкла, звязанага або ў рамках першага цыкла, і мае адпаведныя дэскрыптары для кожнага цыкла. У якасці апісання кожнага цыкла ў **Рамцы кваліфікацый** Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі былі прапанаваны **Дублінскія дэскрыптары** [5], якія з'яўляюцца агульнымі апісаннямі тыповых чаканняў дасягненняў і здольнасцяў, звязаных з кваліфікацыямі, якія прысуджаюцца ў канцы кожнага балонскага цыкла. Гэтыя дэскрыптары заснаваны на выніках навучання, сфарміраваных кампетэнцыях і навучальнай нагрузцы/працавыдатках студэнтаў. Акрамя таго, Рамка ўключае дыяпазоны крэдытаў для першага і другога цыклаў. У рамках гэтай структуры кваліфікацыі вызначаюцца ў адпаведнасці з узроўнем складанасці і цяжкасці.

У **Рамцы кваліфікацый** (QF-EHEA) сцвярджаецца, што рэгуляванне кваліфікацый звязана з сістэмай адукацыі, у межах якой прысуджаюцца кваліфікацыі: **“Рамка кваліфікацый** ЕПВА (QF-EHEA) не з'яўляецца нарматыўным інструментам. Яна служыць арыенцірам, каб дапамагчы

нацыянальным органам улады (і іншым установам, інстытуцыям і прыватным асобам) у вызначэнні таго, як іх кваліфікацыі могуць быць параўнаны з іншымі ў межах Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі. Распрацоўка і фармалізацыя нацыянальных рамак, прымаючы пад увагу ўсеагульную рамку, будзе ў значнай ступені садзейнічаць дасягненню празрыстасці, прызнання і мабільнасці ў будучым” [4].

Гэтыя нацыянальныя **рамкі кваліфікацый** (НРК) для вышэйшай адукацыі павінны адлюстроўваць Балонскую структуру трох цыклаў і выкарыстоўваць агульныя дэскрыптары, заснаваныя на выніках навучання, **кампетэнцыях** і нагрузцы/працавыдатках студэнтаў у **крэдытах**.

Нацыянальная **рамка кваліфікацый** з’яўляецца інструментам класіфікацыі **кваліфікацый** у адпаведнасці з наборам крытэрыяў для вызначэння ўзроўня дасягнутага навучання, які мае на мэце інтэграцыю і каардынацыю нацыянальных падсістэм кваліфікацый і павышэнне празрыстасці, дасяжнасці, развіцця і якасці кваліфікацый ва ўзаемадзеянні з рынкам працы і грамадствам [8].

У **рамцы кваліфікацый** Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі ў якасці асноўных прынцыпаў для сувязі крэдытаў з кваліфікацыямі ў нацыянальных рамках (НРК) была прапанаваная наступная дыферэнцыяцыя крэдытаў:

кваліфікацыі кароткага цыкла (у рамках ці звязанага з першым цыклам) могуць, як правіла, уключаць ў сябе 120 крэдытаў ECTS;

кваліфікацыі першага цыкла, як правіла, могуць уключаць 180 – 240 крэдытаў ECTS;

кваліфікацыі другога цыкла звычайна могуць уключаць 90-120 крэдытаў ECTS, мінімальнае патрабаванне — не менш за 60 крэдытаў на другім цыкле;

кваліфікацыі трэцяга цыкла не абавязкова маюць крэдыты, звязаныя з імі [5, стр.102].

Нацыянальныя рамкі кваліфікацый, якія распрацоўваюць краіны-ўдзельніцы Балонскага працэсу, павінны быць сумяшчальнымі з Рамкай кваліфікацый Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі. У гэтых мэтах былі прапанаваны наступныя крытэрыі:

нацыянальная рамка кваліфікацый вышэйшай адукацыі і орган ці органы, адказныя за яе развіццё, прызначаны нацыянальным міністэрствам, адказным за вышэйшую адукацыю;

Існуе дакладная і відавочная сувязь паміж дэскрыптарамі кваліфікацый цыклаў вышэйшай адукацыі ў нацыянальных рамках і дэскрыптарамі кваліфікацый у Еўрапейскай рамцы;

Нацыянальная рамка кваліфікацый і яе кваліфікацыі заснаваны на выніках навучання і кваліфікацыі звязаны з крэдытамі ECTS;

Працэдуры ўключэння кваліфікацый у нацыянальныя рамкі з’яўляюцца празрыстымі;

Нацыянальная сістэма забеспячэння якасці вышэйшай адукацыі спасылаецца на нацыянальную рамку кваліфікацый і ўзгадняецца з Берлінскім Камюніке і любымі наступнымі камюніке, узгодненымі міністрамі ў Балонскім працэсе;

Нацыянальная рамка кваліфікацый, а таксама любое выраўнаўванне з Еўрапейскай рамкай згадваецца ва ўсіх Дадатках да дыплама;

Абавязкі адказных бакоў у нацыянальнай рамцы кваліфікацый дакладна акрэслены і апублікаваны [6, стр. 102-103].

Акрамя **Рамкі кваліфікацый** ЕПВА, Еўрапейская Камісія прапанавала рамку кваліфікацый для ЕС. Еўрапейская **рамка кваліфікацый** (European qualification framework for lifelong learning (EQF)) разглядалася ў якасці канструктыўнай ініцыятывы, якая павінна ў значнай ступені спрыяць празрыстасці, узаемазамаяняльнасці і прызнанню **кваліфікацый** на еўрапейскім узроўні. Яна таксама павінна стымуляваць нацыянальныя і галіновыя рэформы ў падтрымку **навучання на працягу ўсяго жыцця**.

Еўрапейская **рамка кваліфікацый** (EQF) з'яўляецца мета-рамкай, якая складаецца з 8 узроўняў, кожны з якіх апісаны ў тэрмінах ведаў, навыкаў і **кампетэнцый** (якія разумеюцца ў гэтым выпадку як узровень адказнасці, складанасці і аўтаноміі), якія вызначаюць якаснае адрозненне **кваліфікацый** аднаго ўзроўню ад іншага. З'яўляючыся інструментам для прасоўвання навучання на працягу жыцця, гэтая рамка ахоплівае агульную адукацыю і адукацыю дарослых, прафесійную адукацыю і навучанне, а таксама вышэйшую адукацыю. Еўрапейская рамка кваліфікацый дазваляе праводзіць параўнанне кваліфікацый паміж краінамі і з'яўляецца арыенцірам для распрацоўкі Нацыянальнай рамкі кваліфікацый [7].

Еўрапейская рамка кваліфікацый афіцыйна прынята Еўрапейскім парламентам 23 красавіка 2008 года. Краінам ЕС было рэкамендавана прывязаць прафесійныя сістэмы кваліфікацый да QF - ENEA да 2010 года, а да 2020 года забяспечыць, каб індывідуальныя пасведчанні аб кваліфікацыі змяшчалі даныя аб адпаведнасці кваліфікацыі пэўнаму ўзроўню EQF.

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14-15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА), прадугледжваецца, што Беларусь возьме на сябе абавязацельствы «... па распрацоўцы Нацыянальнай рамкі кваліфікацый (НРК), адпаведнай Сістэме кваліфікацый у ЕПВА (QF-EHEA) ... па вызначэнні графіка гэтай працы і стварэнні нацыянальнай каардынацыйнай групы да канца 2015 г. і па забеспячэнні пачатку працы над НРК да першай палавіны 2016 г.» [9].

Крыніцы:

1. Европейская комиссия, 2006а; ОЭСР, 2007. – цит. по European Area of Recognition – Glossary. – Рэжым доступу: <http://www.eurorecognition.eu/emanual/glossary/glossary.aspx>
2. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education Berlin, 19 September 2003. - Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf
3. The European Higher Education Area — Achieving the Goals: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005.- Рэжым доступу: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/Bologna_reports.pdf
4. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Published by: Ministry of Science, Technology and Innovation Bredgade 43 DK-1260 Copenhagen K. – P. 77-78. - Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/050218_QF_EHEA.pdf
5. Там жа. Стар. 102.

6. Там жа. Стар. 102-103.
7. The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. - Рэжым доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf
8. COUNCIL RECOMMENDATION of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning, (2012/C 398/01), Annex; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>
9. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу:
1. <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Вольга Крыжаноўская

Рээстр агенцтваў па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі

Рээстр агенцтваў па забеспячэнні якасці вышэйшай адукацыі быў афіцыйна прэзентаваны 4 сакавіка 2008 г. і пачаў працаваць летам таго ж года. Яго стварэнне было ініцыявана чатырма еўрапейскімі арганізацыямі:

Еўрапейскай асацыяцыяй ўніверсітэтаў (EUA),

Еўрапейскай асацыяцыяй ўстановаў вышэйшай адукацыі (EURASHE),

Еўрапейскім саюзам студэнтаў (ESU),

Еўрапейскай асацыяцыяй па якасці вышэйшай адукацыі (ENQA)

і была падтрымана ўсімі ўдзельніцамі Балонскага працэсу.

Мэта рээстра – збор інфармацыі аб усіх агенцтвах па забеспячэнні якасці адукацыі, якія працуюць ці плануюць распачаць працу ў Еўропе. Вынікам яго працы з'яўляецца спрашчэнне **прызнання вынікаў** вышэйшай адукацыі ў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**. Праз удзел у Рээстры адбываецца фактычнае ўзаемнае прызнанне такіх агенцтваў, што спрашчае далейшыя працэдуры прызнання. Рээстр вырашае наступныя задачы:

падтрымка мабільнасці студэнтаў за кошт павышэння даверу паміж ВНУ;

зніжэнне магчымасці няякаснай акрэдытацыі для павышэння даверу;

забеспячэнне прававых асноў для ўрадаў, якія павінны ўпаўнаважыць ВНУ выбіраць любое агенцтва з Рэгістра, калі яно адказвае і нацыянальным патрабаванням;

забеспячэнне ВНУ сродкамі для выбару паміж агенцтвамі па акрэдытацыі, калі гэтыя дзеянні адказваюць нацыянальным патрабаванням;

наданне інструментаў для паляпшэння якасці працы агенцтваў і ўмацавання ўзаемнага даверу паміж імі.

Членства ў рэестры магчыма толькі пасля аўдыту з боку **Еўрапейскай асацыяцыі па якасці вышэйшай адукацыі** на адпаведнасць патрабаванням **Еўрапейскіх стандартаў і кіраўніцтваў (ESG)**. Зараз у рэестры зарэгістравана 43 агенцтвы.

Крыніцы:

1. Commissioner Figel' welcomes the launch of the European Quality Assurance Register in Higher Education (EQAR). - Рэжым доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-370_en.htm?locale=en
2. The European Quality Assurance Register for Higher Education. - Рэжым доступу: <http://www.eqar.eu/about/introduction.html>

Сяргей Ветохін

С

Сацыяльнае вымярэнне вышэйшай адукацыі (social dimension in higher education)

Сацыяльнае вымярэнне вышэйшай адукацыі – накірунак дзейнасці (*action line*) Балонскай супольнасці, мэта якога – справядлівы доступ да вышэйшай адукацыі ўсіх груп насельніцтва. Тэрмін таксама часта ўжываецца для абазначэння каштоўнасці роўнасці магчымасцяў атрымання адукацыі незалежна ад сацыяльных, эканамічных, культурных і іншых фактараў.

Упершыню тэрмін з'явіўся ў дакументах Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі ў маі 2001 г., калі ўдзельнікі сустрэчы еўрапейскіх міністраў вышэйшай адукацыі ў Празе пацвердзілі неабходнасць ліквідацыі перашкодаў для **мабільнасці** ўсіх без выключэння ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу – студэнтаў, выкладчыкаў, даследчыкаў, адміністрацыйных супрацоўнікаў, абазначыўшы роўнасць магчымасцяў удзельнікаў як **сацыяльнае вымярэнне** мабільнасці.

Згодна з патрабаваннямі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі, абітурыенты, студэнты і выпускнікі ВНУ павінны дэманстраваць усю разнастайнасць насельніцтва краіны. Прадметам асаблівай увагі з'яўляюцца групы, якія першапачаткова маюць найгоршыя стартавыя магчымасці: у першую чаргу, людзі з інваліднасцю, малазабяспечаныя слаі насельніцтва, мігранты, жыхары сельскіх рэгіёнаў і малых гарадоў, а таксама групы, доступ якіх да вышэйшай адукацыі ўскладняецца дыскрымінацыйным уздзеяннем культурнага або ідэалагічнага характару.

Роўны доступ да вышэйшай адукацыі прадугледжвае роўную з моладдзю магчымасць навучання для асобаў старэйшых узростаў; магчымасць навучацца на роднай мове; адсутнасць гендарнага дысбалансу; захаванне правоў гомасексуальных груп. Прыярытэты пры абароне інтарэсаў сацыяльна неабароненых груп (паводле балонскай тэрміналогіі - *under-represented groups*) кожная краіна вызначае сыходзячы з патрабаванняў сітуацыі, асаблівасцяў гісторыі і культуры.

Наступныя дакументы Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі пашыраюць змест паняцця **сацыяльнае вымярэнне**, падкрэсліваючы неабходнасць яго ўліку ва ўсіх кампанентах **Балонскага працэсу**. З 2012 г. пры распрацоўцы стратэгіі развіцця Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі **сацыяльнае вымярэнне** стабільна займае месца адной з найважнейшых мэтай Балонскай супольнасці, якая патрабуе заўсёднага маніторынгу.

У плане ўдасканалення **сацыяльнае вымярэнне** вышэйшай адукацыі Беларусі **Дарожная карта** прадугледжвае абмежаванне практыкі размеркавання толькі асобнымі спецыяльнасцямі, а таксама перагляд крытэрыяў выдзялення фінансавай дапамогі студэнтам.

Крыніцы:

1. Пражскае камюніке. Да зоны Еўрапейскай вышэйшай адукацыі. Камюніке сустрэчы еўрапейскіх міністраў, адказных за вышэйшую адукацыю (Прага, Чэхія, 19 мая 2001 г.). - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/ehea/Praga_2001.pdf
2. Official Bologna Process Seminar on Social Dimension. "Equality in a Knowledge-Based Society – How to Widen Opportunities?" (Best Practices in National Action Plans). Budapest, 10–11 November 2008. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid103344/seminar-on-social-dimension.html>

3. Ерэванскае камюніке. Камюніке Канферэнцыі міністраў Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (Ерэван, Армения, 14-15 мая 2015 г.). - Рэжым доступу: http://nihe.bsu.by/images/titovich/Erevan_rus.pdf

Уладзімір Дунаеў

Сістэма забеспячэння якасці

Сістэма забеспячэння якасці складаецца з дзвюх падсістэм: унутранай, якая ствараецца ўнутры ўстаноў вышэйшай адукацыі, і знешняй, звычайна звязанай з прызнаннем устаноў вышэйшай адукацыі і прапанаваных ёй праграм з боку дзяржавы і акадэмічнага супольніцтва. Існуе некалькі распаўсюджаных азначэнняў такой сістэмы.

Для мэтай прызнання і **акадэмічнай мабільнасці** забеспячэнне якасці – гэта працэдуры, прынятыя на нацыянальным узроўні, якія гарантуюць якасць адукацыйных **праграм** і **кваліфікацый** [1, 2].

Для рынка працы і распрацоўшчыкаў нацыянальных **рамак кваліфікацый** Міжнароднай Арганізацыі Працы рэкамендуе [3] падобнае азначэнне: працэсы і працэдуры для забеспячэння таго, каб **кваліфікацыя**, ацэнка і ажыццяўленне праграм адпавядалі пэўным стандартам. Тут, як і ў міжнародных стандартах сістэм менеджмента якасці, маецца адсылка да мінімальных патрабаванняў, якія змяшчаюцца ў нацыянальных і міжнародных адукацыйных стандартах, у прыватнасці, у Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі часта маецца на ўвазе адпаведнасць вынікаў навучання дэскрыптарам (**кампетэнцыям**), прыведзеным у нацыянальнай рамцы кваліфікацый і прафесійных стандартах. Дэскрыптары, у сваю чаргу, павінны адказваць патрабаванням **Еўрапейскіх стандартаў і кіраўніцтваў** (ESG).

Унутраная сістэма забеспячэння якасці ўключае ўсталяваныя ва ўстановах вышэйшай адукацыі стандарты адукацыі і працэдуры па іх дасягненні, уключаючы матэрыяльнае, метадычнае, кадравое і зместавае забеспячэнне навучальнага працэсу, якое задавальняе стэйкхолдараў, у тым ліку ў неабходных выпадках і дзяржаву (у рамках ліцэнзавання і **акрэдытацыі**).

Паказчыкам якасці на нацыянальным узроўні з'яўляецца **акрэдытацыя** ўстановаў вышэйшай адукацыі і яе праграм. На ўзроўні асобнай ўстановы вышэйшай адукацыі паказчыкам можа служыць паспяховасць студэнтаў, іх запатрабаванасць на рынку працы, задаволенасць працадаўцаў.

Крыніцы:

1. European Area of Recognition. - Рэжым доступу: <http://www.eurorecognition.eu/>
2. ECTS Users' Guide, 2015. - Рэжым доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf
3. An Introductory Guide to National Qualifications Frameworks: Conceptual and Practical Issues for Policy Makers. - Рэжым доступу: http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2007/107B09_57_engl.pdf

Сяргей Ветохін

Стандарты і рэкамендацыі забеспячэння якасці Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (The Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG)

Сучасная версія дакумента **Стандартаў і рэкамендацый забеспячэння якасці Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** была ўхвалена міністрамі адукацыі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі ў маі 2015 г. Папярэдняя версія дзейнічала з 2005 г.

Мэта **Стандартаў і рэкамендацый** – спрыянне агульнаму разуменню забеспячэння якасці навучання ўсімі зацікаўленымі бакамі. Іх прымяненне дае магчымасць еўрапейскім сістэмам вышэйшай адукацыі прадэманстраваць якасць і павялічыць празрыстасць, садзейнічаючы ўзаемнаму даверу, прызнанню кваліфікацый і праграм. Установы вышэйшай адукацыі і агенцтвы па забеспячэнні якасці выкарыстоўваюць **Стандарты і рэкамендацыі** як даведачны дакумент для знешняй і ўнутранай сістэм забеспячэння якасці. Акрамя таго, дадзеныя стандарты выкарыстоўваюцца **Еўрапейскім рэестрам забеспячэння якасці ў вышэйшай адукацыі** (EQAR), які нясе адказнасць за рэгстрацыю агенцтваў па забеспячэнні якасці, адпаведных патрабаванням **Стандартаў і рэкамендацый**.

Стандарты і рэкамендацыі для забеспячэння якасці складаюцца з трох частак:

Унутранае забеспячэнне якасці;

Знешняе забеспячэнне якасці;

Агенцтва па забеспячэнні якасці.

Стандарты і рэкамендацыі ўсталёўваюць узгодненую і прынятую практыку забеспячэння якасці ў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі** і павінны ўлічвацца і выконвацца ўсімі, хто ўлучаны ў сістэму вышэйшай адукацыі.

Кіраўніцтвы растлумачваюць стандарты і апісваюць, як яны могуць укараняцца. У іх даюцца прыклады належнай практыкі.

Стандарты і рэкамендацыі даюць 10 мінімальна неабходных стандартаў для ўнутраных сістэм забеспячэння якасці Устаноў вышэйшай адукацыі (Палітыка ў галіне забеспячэння якасці; Распрацоўка і зацвярджэнне праграм; Студэнтацэнтраванае навучанне, выкладанне і ацэнка; Прыём студэнтаў, паспяховасць, прызнанне і сертыфікацыя; Выкладчыцкі склад; Навучальныя рэсурсы і падтрымка студэнтаў; Кіраванне інфармацыяй; Інфармаванне грамадскасці; Сталы маніторынг і перыядычная ацэнка праграм; Перыядычнае знешняе забеспячэнне якасці), 7 – для знешніх сістэм (Выкарыстанне працэдур унутранага забеспячэння якасці; Распрацоўка метадалогіі, адпаведнай працэдур знешняга забеспячэння якасці; Працэсы рэалізацыі; Эксперты знешняй ацэнкі; Крытэрыі прыняцця рашэнняў; Справаздача; скаргі і апеляцыі) і 7 – для агенцтваў (Дзейнасць, палітыка і працэдур забеспячэння якасці; Афіцыйны статус; Незалежнасць; Тэматычны аналіз; Рэсурсы; Унутранае забеспячэнне якасці і прафесійная этыка; перыядычная знешняя ацэнка агенцтваў).

Перабудова працы беларускага агенцтва па **акрэдытацыі** (Дэпартамент якасці Міністэрства адукацыі) на аснове **Стандартаў і рэкамендацый** прадугледжана Дарожнай картай для Беларусі, выкананне якой з'яўляецца ўмовай канчатковага ўваходжання ў **Балонскі працэс**.

Крыніцы:

1. The Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). - Рэжым доступу: http://www.eua.be/Libraries/quality-assurance/esg_2015.pdf?sfvrsn=0

Сяргей Ветохін

Студэнцкі ўдзел (student participation, student involvement)

Студэнцкі ўдзел – гэта фармалізаваная магчымасць студэнтаў уплываць на рашэнні ў галіне вышэйшай адукацыі на інстытуцыйным, нацыянальным і еўрапейскім узроўнях. Формы **студэнцкага ўдзелу** ўключаюць удзел у дарадчых (кансультацыйных) органах і прамы ўдзел у галасаванні па ўсіх ці некаторых пытаннях.

Прызнанне студэнтаў важнай часткай адукацыйнага працэсу адбылося ў 2001 г., калі Міністэрская канферэнцыя ў Празе ў сваім камюніке адзначыла студэнтаў, як “кампетэнтных, актыўных і канструктыўных партнёраў у стварэнні і фарміраванні **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**”. Там жа міністры зазначылі, што студэнты павінны прымаць удзел і ўплываць на арганізацыю і змест адукацыі ва ўніверсітэтах і іншых інстытуцыях вышэйшай адукацыі. У 2003 г. Міністэрская канферэнцыя ў Берліне рэкамендавала ўключыць студэнцкі ўдзел у сістэму нацыянальнай ацэнкі якасці. Там жа быў адзначаны канструктыўны ўдзел студэнцкіх арганізацый у **Балонскім працэсе** і была падкрэслена неабходнасць паслядоўна ўключаць студэнтаў на ранніх этапах далейшых дзеянняў. Міністры прызналі студэнтаў поўнымі партнёрамі ў кіраванні вышэйшай адукацыяй і зазначылі неабходнасць ствараць заканадаўчыя механізмы па забеспячэнні студэнцкага ўдзелу ў **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі**.

Элементы **студэнцкага ўдзелу**:

доступ да інфармацыі;

працяглы структурызаваны дыялог;

партнёрскія адносіны.

У **Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі студэнцкі ўдзел** можа разглядацца як “працэдурны прынцып”, “істотная каштоўнасць” і “палітычная мэта”, але канкрэтныя формы студэнцкага ўдзелу не вызначаюцца: кожная краіна і інстытуцыя можа вызначаць форму арганізацыі, структуру і паўнамоцтвы студэнтаў у вышэйшай адукацыі.

Крыніцы:

1. General report “Student Participation in Higher Education Governance” Aghveran, Armenia, 8-9 December 2011. - Рэжым доступу: <http://www.ehea.info/cid104268/student-participation-in-higher-education-governance.html>
2. Report of the 2012-2015 BFUG Working Group on the Social Dimension and Lifelong Learning to the BFUG http://media.ehea.info/file/2015_Yerevan/71/3/Report_of_the_2012-2015_BFUG_WG_on_the_Social_Dimension_and_Lifelong_Learning_to_the_BFUG_613713.pdf

Александра Кузьміч

Ф

Фармальнае, нефармальнае і інфармальнае навучанне (formal learning, non-formal learning, informal learning)

Фармальнае навучанне (Formal learning) – навучанне, якое звычайна рэалізуецца адукацыйнай установай, мае дакладную структуру (з пункту гледжання мэтай навучання, часу навучання ці дапамогі ў навучанні). Пасля заканчэння фармальнага навучання выдаецца афіцыйны дакумент. **Фармальнае навучанне** з’яўляецца мэтанакіраваным з боку навучэнца [1,2].

Нефармальнае навучанне (Non-formal learning) – навучанне, якое адбываецца ў форме заплававанага дзейнасці (з пункту гледжання мэтай і часу навучання) і пры наяўнасці пэўнай навучальнай падтрымкі (напрыклад, адносіны навучэнец – настаўнік); яно можа ўключаць у сябе праграмы па фарміраванні прафесійных уменняў, праграмы навучання грамадце і базавай адукацыі для дарослых, якія рана пакінулі школу. Найбольш распаўсюджаныя варыянты **нефармальнай адукацыі** ўключаюць трэнінгі ў кампаніях, з дапамогай якіх кампаніі актуалізуюць і ўдасканальваюць уменні сваіх супрацоўнікаў, напрыклад, такія як уменні ў сферы інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій. Нефармальнае навучанне таксама ўключае ў сябе структураванае ан-лайн навучанне (напрыклад, прымяненне адкрытых адукацыйных рэсурсаў) і курсы, якія прапаноўваюць арганізацыі грамадзянскай супольнасці для сваіх членаў, мэтавых груп або для шырокай грамадскасці [1,2]. Нефармальнае навучанне часам называюць напайструктураваным навучаннем (*semi-structured – learning*).

Інфармальнае навучанне (Informal learning) – навучанне, атрыманае ў выніку паўсядзённай дзейнасці, звязанай з працай, сям’ёй, вольным часам; не з’яўляецца арганізаваным або структураваным з пункту гледжання мэтай, часу ці падтрымкі; яно можа быць нават міжвольным з пункту гледжання навучэнца. У якасці прыкладаў вынікаў спантаннага навучання можна прывесці: уменні, атрыманыя ў выніку жыццёвага і працоўнага досведу, уменні ў галіне кіравання праектамі, атрыманыя ў працэсе працы; інфармацыйна-камунікацыйныя ўменні; мовы, вывучаныя пры пражыванні ў іншай краіне; уменні ў сферы міжкультурнага ўзаемадзеяння; уменні ў галіне ІТ, атрыманыя па-за межамі працы; уменні, атрыманыя ў выніку валанцёрскай дзейнасці, заняткаў мастацтвам, спортам, працай з моладдзю і ў выніку выканання хатніх абавязкаў (напрыклад, догляд дзіцяці) [1,2].

Установы вышэйшай адукацыі павінны распрацаваць палітыкі ў сферы прызнання **нефармальнай і інфармальнай адукацыі**. Гэтыя палітыкі павінны ўключаць у сябе такія элементы, як кансультаванне, адваротную сувязь з навучэнцамі па выніках ацэнкі і магчымасць апеляцыі для навучэнцаў. Такія ўстановы адукацыі павінны стварыць умовы для падтрымкі, кансультавання і прызнання **нефармальнай і інфармальнай адукацыі**, якія могуць рэалізоўвацца па-рознаму ў залежнасці ад нацыянальных і інстытуцыйных практык розных краін і адукацыйных арганізацый (напрыклад, яны могуць фарміравацца на базе адной арганізацыі або некалькіх арганізацый). Палітыкі і практычная дзейнасць адукацыйных арганізацый павінны адлюстроўвацца на іх вэб-сайтах [2].

Крыніцы:

1. Council recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning, (2012/C 398/01), Annex; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>
2. ECTS Users' Guide 2015. – en – http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf; – ru – <http://www.nihe.bsu.by/images/titovich/%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%A1-2015.pdf>

Ц

Цыклы навучання (Cycles)

Цыклы навучання – тры паслядоўныя ступені, вызначаныя ў **Балонскім працэсе** (першы цыкл, другі цыкл і трэці цыкл), у рамках якіх знаходзяцца ўсе кваліфікацыі **Еўрапейскай сістэмы вышэйшай адукацыі**. У рамках **Балонскага працэсу** адрозніваюцца тры цыклы вышэйшай адукацыі: **бакалаўрыят, магістратура і дактарантура**.

У Балонскай дэкларацыі (1999) прыняцце сістэмы, заснаванай на двух асноўных цыклах, **бакалаўрыяце і магістратуры** (Undergraduate and Graduate), разглядаецца ў якасці асноўнай мэты **Балонскага працэсу**. У Дэкларацыі гаворыцца, што «доступ да другога цыкла будзе патрабаваць паспяховага завяршэння першага цыкла навучання працягласцю не менш за тры гады. Ступень, якая прысуджаецца пасля першага цыкла, павінна быць запатрабаванай на еўрапейскім рынку працы ў якасці адпаведнага ўзроўню **кваліфікацыі**. Другі цыкл павінен весці да **магістра** і / ці ступені **доктара**, як у многіх еўрапейскіх краінах» [1, р.3].

У Берлінскім камюніке (2003) міністры еўрапейскіх краін палічылі неабходным уключыць **дактарантуру** (Doctoral studies) у якасці трэцяга цыкла ў рамках Балонскага працэсу ў дадатак да двух асноўных цыклаў вышэйшай адукацыі [2]. Ключавым кампанентам трэцяга цыкла з'яўляецца акцэнт на важнасць даследчыцкай дзейнасці ў працэсе навучання. У Бергенскім камюніке (2005 г.) была прынята ўсеахопная **Рамка кваліфікацый** Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі, якая ўключыла ў сябе ўсе тры вышэйназваныя цыклы, дэскрыптары для кожнага цыкла, заснаваныя на выніках навучання, **кампетэнцыях**, і крэдытныя дыяпазоны для першага і другога цыклаў [3].

У Дарожнай карце рэфармавання вышэйшай адукацыі Беларусі, прынятай 14 – 15 мая 2015 г. у Ерэване на канферэнцыі міністраў адукацыі Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА), прадугледжваецца, што Беларусь возьме на сябе абавязацельства «па ўвядзенні трохузроўневай сістэмы ў адпаведнасці з узгодненай балонскай мадэллю...» [4].

Крыніцы:

1. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. – Рэжым доступу: http://www.eurashe.eu/library/bologna_1999_bologna-declaration-pdf/
2. Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – Рэжым доступу: <http://www.enga.eu/wp-content/uploads/2013/03/BerlinCommunique1.pdf>
3. The European Higher Education Area — Achieving the Goals: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005. - Рэжым доступу: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/Bologna_reports.pdf
4. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования. – Рэжым доступу: <http://bolognaby.org/index.php/slider-home-ru/531-belaruskaya-dorozhnaya-karta-po-provedeniyu-belarusyu-reformy-sistemy-vysshego-obrazovaniya-2>

Вольга Крыжанойская